

**LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJOS
MUZIKOS FAKULTETO
ETNOMUZIKOLOGIJOS KATEDRA**

**DALIA MOCKEVIČIENĖ
MUZIKINIO FOLKLORO STUDIJŲ PROGRAMA**

**DZŪKŲ DAINAVIMO TRADICIJOS TĘSTINUMAS IR KAITA
MIESTO FOLKLORO ANSAMBLyje**

Magistro darbas

Darbą atliko: Dalia Mockevičienė

(parašas)

Vadovas: Prof. dr. Rytis Ambrazevičius

(parašas)

Recenzentas: Prof. dr. Daiva Vyčinienė

(parašas)

Vilnius, 2020

ANOTACIJA

Dalia Mockevičienė, *Dzūkų dainavimo tradicijos tęstinumas ir kaita miesto folkloro ansamblyje.*

Magistro darbas, vadovas Prof. dr. Rytis Ambrazevičius, Lietuvos muzikos ir teatro akademija,

Muzikos fakultetas, Etnomuzikologijos katedra, 2020, 87 p.

Raktažodžiai: folkloro ansambliai, regioniškas, daina, tęstinumas, kaita.

Darbe siekiama nustatyti, kurie Pietryčių Lietuvos etnografinio regiono – Dzūkijos – muzikinės tradicijos bruožai kinta miesto folkloro ansambliuose. Gilesnė analizė atliekama remiantis folkloro ansamblio „Versmė“, kuris išsivystė iš tikrųjų dainininkų dzūkų, pavyzdžiu. Aptariami pagrindiniai ansamblio veiklos bruožai: pateikėjų-dainininkų perduotas repertuaras ir dainavimo stilistika, vadovų įtaka išlaikant tradicinę dzūkišką manierą, išskirtinių „Versmės“ dalyvių silpnaregių įtaka ansamblio skambesiui, ansamblio bendruomeniškumas ir pastovumas.

Remiantis anketinių apklausų duomenimis, lyginami išorės respondentų ir „Versmės“ ansamblio dalyvių požiūriai į dzūkišką tradiciją, išskiriami pagrindiniai panašumai ir skirtumai. „Versmės“ ansamblių patirtis mokantis iš tiesioginių tradicijos tęsėjų formuoja gana autentišką dzūkišką skambesį, o bendruomeninio dainavimo tradicija glaudžiai susijusi su pirmine, šeimoje perimta dainavimo tradicija. Lyginant tris folkloro ansamblius, kuriuose dainuoja pateikėjai kartu su šiuolaikiniais folkloro ansamblių dalyviais, ieškoma tradicijos tāsos ir kaitos aspektų muzikiniu atžvilgiu.

TURINYS

Įvadas	4
1. Dzūkų dainavimo tradicija	7
1.1. Dzūkų dainavimo tradicijos ypatumai.....	7
1.2. Folkloro ansamblis „Versmė“ – dzūkų dainavimo tradicijos tęsėjas.....	15
1.2.1. Ansamblio istorija.....	15
1.2.2. Daugiasluoksnis tradicijų perdavimas: asmenybių įtaka ansamblio stilistikai ir repertuarui	18
1.3. Ansamblio „Versmė“ dainininkų-pateikėjų raiška ir tradicijos samprata.....	26
1.3.1. Birutė Matuizienė.....	27
1.3.2. Stanislava Abaravičienė.....	36
2. Dzūkų muzikinio folkloro samprata miesto folkloro ansamblyje	49
2.1. Tyrimo metodikos, bazė ir imtis.....	49
2.2. Dzūkų dainavimas ir jo kontekstai: anketinių tyrimų rezultatai.....	51
2.2.1. Išorės (kitų respondentų) apklausos duomenų analizė.....	51
2.2.2. Vidaus („Versmės“ ansamblių) apklausos duomenų analizė.....	61
2.3. Vienos dainos atlikimo analizė.....	70
Išvados	76
Literatūros ir šaltinių sąrašas	78
Summary	87
Priedai	88
Priedas 1: Ansamblio „Versmė“ pradininkų fotografijos.....	88
Priedas 2: Iškarpa iš „Vakarinių naujienų“.....	90
Priedas 3: Folkloro ansamblio „Versmė“ fotografijos.....	91
Priedas 4: Folkloro ansamblio „Versmė“ repertuaras.....	99
Priedas 5: Biekšių kaimo dainos.....	102
Priedas 6: Birutės Matuizienės dainos.....	107
Priedas 7: Anketa.....	112
Priedas 8: Interviu su Stasele Abaravičiene.....	116
Priedas 9: Birutės Matuizienės dainų sąsiuvinis 1 (atskiras PDF failas; 125 dainos; 89 psl.)	
Priedas 10: Birutės Matuizienės dainų sąsiuvinis 2 (atskiras PDF failas; 100 dainų; 84 psl.)	
Priedas 11: Birutės Matuizienės dainų sąsiuvinis 3 (atskiras PDF failas; 153 dainos; 107 psl.)	
Priedas 12: Garso įrašai (4 vnt.)	

ĮVADAS

Miesto folkloro ansambliai – jau daugiau nei prieš 50 metų atsiradęs reiškinys. Norint atgaivinti liaudies muziką ir tradicinę kultūrą ne tik kaimuose, bet ir miestuose ėmė burtis savotiškos žmonių bendruomenės, siekiančios sukurti terpę gyvuoti tradicijai miesto kultūroje.

Lokaliose kaimo vietovėse tradicijos, papročiai, folkloras puoselėjami natūraliai, vykstant perėmimui iš kartos į kartą, mokantis tiesiogiai iš savo artimųjų. O kaip yra miesto kultūroje? Kokia regioniškumo samprata mieste? Vienas svarbiausių Lietuvos folkloro ansamblių judėjimo ideologijos elementų – regioninės folkloro gaivinimo ir reprezentacijos reikalavimas, grindžiamas numanoma ansamblių regionine tapatybe. Liaudies dainos yra svarbiausias pagrindas, padedantis folkloro ansambliams išlaikyti judėjimo ideologijoje įtvirtintą regioniškumo principą. Miesto folkloro ansambliuose dažnai pasitaiko modelis, kai vienas regionas imamas vertinti labiau už kitus. Koks mūsų miesto ansamblių santykis su tam tikru regionu? Kurio regiono dainos dažniau dainuojamos?

Tradicinis dainavimo būdas, kokį mes pažįstame iš XIX a. ir XX a. pirmos pusės šaltinių, tradiciniame Dzūkijos kaime yra beveik sunykęs ar besunykstantis kartu su paskutiniaisiais pirminės tradicijos paveldėtojais. Natūralu: nėra gyventojų – nėra tradicijos, nėra žmonių – nėra kultūros. Tradicija persikėlė į miestus kartu su dzūkiais. Taip pat dzūkiška tradicija dainuoja ir bando dainuoti dauguma kitų ansamblių, kurie nėra susiję genetiniais ryšiais su šiuo regionu. Tai reiškia, kad tradicinis dainavimas įgyja vis naujus pavidalus, naujas reikšmes ir naujas prasmes. Pagrindinis magistrinio darbo aspektas – atsakyti į klausimus, kaip ir kodėl kinta tradicija, kokiam žmonių sluoksniui ir kodėl ta tradicija šiandien reikalinga, ir kaip žmonės, į tą tradiciją įnešdami savo patirtį ir laikmetį, ją keičia.

Tyrimo aktualumas. Iš Lietuvos ir užsienio mokslininkų tyrimų aišku, kad dainavimo tradicijos perdavimas ir perėmimas ypač aktualus šiandieninėje visuomenėje. Šiandieninėje visuomenėje ypač populiarėjant folkloro judėjimui, taip pat augant susidomėjimui folklorine kūryba bei jos interpretavimu, aktualu suprasti, kaip kinta tradicijos samprata. Deja, trūksta tyrimų apie tapatybės konstravimą remiantis regionišku, liaudies kūryba. Svarbu išsiaiškinti, kaip regioniškumą ir jo bruožus supranta šiuolaikiniai folkloro judėjimo dalyviai bei palyginti, kuo ši samprata skiriasi nuo tiesioginių tradicijos perėmėjų – pateikėjų. Dzūkiškas folkloras dažnai suprantamas kaip vienas svarbiausių dainuojamosios tradicijos reprezentantų, todėl aktualu išsiaiškinti kokią reikšmę jis turi miesto folkloro ansamblių dalyviams ir kitiems folkloro atlikėjams mieste.

Temos ištirtumo laipsnis. Apie folkloro judėjimą (tiriamaisiais aspektais) ir tapatybės konstravimą remiantis regionišku yra rašiusi Eglė Aleknaitė (2012, 2010; Aleknaitė, Savickaitė 2014). Monumentalus ir bene vienintelis išsamus darbas apie etninės kultūros gaivinimo judėjimą – „Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje XX a. 7 deš. – XXI a. pradžia“ (Apanavičius ir kt. 2015). Folkloro ansamblių dalyvių požiūrį analizavo ir Aušra Zabielenė (2003, 2006, 2010). Dzūkų folklorinės tradicijos perėmimo aspektus aptarė Austė Nakienė (2009), etnomuzikologė taip pat analizavo folkloro pokyčius mieste (2015). Dzūkų folkloro objekto ir kontekstų sąveika tyrinėjama ir Godos Satkauskaitės magistro darbe (2013) Tai tik dalis folkloro ansamblių mieste, regionišku ir dzūkų folkloro sąveikų tyrimų. Tačiau trūksta tyrimų, besigilinančių į tai, kaip miesto folklorininkai supranta dzūkų dainuojamąją tradiciją, kuo jų požiūris skiriasi nuo pateikėjų požiūrio, kokie aspektai yra svarbiausi perimant dzūkišką tradiciją.

Tyrimo problema. Aptariant tradicinio dzūkiško dainavimo perėmimą miesto folkloro ansambliuose, vertinga išsiaiškinti būdingus tradicijos išsaugojimo ir kaitos aspektus.

Tyrimo objektas – dzūkų dainavimo tradicijos perimamumas šių dienų folkloro ansambliuose.

Tyrimo subjektai:

1. Vidinis tyrimas: folkloro ansamblio „Versmė“ dalyviai, pateikėjos bei vadovai.
2. Išorinis tyrimas: etnomuzikologai, folkloro specialistai, kitų kolektyvų nariai, klausytojai.

Tyrimo tikslas – ištirti dzūkų dainavimo tradicijos perėmimo miesto folkloro ansamblyje reiškinius ir apibrėžti juos gyvosios tradicijos kontekste.

Siekiant tikslo sprendžiami šie **uždaviniai**:

1. Apžvelgti mokslinę literatūrą, kurioje nagrinėjama dzūkų dainavimo tradicija;
2. Įvardyti ryškiausius dzūkų dainavimo tradicijos reprezentantus;
3. Apžvelgti Vilniaus miesto folkloro ansamblio „Versmė“ – tipiško dzūkų dainavimo tradicijos tęsėjo – ištakas, dainininkų-pateikėjų ir kitų asmenybių įtaką ansamblio stilistikai ir repertuarui;
4. Parengti anketą apie dzūkų dainavimo tradicijos perėmimą ir pagal ją apklausti folkloro ansamblio „Versmė“ dalyvius bei kitus miesto folklorininkus;
5. Atlikti anketos duomenų statistinę analizę;
6. Palyginti folkloro ansamblio „Versmė“ („vidaus“) ir kitų folklorininkų („išorės“) tyrimo rezultatus;
7. Nustatyti, kaip perėmimo metu pakinta melodika, ritmika, tempas, atlikimo maniera, stilistika, tembras, „skonis“.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė, lauko tyrimai, anketinė apklausa, pusiau struktūruotas interviu, stebėjimas, akustinė analizė, statistinė analizė, lyginamasis metodas, apibendrinimas.

Darbo struktūra. Magistro mokslo darbą sudaro anotacija, įvadas, du skyriai, išvados, literatūros ir šaltinių sąrašas, santrauka anglų kalba ir priedai. Darbo apimtis 87 puslapiai, pateikti 25 paveikslai, 12 priedų (319 psl.), literatūros sąrašą sudaro 82 mokslinės publikacijos, tarp jų 7 publikacijos užsienio kalba.

1. DZŪKŲ DAINAVIMO TRADICIJA

1.1. Dzūkų dainavimo tradicijos ypatumai

Dzūkija – vienas iš penkių Lietuvos etnografinių regionų, esantis Pietryčių Lietuvoje. Šiame krašte ilgiau nei bet kurioje kitoje Lietuvos dalyje išliko daugybė archajiškų papročių, susijusių su kalendorinėmis ir šeimos šventėmis, laukų darbais ir kt. Savitas tradicijų užsikonservavimas lėmė ir įvairiausių dainų žanrų išlikimą, kurių nuotrupas gyvojoje tradicijoje dar įmanoma aptikti ir XXI a. pradžioje. Dzūkų dainuojamoji tradicija pasižymi ne tik žanrine gausa, bet ir melodinių tipų, derminių sistemų, skirtingoms muzikinės raidos epochoms priskiriamų kūrinių įvairove.

Minėtų ypatybių dėka, šis regionas jau nuo seno susilaukdavo išskirtinio tiek tyrinėtojų, tiek menininkų dėmesio. Pirmasis leidinys, kuriame sudėti liaudies dainų poetiniai tekstai, buvo išleistas 1899 m. Šiuos tekstus Merkinės parapijoje surinko ir leidinį „Trakiečių dzūkų dainos“ parengė Juozas Čaplikas-Šimtakojis (Čaplikas 1899). Vėliau dzūkų dainų rinkinius parengė Vincas Krėvė-Mickevičius, Teodoras Brazys, Pranas Bieliauskas, Jadvyga Čiurlionytė. 1981 m. pasirodė monumentalus rinkinys „Dzūkų melodijos“, kurį parengė ir išsamų įvadinį straipsnį „Dzūkų dainų melodijų variantiškumo ir invariantiškumo dėsningumai“ parašė etnomuzikologė Genovaitė Četkauskaitė (1981). Leidinys neabejotinai prisidėjo prie krašto dainuojamosios tradicijos sklaidos, kadangi jame pateikiami net 466 liaudies dainų pavyzdžiai. Vėlesniais metais pasirodo itin daug rinkinių, skirtų iš vieno dainininko surinktoms dainoms pristatyti, nes Dzūkija, išsiskirianti užrašytų melodijų gausa, taip pat pasižymi ir vadinamųjų dainų karalių ir karalienių fenomenu. Po kelis šimtus kūrinių įdainavę Marė Kuodžiūtė-Navickienė, Agota Žuraulienė, Anelė Čepukienė, Ona Sorakienė, Mikas Matkevičius, Petras Zalanskas, Jonas Jakubauskas ir kiti dainininkai atskleidžia krašte itin gerai išsilaikiusią dainuojamąją tradiciją (Četkauskaitė 2006; Kerbelytė, Ramoškaitė, Korzonaitė 2005; Zakarienė 2007; Zalanskaitė, Liugienė 2005; Baranauskienė 2009; Vėlius 1973 ir kt.).

Gamtinės sąlygos Dzūkijoje kūrė vaizdingą kraštovaizdį, tačiau nebuvo palankios sparčiam žemdirbystės vystymuisi. Todėl dar XX a. pirmoje pusėje dauguma lauko darbų Dzūkijoje vyko nemechanizuotu būdu – pjautuvais buvo pjaunami rugiai, rankomis raunami grikliai ir pan. Tokios aplinkybės leido išlikti archajiškiausiems lauko darbų žanrams – rugiapjūtės, avižapjūtės, grikių rovimo dainoms. Šios javų derliaus nuėmimo dainos yra glaudžiai susijusios su darbais, jų atlikimo laiku, apeigine funkcija. Gausiausias žanras – rugiapjūtės dainos – taip pat užima ir svarbiausią vietą tarp javų derliaus nuėmimo dainų (Misevičienė, Puteikienė 1993: 8-12). Jų melodika pasižymi

siaura apimtimi, laisva ritmika ir improvizaciškumu, taip pat panašumais su netoliese esančiomis kaimyninės Baltarusijos rugiapjūtės dainomis. Šios dainos stebina ir savo įvairuojančiais poetiniais tekštais: skirtinguose variantuose sutinkamas ryškus žmogaus ir gamtos santykis, vyrauja meilės, vestuviniai motyvai, nevengiama kalbėti ir apie sunkią marčios dalią. Tačiau tematinis įvairumas nedaro įtakos melodinių variantų kaitai – dainos lengvai išskiriamos iš kitų žanrų (Čiurlionytė 1969: 89-91).

Gausiai Dzūkijoje išlikęs kalendorinių apeigų žanras. Advento-Kalėdų, Užgavėnių, Velykų, Jurginių, Sekminių ir kt. dainos sutinkamos beveik vien šiame krašte. Tam, vėlgi, įtaką galėjo daryti kaimyniniai slavai, galintys pasigirti kalendorinio ciklo dainų gausa. Griežtai tik tam tikru švenčių laikotarpiu atliekamos dainos, nors ir ilgiausiai išsilaikė Pietryčių ir Rytų Lietuvoje, prarasdamos savo funkciją ir prasmę ėmė nykti maždaug prieš šimtmetį (Ūsaitytė, Žičkienė 2009: 13-21). Etnomuzikologai pažymi, kad svarbiausios žiemos ciklo – advento-Kalėdų – dainos, visų pirma, išsiskiria savo metroritmika, pastoviu skiemeniniu ritmu, kuriam įtaką, veikiausiai, darė glaudus ryšys su judesiu (didelė dalis dainų buvo žaidžiama arba šokama ramiais judesiais) (Astrauskas 1985; Čiurlionytė 1969: 105-108). Visos kalendorinio ciklo dainos pasižymi gausiais priedainiais, neretu atveju jau praradusiais savo prasmę, bet bet koku atveju turinčiais maginę funkciją. Deja, šie reti ir kitur nepasitaikantys žanrai XX a. Dzūkijoje taip pat jau buvo pradėję nykti, todėl, statistiškai, jų nėra užrašyta daug (Ambrazevičius 2016).

Verta paminėti išskirtinį ir kituose regionuose beveik nesutinkamą žanrą – raudas. Dar viduramžių metraščiuose minimos lietuvių laidojimo apeigos, kurių metu būdavo apraudami mirusieji. Raudos pasitelkiamos taip pat ir vestuvių metu – nuotaka apverkia savo paliekamus tėvų namus ir išreiškia nerimą dėl ateities. Ypatingu improvizaciškumu pasižymintys kūriniai ryškūs ir mitiniais poetiniais vaizdiniais (Čiurlionytė 1969: 133-138). Vis dėlto, viena pagrindinių raudojimo funkcijų – psichologinės įtampos išliejimas, minties apie artimo žmogaus (ar nuotakos atveju – jaunystės) mirtį įsisamoninimas (Norinkevičiūtė 2007; Čepaitė 2017).

Muzikinio stiliaus atžvilgiu Dzūkija laikoma monodijos židiniu. Krašto dainininkai kiekvieną kartą dainuodami gali pateikti vis kitą melodinį variantą – interpretuoti, varijuoti, perkurti. Čiurlionytė pastebi, kad „[d]vibalsio ir tribalsio dainavimo pradmenys Dzūkų krašte siejasi su grynai mažorinėmis, ne dzūkų kilmės melodijomis, atkeliavusiomis iš šiaurės Vakarų Lietuvos“ (Čiurlionytė 1969: 291-292). Šią mintį galėtų patvirtinti ir, pavyzdžiui, Gervėčių (dab. Baltarusija), Dieveniškų ir kituose arealuose sutinkamas dainavimo būdas, kuomet net dainuojant grupėje, antrą balsą atlieka tik vienas atlikėjas (Račiūnaitė-Vyčiniene 2010: 10; Venckūnaitė-Čepulienė 2018: 18). Vis dėlto, verta pastebėti, kad kiek vėliau atrastos ir stiprios, įsitvirtinusios dvibalsio dainavimo

tradicijos (pavyzdžiui, Žiūrų kaimo). Be to, neseniai aptikti ir dar 1908-1909 metais Eduardo Volterio Trakų rajone daryti garso įrašai, kuriuose girdimas burdoninis pritarimas (Nakienė, Žarskienė 2011)

Gausus dzūkų vienbalsės tradicijos variantiškumas paskatino tyrinėtojus ieškoti bendrumų, galinčių padėti susisteminti medžiagą. Praeitame amžiuje daryti tyrimai rodo, kad Dzūkijoje derminiū-intonaciniu atžvilgiu buvo paplitę harmoninis minoras ir mažoras, taip pat eolinė, dorinė, net anhemitoninė ir kt. dermės (Čiurlionytė 1969: 290-293). Reikšmingiausia dzūkų monodinio stiliaus tyrėja laikoma Četkauskaitė, kurios monografija „Lietuvių liaudies dainų tipologija“ beveik išskirtinai remiasi Dzūkijos dainuojamosios tradicijos tyrimais. Etnomuzikologė teigia, kad „[...] dainos kūrėjai savo atmintyje visų pirma siekia išlaikyti bendriausius, daugiausia pabrėžtus jų (*melodinių tipų – aut.*) garsų aukščio santykius, melodijos garsaeilio stabiliausias kraštines ribas. Tai derminių sistemų tonacinis pagrindas, *atramos garsai*“ (Četkauskaitė 1981: 14). Tokiu būdu mokslininkė atranda stabiluosius bruožus ir išskiria tonines atramų klases (primtonalinė, sekundtonalinė ir t.t.¹).

Vis dėlto, Rytis Ambrazevičiaus pastarųjų metų tyrimai šiuos teiginius papildo. Objektīvūs akustiniai tyrimai atskleidžia, kad viršutinė atrama dzūkų dainuojamojoje tradicijoje yra intonuojama stabiliau už vidutinį pavyzdžio intonavimą, o taip pat ir už apatinės atramos intonavimą. Aptardamas visų regionų dainų intonavimą, mokslininkas pastebi, kad nors teiginys, kad atramos garsai intonuojami stabiliau pasitvirtina, „[v]isgi šis teiginys yra ne dinaminio, o statistinio pobūdžio: nors toninės atramos dažnai yra intonuojamos stabiliau, pasitaiko ir priešingų atvejų. Taigi atrama, kaip kognityvinė kategorija, nėra lemiamą intonavimo stabilumo“ (Ambrazevičius 2008: 173-174).

Ir Čiurlionytė, ir Četkauskaitė taip pat kalba apie Dzūkijos regione paplitusį derminių kintamumą – moduliacijas, chromatinį kintamumą, taip pat senąsiais graikiškas dermes. Ambrazevičiaus tyrimas atskleidžia, kad tokios interpretacijos nėra visiškai teisingos. Iš naujo įvertinant užrašinėtojų, susiformavusių vakarietiškos klasikinės muzikos įtakoje, transkripcijas ir lyginant jas su dainų akustiniais tyrimais, kyla nauji pastebėjimai. Kai kurie melodiniai pavyzdžiai gali būti artimesni ekvintonikai, turėti platesnę intonavimo zoną, intonavimas taip pat priklausyti ir nuo muzikinio konteksto ir pan. (Ambrazevičius 2008: 83-104).

¹ Dabar vartotinas priimtinesnis terminas primtoninis, sekundtoninis ir t.t.

Dainų karaliai ir karalienės – jau minėtas Dzūkijoje itin dažnai pasitaikantis fenomenas, taip pat sutinkamas ir kituose regionuose. Tai dainininkai, mokantys itin daug dainų ir išsiskiriantys ne tik tradicinio stiliaus išsaugojimu, bet ir unikaliu individualiu stiliumi. Verta paminėti, kad šis reiškinys sutinkamas beveik išskirtinai Dzūkijoje, kurioje dar prieš 30-40 metų beveik kiekviena moteris galėjo žinoti tiek dainų, kiek kituose regionuose – pagarsėjusios dainininkės (Skrodenis 1989: 18). Šių kaimo šviesuolių indėlis, neabejotinai, sudarė sąlygas tradicijai gyvuoti ir vystytis, kadangi bendrumas visuomet kyla iš asmeniškumo, o tradicija nutrūksta, jei ja nesirūpina atskiri asmenys (Šmitienė 2009: 83-84). Dainų karalių ir karalienių asmenybės bei dainavimo bruožai, žinoma, atspindėjo dzūkų dainavimo tradiciją, tačiau taip pat ir darė įtaką jos formavimuisi, todėl trumpai aptarsime ryškiausius autentiškos tradicijos atstovus.

Marė Kuodžiūtė-Navickienė – 1884 m. Mitriškių k., Varėnos r. gimusi dainininkė. Su daina užaugusi moteris dar šeimoje girdėjo dainuojančius ir tėvus, ir brolius. Sudėtinga jos gyvenimo istorija: anksti ištekėjusi už mylimo vyro susilaukė vaikų, bet labai vargingai gyveno. Vyras, vėliau išvykęs uždarbiauti į Ameriką, taip ir negrįžo, todėl dainininkė turėjo pati rūpintis vaikais, uždarbiu, pastoge. Panašu, kad Kuodžiūtės-Navickienės gyvenimą lydintis dainavimas tapo jai vienintele atrama, padėjusia išverti gyvenimo vargus. Jos dainos, laimei, buvo įrašytos itin kokybiška tam laikmečiui įranga – supratusi nepaprasto dainininkės talento svarbą, etnomuzikologė Četkauskaitė ją kartu su dukra pasikvietė į Vilnių, kur įrašė apie 80 dainų (Četkauskaitė 2006: 8-12). Navickienės dainos atspindi beveik visus Dzūkijoje paplitusius žanrus, be to, pasižymi itin išplėtotu, kartais net retai sutinkamu poetiniu tekstu. Kai kuriuose tekstuose taip pat pastebimas ir subjektyvios dainininkės variacijos, priartinančios dainos tekstą prie jos gyvenimo (ten pat: 14-15).

Vis dėlto, unikaliausias šios pateikėjos bruožas – itin variatyvios melodijos. „Jos dainų melodijos, ryškus improvizacinio polėkio lydimos, mirgėte mirga foršlagais ir nachšlagais, mordentais, grupetais ir įvairiais garso apdainavimais“ (ten pat: 16). Ši dainininkė vienam skiemeniui apdainuoti skiria daug daugiau garsų, nei kiti, net dzūkų, dainininkai.

Kai kurias dainas Navickienė įrašuose pateikė kartu su dukra Prane Laniauskiene, kurios dėka galime išgirsti tiek heterofoniją, tiek dvibalsumą, Laniauskienės liudijimu, itin paplitusius jų kaime (ten pat: 18). Be to, kai kuriose dainose taip pat galima išgirsti ir ne tokį įprastą reiškinį – dainavimą virš vedančiojo balso, diskantą. Nepaprastai grakštus, tarsi nuolat virpantis įrašuose girdimas atlikimas byloja apie išstobulintą dainavimo

techniką, kurios dėka Navickienės dainavimas laikomas išskirtiniu ir jos gimtajame kaime.

Ona Sorakienė-Gervelienė-Grabauskaitė gimė 1886 m. Lasavičių dvare, Lazdijų r. Dainų ji mokėsi iš savo motinos, taip pat aktyviai dainuodavo su jaunimu – čia buvo viena pagrindinių užvedėjų. Per kelias ekspedicijas, kurios metu ir buvo atrasta dainininkė, dienas, iš jos buvo užrašyta apie 300 dainų. Kaip pastebi ekspedicijos dalyvė Elena Skaudvilaitė, „[d]ainininkė dar ne viską, ką mokėjo, išdainavo, nes mes neketinome užrašyti „gudiškų“ nei lenkiškų dainų“ (Kristopaitė 1988: 277). Sorakienės gyvenimas, kaip ir neretos to meto kaimo moters, nebuvo lengvas: anksti tapusi našle, vėliau ištekėjo už vyresnio našlio, o ir užauginus vaikus teko pergyventi ne vieną jų vargą, net ankstyvą sūnaus mirtį.

Nepaprastas dainininkės talentas taip pat neliko neįvertintas – ji buvo pakviesta į Vilnių įrašams, taip pat pasirodė ir didelio pasisekimo sulaukusiame koncerte. Nemokyta moteris, kaip pastebi artimieji, pasižymėjo itin gera širdimi, išmintimi. Be to, mokėjo ir daug amatų, buvo ir kaimo pribuvėja, nevengė savo žiniomis, mokėtomis dainomis dalintis su marčia Anele Sorakiene (ten pat: 284). Platus dainininkės repertuaras aprėpia senąsias kalendorines, darbų, karines-istorines ir kt. dainas, gausiai pateikta vestuvinių dainų. Švelnaus, bet stipraus balso savininkės Sorakienės dainos pasižymi išplėtotą melodika, dainininkė melodijas subtiliai apipina melizmomis. Senosios pateiktos dainos pasižymi nutolusiu nuo temperacijos deriniu mąstymu, pastoviais atraminiais garsais, „[t]arp pastovių atramos tonų kintantis garsaeilis sukuria emocinę įtampą, suteikia dainos dermei spalvingumą“ (Zakarienė 2007: 3).

Petras Zalanskas – 1900 m. Mardasavo k., Varėnos r., gimęs dainininkas. Didelėje šeimoje augęs Zalanskas dainų nuo vaikystės mokėsi iš mamos Monikos Barysaitės, dainuodavo ir su seserimis. Vėliau, karo vargus iškentėjęs, vedė ir susilaukė būrelio vaikų. Zalanskas ir su žmona mėgdavęs dainuoti, dainų mokino ir savo vaikus. Neprastesnis buvo ir darbininkas – mokėjęs tiek vyriškus lauko darbus dirbti, tiek moterims padėti, savas trobas pasistatė. Itin glaudų ryšį jis jautė ir su gamta – vertino jos duodamas gėrybes, džiaugėsi jos grožiu, apdainuodavo augalus, gamtos reiškinius.

Gausus dainininko repertuaras – apie 340 užrašytų dainų – aprėpė visus Dzūkijoje sutinkamus žanrus. Repertuarą Zalanskas kaupė visą gyvenimą: vaikystėje mokėsi iš motinos, vėliau dainuodavo vakaronėse, perimdavo ir seserų repertuarą, dainų mokė ir jaunesnė žmona. Pokario metais dainininkas ėmė mokytis ir per radiją girdimų dainų –

nuo tradicinių iki kompozitorių, taip pat mokėsis ir iš liaudies dainų plokštelių (Krištopaitė, Vėlius 1983: 20-21).

Išsiskiria šis dainininkas savo neįprastu balsu, nosinio tembro, nerėksmingo balso kokybe. Gausų repertuarą nuspalvina Zalansko atlikimo ypatybės – laisvas ritmo traktavimas, nevienodas pulsavimas, kintanti metroritmika, dinaminis varijavimas. Melodinės frazės nuspalvintos tai lėtėjančio, tai greitėjančio tempo, išryškinančio emocinius atspalvius. Dainuodavo itin tiksliai, „aiškiai tardavo žodžius, išdainuodavo ne tik balsius, bet ir priebalsius, tiksliai perteikdavo kiekvieną natą natelę, melodijos vingį vingelį“ (ten pat: 37).

Nagrinėdamas Zalansko dainavimą akustiniais metodais Ambrazevičius pastebi, kad dainininko derminis mąstymas yra labiau diatoninis. Diatonizavimo tendencijos dažniausiai pasireiškia, kai dainininkų tradicinį muzikinį mąstymą ima smarkiau veikti vakarietiškas (Ambrazevičius 2008: 165-172).

Zalansko padainuotos dainos – tai tiek poetiniu, tiek muzikiniu požiūriu nugludinti šedevrai. Jo šilta asmenybė ir muzikinis talentas domino ir tebedomina tautosakininkus, muzikantus, etnomuzikologus (Viniaus etninės veiklos centras 2005). Dainininko gabumai nelieka nepastebėti ir pastaraisiais metais – naudodamasis archyviniais Zalansko garso įrašais kūrėjas Saulius Spindi (Saulius Labanauskas) 2017 metais išleido albumą „Vai tu girala“, kuriuose skamba autentiški įrašai, apjungti su elektronine, psichodeline muzika (Labanauskas 2017).

Mikas Matkevičius 1897 m. gimė Novosiolkų k. (dab. Vitebsko sr.), po 10 metų šeima grįžo į tėvo gimtinę Pamerkius, Varėnos r. Dainininkas buvo labai imlus dainoms: „Dainuot pradėjau gal kokių septynerių ar aštuonerių metų. Daugiausia dainų – iš mamos. O paskui jau – kur tik užgirdau dainą, tai jau ir mano buvo. Ilgai mokyti nereikdavo“ (Baranauskienė 2009: 1). Matkevičius dainuodavo ir su šeima, ir per vakarones su jaunimu. Dainininkas buvo mėgiamas kaimo jaunimo, pas jį dažnai atsilankydavo ir studentai iš miesto.

Ne kartą lankėsis Vilniuje ir Kaune, pasirodęs koncertuose ir vakaronėse, Matkevičius pirmą kartą įrašytas dar Antrojo pasaulinio karo metu, tuo metu buvo įrašomi tik pirmieji dainų posmai (Nakienė 2009: 33). Vėlesniais metais, šiek tiek pagerėjęs įrašymo technikos kokybei, įrašinėti jau pilni dainų variantai. Iš viso dainininkas įdainavęs apie 120 dainų ir raudų.

Matkevičiaus repertuaras – platus ir aprėpia daugybę žanrų. Kai kurių dainų poetiniai tekstai, melodijos, nuspalvintos dainininko įkomponuotų vaizdinių ir parodo jo individualų indėlį į tradiciją. Geriausiai dainininkas atsiskleidžia dainuodamas lyrines dainas, kuriose „atsispindi pietų dzūkams būdingos melodinio dialekto ypatybės: derminis melodijų spalvingumas ir turtingos interpretavimo tradicijos“ (Baranauskienė 2009: 3). Švelnus Matkevičiaus balso tembras melodiją apipina savitomis melizmomis – *mordento*, *glissando*, foršlagais, nachšlagais ir kt. Kai kuriose dainose dainininkas varijuoja ir ritmiką, tempą, taip pat nevengia ir minimalių dinaminių skirtumų. Etnomuzikologai linkę Matkevičiaus dainoms priskirti derminį kintamumą, tam tikrų dermės garsų nepastovumą. Visgi, norint tiksliai išsiaiškinti šių reiškinių kilmę, pastovumą ir tikslumą, reikėtų atlikti tikslesnius objektyvius matavimus. Išbaigto siužeto Matkevičiaus dainos ir jų gausa, taip pat jausmingas jų atlikimas, nuoširdus bendravimas su aplinkiniais šį dainininką pavertė savotišku lietuvių liaudies dainų klasiku.

Šie keturi dainininkai – tai tik nedidelė dalis visų Dzūkijoje žinomų dainų karalių ir karalienių. Taip pat verta paminėti tokius dainininkus kaip Agotė Žuraulienė-Saulevičiūtė, Juozas Averka, Anelė Čepukienė, Rožė Sabaliauskienė, Ona Bluzmienė, Jonas Jakubauskas, Silvestras Masalskas ir kt. Vis dėlto, aukščiau aptarti keturi dainininkai – vieni ryškiausių, dar XIX a. gimę dainininkai, kurių ypatingas talentas neliko nepastebėtas tiek jų aplinkos, tiek miesto žmonių.

Verta pastebėti, kad Dzūkijoje taip pat gausiai gyvavo ir vadinamieji **etnografiniai ansambliai** – kolektyvai, susibūrę iš tam tikro kaimo ir / ar apylinkių vietinių gyventojų ir atliekantys jiems tradicinį repertuarą būdinga stilistika. Būtent folklorinis judėjimas tapo paskata kurtis tokiems ansambliams – vis gausiau ekspedicijas rengiantys susidomėję folklorininkai iš dalies skatino kaimo žmones susiburti, dainuoti, groti ir šokti, koncertuoti. Reikėtų pabrėžti, kad toliau trumpai pristatomi ansambliai ir jų atlikimo manieros labiau remiasi prieš 10-20 metų ansambliuose gyvavusia tradicija, kadangi pastaruoju metu situacija labai smarkiai pakitusi, ansambliuose dainuoja daug nevietinių ar tradicijos neperėmusių žmonių.

Pirmasis toks ansamblis – **Žiūrų etnografinis ansamblis**. 1970 m., po studentiškos ekspedicijos, folklorininkas Jonas Trinkūnas paskatino kaimo žmones susiburti į ansamblį. Šis kolektyvas tapo paskata susiburti ir žmonėms iš kitų kaimų. Žiūrų ansamblio dainavimas pasižymėjo galingu skambesiu, kaip taikliai pastebėjo Trinkūnas, „[k]aip apibūdinti šį dainavimą? Tekstas ir melodija – tik dalis dainos“ (Trinkūnas 2005). Iš daugybės balsų susidedantis muzikinis raštas, apipinamas kiekvieno dainininko individualiomis melizmomis, variacijomis, sodriu tembros skambesiu. Išskirtinis dvibalsis dainavimo stilius, kaip manoma, išsivystė iš dzūkams būdingos

monodijos, tačiau Žiūrų kaime heterofonija, homofonija jau tapo neatsiejamomis nuo dainos atlikimo. Šis kolektyvas – tai buvęs etaloninis etnografinis ansamblis, nuolat koncertuodavęs ir stebindavęs išvystyto bendruomeninio dainavimo bruožais.

1971 m. Žiūrų ansamblio pavyzdžiu pasekė ir Marcinkonių kaimo žmonės, kuriuos susiburti paskatino Roma Petrušytė ir Juozas Averka. 1971 m. **Marcinkonių kaimo etnografinis ansamblis** surengė pirmąjį savo koncertą. Dainininkai sulaukė nemažai pagyrų, tačiau jiems buvo patarta pasikonsultuoti su folkloro specialistais dėl repertuaro – siūlyta įtraukti daugiau vienbalsių dzūkiškų dainų, pasakojimų. 1972 m. ansamblis pasirodo su nauja programa Vilniuje, kur sulaukia dar didesnio pasisekimo (Krištopaitė 1985: 224-228). Ansamblio dalyvių dažnai atliekamos vienbalsės dainos pasižymėjo variantiškumu, puošniomis melodijomis. Drauge dainuojančio ansamblio skambesys – tvirtas, nors tembras gana šviesus, aiškiai artikuliuojama (Sungailienė 2005; Višnevskā 2010: 58-60).

Dar vienas išsiskiriantis Dzūkijos etnografinis ansamblis – tai **Kalvių ir Lieponių etnografinis ansamblis**. Anot ilgametės vadovės Algės Armalienės, pirmosios ansamblio užuomazgos buvo dar 1967 metais vykę vieši dainininkų pasirodymai šventėse. Aplinkinių kaimų – Vaikštenių, Naujienu, Tiltų, Lieponių ir kt. – žmonės burdavosi į atskirus ansamblius, tarp kurių labiausiai išsiskyrė Kalvių kaimas. Vėliau prie šio ansamblio programų prisijungdavo ir kitų kaimų dainininkai, šokėjai (Krištopaitė 1988: 222-231). Išskirtinės yra Lieponių kaimo dainininkės, kurių repertuarą sudaro unisoninio-heterofoninio stiliaus dainos. Dainininkės, prisimenančios įvairius kalendorinius ir šeimos papročius, glaudžiai susieja juos ir su dainomis: „rugiapjūtės dainos pasižymi lauko dainoms būdingu plačiu, stipriu dainavimo būdu, kalėdotojų dainos – žaismingumu, akcentuota ritmika“ (Vyčiniene 2008: 14).

Šių trijų etnografinių ansamblių apžvalga leidžia iš arčiau susipažinti su Dzūkijoje paplitusiu ne tik soliniu, bet ir bendruomeniniu dainavimo būdu. Kolektyvuose įsitvirtinusi homofonija skatina iš naujo permąstyti dzūkams priskiriamą monodiškumą, tačiau žavi išsaugotais improvizaciškumo, variatyvumo elementais (kuriems įtaką, greičiausiai, yra padariusi kiekvieno dainininko individualybė).

1.2. Folkloro ansamblis „Versmė“ – dzūkų dainavimo tradicijos tęsėjas

1.2.1. Ansamblio istorija

1986-ieji laikomi ansamblio veiklos pradžia, nors iš tiesų ansamblio užuomazgos prasidėjo, kai kelios moterys, dirbdamos Vilniaus aklųjų įmonėje per pertraukas, ar tiesiog sėdėdamos prie staklių ir norėdamos palengvinti monotonišką darbą, dainavo sau. Nuoširdžiai ir skambiai dainuojančios moterys neliko nepastebėtos ir aplinkinių, todėl jau greitai prie jų prisijungė ir kiti įmonės darbuotojai. Įmonėje tuo metu dirbo nemažai dzūkių, į Vilnių atsikėlusiu iš įvairių kaimų. Šios moterys laikytinos tikromis tradicijos tęsėjomis, kadangi jos augo autentiškoje aplinkoje, jų muzikinis mąstymas vystėsi tradicinėje garsinėje aplinkoje. Pripratusioms nuolat girdėti dainas moterims buvo natūralu dainuoti ir miestietiškoje aplinkoje. Šešios moterys, aplinkinių skatinamos, dažnai pasirodydavo įmonės renginiuose, dainuodavo šventėse, o jų dainos ir dainavimas būdavo itin palankiai vertinamas. Moterys netgi rengdavusios varžytuves tarp cechų, todėl repeticijos tapo reguliarios, grupelę įvertino ir įmonės valdžia. Nuotraukoje užfiksuotas pirmas jų viešas pasirodymas (Priedas 1).

Lietuvos aklųjų bibliotekos direktoriaus pavaduotojai Jadvygai Kuolienei, aukštaitei, pačiai labai mėgusiai dainuoti ir tarmiškai pasakoti, kilo idėja apie nuolat repetuojantį folkloro ansamblį, kuriam vadovautų išmanantis žmogus. Po kelių metų savarankiško dainavimo, į pirmą repeticiją susirinko grupelė žmonių: Jadvyga Kuolienė, Birutė Matuizienė, Staselė Abaravičienė, Vanda Janulaitienė, Janina ir Pranas Vileikiai – ne vien tik dzūkai, bet ir aukštaičiai, žemaičiai. Užsidegę noru dainuoti kartu, dalyviai nusprendė ieškoti vadovo. Jau kitoje repeticijoje sudalyvavo jaunas ir energingas istorikas, folklorininkas Vytautas Musteikis, kuris iškart patiko dalyviams ir liko vadovauti ansamblui. Pirmų repeticijų metu buvo dainuojamos labiausiai visiems patinkančios dainos, kurios nebūtinai atitiko kalendorinį laiką ar išsiskyrė ypatingais muzikiniais bruožais.

Labai greit į ansamblį atėjo Ada Ožkutienė, Ona Karpavičienė, Zofija Našlainienė, Regina Jakimavičienė – visos jos dainavo įmonėje. Netrukus prisijungė Irena Žukauskienė, Petras Kraulaidys, Danutė Cidzikienė, Danguolė Butkuvienė, Virginija Šilkinytė ir kiti. Dauguma žmonių vienaip ar kitaip buvo susiję su Aklųjų draugija, dirbo Aklųjų kombine, bibliotekoje, kitose įmonėse. Vieni iš jų visai nematė, kiti – labai silpnai, dar kiti buvo regintys žmonės, tačiau visus apjungė noras dainuoti drauge ir meilė dainai. Ir iki šiol kolektyve kartu dainuoja tiek silpnaregiai, tiek matantys žmonės.

Pirmasis ansamblio vadovas itin mėgo dainuoti, anot ansamblių, dainuodavo visur ir visada, todėl ir ansamblių skatino visų pirma mėgautis daina. Siekdamas, kad dalyviai daugiau

dainuotų ne scenoje, o drauge, taip pat ir su kitais ansambliais, dainininkais, pradžioje jis vengdavo oficialių koncertų. Vytautas Musteikis veždavosi ansamblicius į kaimus, pas senuosius dainininkus, kurių nemažai pažinojo. Visi tuo metu vykdavę „koncertai“ – tai dainavimas kartu su kaimo dainininkais, kur pakaitomis dainą vesdavo tai vienas, tai kitas kolektyvas, o prisijungdavo visi. Vadovas pasakojo apie kalendorines šventes, papročius, tradicijas, aiškino, kada kokios dainos buvo dainuojamos. Užgavėnių metu dalyviai persirengdavo ubagais, žydais, daktarais ir kitokiais veikėjais. Kostiumuoti ansambliciai vaikščiodavo po Vilniaus mikrorajonus, pašokdindavo gyventojus, aplankydamo įstaigas, parduotuves, darželius. Kolektyvo nariai visur būdavo sutinkami labai džiugiai ir maloniai, tad į jų organizuojamas Užgavėnių persirengėlių eitynes noriai įsiliedavo mikrorajono gyventojai. Ne vienerius metus Užgavėnių, Rasų šventės buvo rengiamos Gerosios Vilties mokyklos stadione, kur suplūsdavo gyventojai ir iš aplinkinių rajonų.

Neilgai trukus ansambliciai nusprendė praplėsti savo veiklą, tad 1989 m. į ansamblį atėjo Gintaras Aleksiūnas. Jis su žmona tuo metu vadovavo Vilniaus folkloro ansamblui „Jorė“. Gintaras išmokė skambinti kanklėmis, pūsti lumzdelius, griežti armonika, kuriais ir pats puikiai grojo. Antradieniais rinkdavosi visas ansamblis repetuoti, o ketvirtadieniais rinkdavosi instrumentinė grupė. Dalyviai pradėjo šokti valsus, polkas, sukti ratelius.

1990 m. į kolektyvą atėjo Marytė Karosienė, 1991 – Dalia Leišytė, Antanas Rūkavičius, 1992 – Aušrelė Ambrozevičienė, Rosita Žiaugraitė, Stanislovas Pieviškis, 1994 – Rimvydas Auryla, 1996 – Aloyzas ir Nijolė Žiliai. Kiekvienas kolektyvo narys savaip įsiliejo į kolektyvą ir užėmė jame svarbią vietą. Verta paminėti, kad nemažai dalyvių turėjo tam tikras negalias – silpnaregystę, dalinį paralyžių, turėjo klausos sutrikimų, tačiau dažniausiai šie trūkumai buvo su kaupu kompensuojami kitais jų muzikiniais, šokio talentais.

1998 m. ansamblui pradėjo vadovauti dabartiniai vadovai etnomuzikologai Dalia Gelažauskaitė (dab. Mockevičienė) ir Darius Mockevičius. Pirmasis vadovas Musteikis pakvietė būsimus vadovus keliauti į Estiją su kolektyvu, kur ir supažindino ansamblicius. Jauni etnomuzikologai studentai ansambliciams itin patiko, o jų vaisingas bendradarbiavimas tęsiasi iki šiol. Kaip pažymi kolektyvo dalyviai, kartu su naujaisiais vadovais brendo, augo kolektyvas, augo ir vadovų vaikai. „Juokaudami sakydavom, kad mums pasisekė, nes turim ne du, o iš pradžių tris, vėliau keturis, dar vėliau – penkis vadovus.“ (Vileikienė). Dalia ir Darius Mockevičiai tęsė pirmojo vadovo veiklą, skyrė didelį dėmesį tradicijoms. Kartu su jais į ansamblį atėjo Rasa Kasperavičiūtė, taip pat dzūkė, dainininkė ir muzikantė, griežusi akordeonu, armonika, kanklėmis, skudučiais, o prireikus ir pavaduojanti vadovus.

Vienos pagrindinių ansamblio dalyvių – Birutė ir Staselė, kurias ansambliciai labai vertina, iš kurių mokosi. Moterys dalyvius supažindina su savo dainavimo tradicija, paaiškina, kada kuri

daina buvo dainuojama, kodėl dainuota vienokiu ar kitokiu būdu. Didelę dalį dainų ansamblis mokėsi būtent iš šių moterų.

Ansamblis yra nuolatinis tarptautinių festivalių „Skamba skamba kankliai“, „Baltica“, Lietuvos Dainų švenčių dalyvis. Neretai „Versmė“ ar tik Staselė su Birute pradėdavo šiuos festivalius, dainuodavo didžiosiose scenose. Ansamblis ne kartą koncertavo televizijos laidose, miesto mugėse, įvairiuose renginiuose Vilniuje, taip pat įvairiose miestų ir kaimų renginiuose, įmonėse, mokyklose. Ansamblis yra koncertavęs Švedijoje, Čekijoje, Estijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Baltarusijoje, Kaliningrado srityje Tolminkiemyje (Rusija), Sankt Peterburge (Rusija). Iš viso surengta daugiau kaip 700 koncertų, paruošta per 40 įvairių teminių programų.

Festivalyje „Skamba skamba kankliai“ kolektyvas visada dalyvauja Pasidainavimų vakare ir sekmadienio programose senamiesčio skveruose ir aikštėse. Staselė Abaravičienė kaip solistė pasirodė solistų koncerte „Čiulba čiulbutis“, kur dainavo rugiapjūtės dainą „Oi tu skregždute“ (2018). Kolektyvo vadovai su savo pateikėjomis Birute ir Stasele dalyvavo festivalių metu rengiamuose tradicinio dainavimo mokymuose, kur visus norinčius mokė savo ansamblio dainų ir dainavimo stilistikos. Taip po Vilnių ir Lietuvą pasklido dainos „Gerkit, mieli sveteliai“, „Kur tėvulis gėrė“, „Žaliam vyšnių sodely“. Šios dainos publikuotos dainų rinktinėje „Skambiausios festivalio dainos“ (Ambrazevičius 2008: 176, 185, 222). Dainą „Gerkit mieli sveteliai“ greitai išmoko Vilniaus universiteto folkloro ansamblio „Ratilio“ jaunimas – ją dažnai dainuoja neformaliuose ansamblio susibūrimuose. Jaunimo atlikimas skiriasi nuo „Versmės“ atliekamo varianto tuo, kad tempas yra gerokai greitesnis, atsirado ir nauji žodžiai: „Jei nenorit gercia, eikit pasikarcia, aš dėl jūsų privijau kanapinių virvių“. Į „Skamba skamba kanklių“ dainynėlius nugulė „Versmės“ dainos „Gerkit, mieli sveteliai“ (*Birutės*²; Bobenaitė 1998: 14, Zakarienė 2002: 21), „Kur tėvulis gėrė“ (*Staselės*; Bobenaitė 1998: 22), „Aš užėjau an kalno“ (*Birutės*, Zakarienė 2000: 16, Ambrazevičius 2015: 22); „Ankstų rytelį kėliau“ (*Biekšių k.*; Liugienė 2001: 21), „Žaliam vyšnių sodely“ (*Birutės*; Liutkutė 2003: 8), „An Nemuno krento“ (*Birutės*; Ambrazevičius 2010: 8). O 1994 m. Birutės dainą „Oi tu sakale“ išmoko ir atliko folkloro ansamblis „Jorė“ (Ambrazevičius 1994: 16). Birutės išmokyta daina „Saldžios uogelės an vyšnių“ įtraukta į kompaktinę plokštelę „Skamba skamba kankliai“ (Fokas 1998).

Ansamblis mokslo tikslais yra ne kartą dalyvavęs Lietuvos muzikos ir teatro akademijos konferencijose bei kituose renginiuose, pristatydami dzūkiską dainavimo tradiciją. 2002 m. Birutė ir Staselė dainavo tarptautinėje etnomuzikologų konferencijoje „Stabilumas ir mobilumas tradicijoje“ (2002 04 27). Etnomuzikologijos katedros 25-mečio proga kolektyvas, kartu su kitais etnomuzikologų vadovaujamais folkloro ansambliais iš visos Lietuvos, dalyvavo koncerte „Devyni

² Čia ir toliau po dainų pavadinimų trumpai pateikiamas šaltinis (iš ko išmokta).

metai, ne viena diena...“ (2014 11 28). Projekte „Viena Lietuva – penki etnoregionai“ ansamblis „Versmė“ pristatė dzūkiską programą ir savo dainininkes-pateikėjas, dainavo kartu su Veisiejų kaimo dainininkais bei žiūrovais (2015 11 12). Staselė Abaravičienė ir 4 ansamblio moterys dainavo koncerte „Su tradicine muzika per gyvenimą“, skirtame LMTA Etnomuzikologijos katedros 30-mečiui („Nordtrad–Dainava 2019“ – šiaurės šalių tradicinė muzika seniausiomis ir šiuolaikinėmis jos gyvavimo formomis; 2019 04 12).

Folkloro ansamblis „Versmė“ išleido dvi kompaktines plokšteles: „Versmė“ (Mockevičiai 2001) ir „Jūs mano kūmužėliai“ (Mockevičiai 2016). Dar 1989 m. padaryta kelioliką įrašų Lietuvos radijuje. Apie „Versmės“ ansamblį yra rašyta leidiniuose: „Mažylis“ (Kulvietienė 2013), „Mūsų žodis“, „Literatūra ir menas“ (2001 12 07). Pirmas paminėjimas apie ansamblį pasirodė laikraštyje „Vakarinės naujienos“ 1987 metais (Priedas 2). Tada ansamblis pirmą sykį pasirodė miesto scenoje: „Originalią programą parengė Lietuvos aklųjų draugijos tarprajoninių kultūros namų folkloro kolektyvas, pakvietęs į sceną buvusias kaimo dukras, o dabar močiutes, gyvenančias Vilniuje“. Tada ansamblis dar neturėjo pavadinimo, bet jau tuomet visus sužavėjo jo dalyvės močiutės, kurios visus džiugina ir dabar.

Dabar ansamblį aktyviai lanko 17 žmonių, 13 iš jų ansamblį lanko daugiau kaip 20 metų, 4 – daugiau kaip 30 metų, tad akivaizdu, kad ansamblio sudėtis beveik nesikeičia. Ansamblio dalyvių fotografijas ir veiklos akimirkas rasite priede (Priedas 3).

1.2.2. Daugiasluoksnis tradicijų perdavimas: asmenybių įtaka ansamblio stilistikai ir repertuarui

Pateikėjų įtaka. Nors ansamblis išaugo iš dzūkiskos tradicijos ir jos tęsėjų, tačiau atlieka taip pat ir kitų regionų dainas, romansus. Parengta ne viena programa: vestuvių, krikštynų, Vėlinių, Kalėdų, Velykų, Rasų švenčių, partizanų ir tremtinių dainų. Ansamblyje taip pat sukami rateliai, šokami figūriniai ir poriniai sukamieji šokiai. Į pasirodymus yra įtraukiama ir instrumentinio folkloro pavyzdžių – pučiami skudučiai, lumzdeliai, griežiama armonikomis, smuikais, būgnuojama. Visas ansamblio repertuaras pridedamas prieduose (Priedas 4).

Daugiau nei pusė „Versmėje“ dainuojamų dainų – dzūkiskos. Itin ansamblio mėgiamos „Vidurin marių trys sier akmenėliai“, „Oi, Onula, oi, sesula“, „Pucinėli, raudonasai, pucinėli, tu žaliasai“, „Oi tai dzyvai, dideli prajovai“. Dauguma dzūkiskų dainų yra atliekamos dvibalsiškai, o vienbalsiškai pasirodymų metu dainuojamos tik kalendorinės arba, aišku, solistų atliekamos dainos.

Daugumą šių dainų ansambliečiai išmoko iš Birutės ir Staselės. Šios dainininkės neretai koncertų metu padainuoja ir duetu („Oi tu sakalėli“, „Nebylio krūmo“, „Aš išėjau šilalin uogaucia“ ir kitos) arba solo. Ansamblio himnu laikoma taip pat iš Birutės išmokta daina „Saldzios uogelės an vyšnių“.

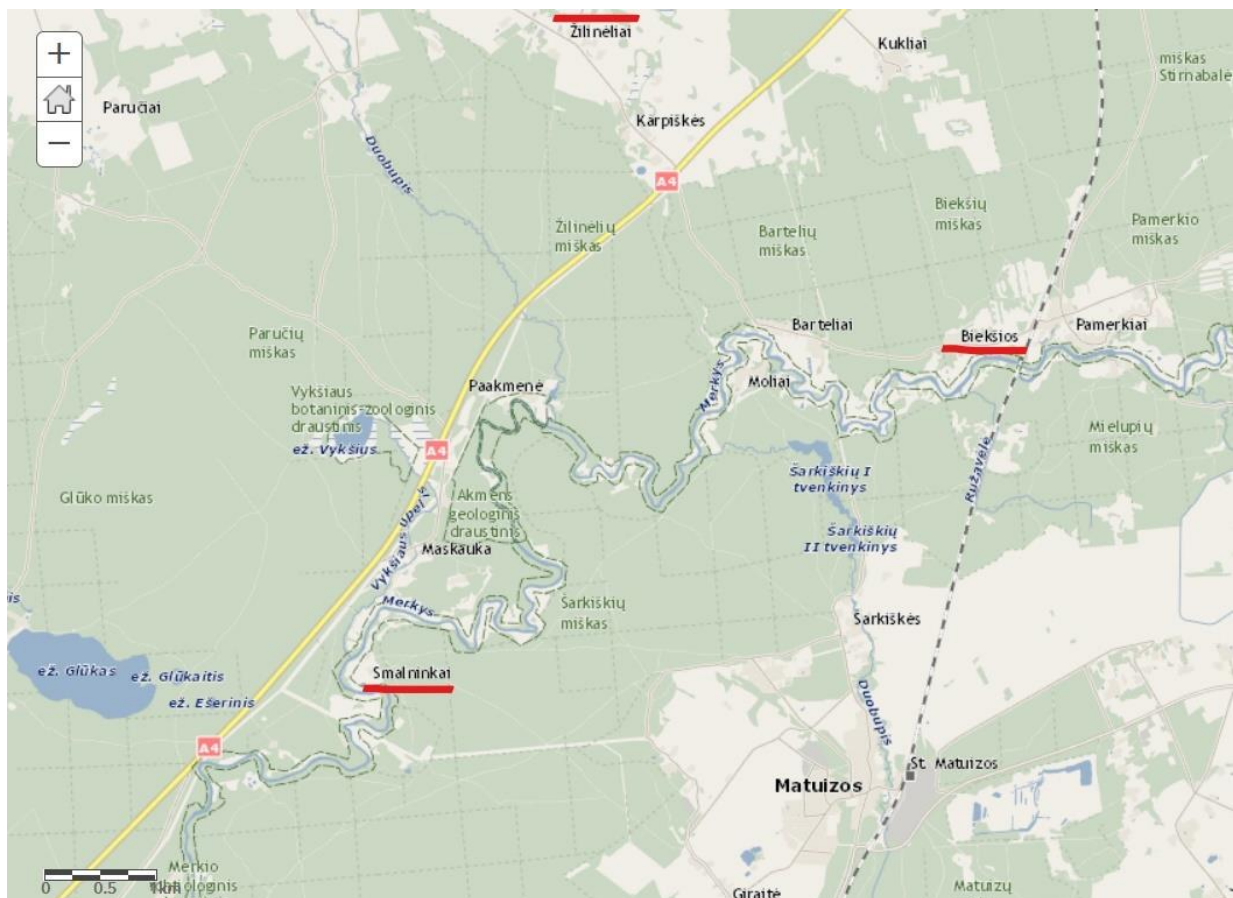
Įdomu tai, kad Birutė Matuizienė ir Stanislava Abaravičienė visą laiką turėjo savo „autorinius“ kūrinis – tai jų į ansamblį atneštos dainos. Dažniausiai kiti nesiiimdavo tų dainų vesti, nes tik „autorius“ galėjo būti tos dainos vedantysis. Netgi sakydavo: „čia Birutės daina“ ar „čia Staselės daina“, tarsi tos dainos joms iš tikrųjų priklausytų. Šį autorystės fenomeną lietuvių tradicinėje kultūroje puikiai aprašo etnomuzikologė Daiva Vyčinienė, kuri pastebi, kad neretai dainų karaliai ir karalienės „turi“ savo mėgstamiausią dainą, su kuria yra tapatinami, ji laikoma jų nuosavybe. Be to, kai kurie dainininkai net atsisako dainuoti „ne savo“ dainas (Vyčinienė 2006: 75). Autorystė ypač populiari tarp muzikantų, kurie, žinoma, išsiskiria didesniu individualumu (pvz., „Dainio polka“, „Pupų dėdės polka“, „Petkevičiaus polka“ ir pan.).

Muzikos antropologas Alanas Merriamas mano, kad kai muzika jau sukurta, ji laikoma kelių rūšių nuosavybe: 1) individo, 2) grupės, 3) bendruomenės. Kai tik muzika yra sukuriama, ji tampa kažkieno nuosavybe (Merriam 1964: 82). Etnomuzikologas Jaapas Kunstas skiria tris pagrindines nuosavybės kategorijas: 1) kompozicijos, priklausančios tam tikriems asmenims; 2) kompozicijos, atliekamos tam tikro individo; 3) kompozicijos, atliekamos konkrečios grupės, kastos, genties (Kunst 1958: 2). Miesto folkloro kultūroje formuojasi tarsi nauja liaudies dainų autorystė, būtent, priskiriama konkrečiai folkloro atlikėjų grupei. Nepaisant to, kad folkloro ansamblis yra antrinis dainos perteikėjas, jis įgauna savotiškas nuosavybės teises į dainą. Pirmą kartą padainuota daina yra „to kolektyvo“: neretai galima išgirsti sakant „Versmės daina“, „Žiūrų daina“ ir pan. Kai „Versmės“ nariai išgirsta kitą kolektyvą dainuojant ansamblio pateikėjų dainas, ansambliečiai ne sykį yra pasakę „pavogė mūsų dainą“.

Individo reikšmė autorystėje įgauna dar didesnę svarbą, nei grupės. Daugelyje pasaulio tautų individai turi „autorines“ teises atlikti kūrinį: Merriamas aprašo, jog Melanezijos Tangos salose šokių meistrai turi savo šokių aranžuotį ir nieks kitas negali jų savintis. Australijoje buvo manoma, kad tam tikros giminės valdo kai kurias dainas arba šokių tipus. Sakoma, kad tik vienas žmogus turi tikrąjį dainos variantą. Dažniausiai autorinės teisės priklauso grupės vyriausiajam, ši teisė susijusi su patirties arba žinojimo sąvoka (Merriam 1964: 82-84). Tokias nuosavybės teises „Versmės“ ansamblyje turi Birutė ir Staselė. Lankydamą ansamblį, Birutė, galima sakyti, buvo savotiška lyderė: ji nesibodėdavo pamokyti nei ansamblio vadovų, nei ansamblio narių.

Šių asmenybių, jų perduotos tradicijos dėka ansamblis turėjo galimybę prisiliesti prie tikrosios tradicijos – perimti tradiciją iš tikrųjų kaimo dainininkių. Jų dėka ansamblis ilgą laiką net vadintas etnografiniu ansambliu, nors folkloro ansamblio terminas jau buvo plačiai paplitęs miesto folkloro kultūroje.

Nemaža dalis dainų parsivežta iš Biekšių kaimo apylinkėse vykdavusių ekspedicijų, susitikimų su vietiniais dainininkais (pvz.: „Ankstų rytelį kėliau“, „Nekecinau gerčia, nežadėjau“ ir kitos). Šiame kaime pirmiausia apsilankė pirmasis vadovas Musteikis su Mockevičiene, surengė kelias folklorines ekspedicijas, susipažino su dainininkais (1997–2000 m.). Remdamasi šia medžiaga Dalia Mockevičienė parašė savo bakalauro darbą „Biekšių kaimo vestuvinių apeigų ciklas“ (Mockevičienė 2002). 2001 m. į Biekšius atvyko visas „Versmės“ ansamblis, kur kartu su vietiniais žmonėmis ėmėsi atkūrinėti vestuvių apeigas. Kartu su Biekšių gyventojais kolektyvo nariai dainavo dainas, taip pat kartu su jais šoko Biekšių kadrilių. Po šio apsilankymo ansamblio repertuaras pasipildė gausia medžiaga iš šio kaimo (Priedas 5). Pagrindinėms ansamblio dainininkėms Birutei ir Staselei Biekšių repertuaras labai artimas, nes jų gimtinės nuo šio kaimo buvo nutolę vos kelių kilometrų atstumu (9 pav.).

1 pav. Biekšių kaimo ir apylinkių žemėlapis

Šių kaimų ūkis ir kultūra, galima sakyti, susiję ir bendri. Todėl Staselė ir Birutė Biekšiuose jautėsi kaip namuose – ne tik pritardavo, bet ir užvesdavo dainas. Po šios ekspedicijos, jos atsiminė nemažai vestuvinių dainų, kurios įtrauktos į repertuarą. 2006 m. per kolektyvo 20-metį buvo surengta vestuvinė programa, kurios pagrindą sudarė Biekšių kaime užrašyta tautosaka: dainos, oracijos, šokiai.

Vadovų įtaka. Ansamblio repertuare taip pat galima sutikti nemažai suvalkietiškų („Ar aš nesakiau“, „O kano žali sodai“, „Ėjau per lauką“ ir kitos), aukštaitiškų („Jau sutemo temela“, „Nei vėjai pučia“, „Oi toli toli, toli tolumėla“, „Padora žvirblalis alaus“ ir kitos), žemaitiškų („Aš pasėjau linelius“, Ak šen, žalnieriuka“, „Lek, gervelė“ ir kitos), kelias Mažosios Lietuvos („Čiužin povas po dvarą“, „Per naktatę šokau“) dainas. Kitų regionų dainos ansamblyje pradėtos dainuoti tuomet, kai jam vadovauti ėmė Musteikis. Daug dėmesio skiriama sutartinėms, kurios sudaro taip pat nemažą repertuaro dalį. Kolektyvo narės gieda trejines („Skranc bitela, sadulia, gadulia“, „Augo putins su šermukšniu“, „Svirtis sviro unt kalnelio“ ir kitos), keturines („Žvingia žirgas, dolija“) sutartines.

Partizanų dainų repertuaras „Versmėje“ labai gausus ir mėgiamas. Daugiausia jų – iš Birutės ir Staselės repertuaro. Šias dainas pristatydamos ansambliėčiams, pateikėjos visuomet jas vaizdžiai apipina istorijomis, pristatančiomis tų laikų atmosferą, apdainuojamus žmones. Birutės dainų sąsiuvinuose nemažą dalį sudaro būtent partizanų dainos. Čia galima rasti šias ansamblio pamėgtas partizanių dainas: „Da rytą saulė netekėjus“ (*Staselės*), „Pavasarij paukščiai į tėviškę grįžta“, „Ankavadiste, ko taip dažnai“ (*Birutės*), „Adaryk langą į sodo pusę“ (*Birutės*) ir daug kitų. Garso įrašė yra užfiksuota, kaip ansambliėčiai mokosi partizanų dainą „Jauna kalinė būdama“. Staselė veda, o kiti tik kartoja priedainį. Į ansamblio repertuarą įtrauktos kelios Veronikos Pavilionienės dainuotos partizanų dainos (pavyzdžiui, „Nesuės nesugrauž tavo dalios“).

Ansambliėčiai itin mėgsta ir vėlyvesnę liaudies kūrybą – romansus. Bendruose pasibuvimuose ansambliėčiai romansus dainuodavo nuo pat susibūrimo pradžios, tačiau į koncertines programas jie pradėti įtraukinėti maždaug nuo 2000-2001 metų. Kartais kolektyvas surengdavo temines programas, kurių metu atlikdavo tik romansus. Susidomėjimas romansais kilo maždaug tuo metu, kai 2000 m. Zitos Kelmickaitės vadovaujamas Vilniaus universiteto folkloro ansamblis „Ratilio“ surengė pirmąjį romansų koncertą ir išleido natų rinkinį „Aš iš meilės gavau džiovą“ (Kelmickaitė 2000). Tuo metu „Ratilio“ ansamblyje dalyvavo ir ansamblio vadovai Mockevičiai, todėl „Versmės“ nariai išreiškė nemažą susidomėjimą romansų atlikimu. Kai kuriuos romansus iš jaunystės prisiminė Birutė („Aš iš meilės gavau džiovą“, „Nustoj garbavį gelsvos kasos“), taip pat aukštaitės ansamblietės Dalytė ir Danguolė („Tu, žvaigždute sidabrinė“, „Tylūs

armonikos tonai“ ir kt.), kurių aplinkoje romansai skambėdavo gana dažnai. Vieną romansą ansamblis parsivežė ir iš Biekšių ekspedicijos („Svyra gluosnis prie kelio“).

Kolektyve mokomasi ir ratelių. Kadangi ansamblyje buvo daug silpnaregių žmonių, Musteikis ratelius naudodavo suėjimui į sceną – dainuojant, susikabinus už rankų dalyviams būdavo lengviau orientuotis, sustoti scenoje. Kelis ratelius į repertuarą atnešė Staselė, itin mėgdavusi šokti (pavyzdžiui, „Aisim in darželį“). Daugumą ratelių ansamblių išmokė Mockevičiai – tai bendralietuviški rateliai, kurie kartais būdavo įtraukiami į koncertines programas, bet daugiausiai būdavo ratuojami vakaronių metu, siekiant įtraukti ir publiką („Mano maišas pakulinis“, „Graži mūsų šeimynėlė“ ir kiti). Iš savo anytos Vandos Mockevičienės išmoktą ratelį „Kielukė“, Dalia išmokė ratuoti ir ansamblio moteris (Mockevičienė 2017: 86). Kai kurie iš šių ratelių būdavo žinomi ir iš tradicinės kaimo aplinkos atėjusiems dalyviams (pavyzdžiui, „Ausim, sesutės, abrusus“, „Grybų rauc“).

Šokiai ansamblio repertuare aktyviausiai imti naudoti pradėjus vadovauti Mockevičiams. Daugumą šių šokių – tai populiarūs vakaronių šokiai, šokti vakaronėse, pasibuvimuose (pavyzdžiui, „Anės polka“, „Granskveras“, „Drailinas“ ir kiti). Kadangi ansamblyje nebuvo daug vyrų, šokiai niekuomet nebūdavo pagrindinė koncertinių programų dalis. Labiausiai ansamblio mėgstami šokiai – tai Birutės išmokintas „Bingelis“, Staselės – „Suktinis“ (šokama trise) ir Biekšiuose išmoktas Biekšių kadrilius. Šiuos šokius puikiai šoko ir visai nematantys dalyviai. Biekšių kadriliumi „Versmės“ dalyviai itin didžiuojasi, tai buvo vienas pagrindinių numerių, rodytų ansamblio 20-mečiui skirto koncerto metu. Pagrindinės ansamblio pateikėjos Birutė ir Staselė taip pat puikiai šokdavo polkas, valsus – dažniausiai jos šokdavo dviese, kadangi kiti ansamblių nariai nesugebėdavo prisitaikyti prie jų šokimo stiliaus.

Instrumentinėje ansamblio grupėje grojama armonika, bandonija, lumzdeliais, būgnu ar būgneliu. Ansamblių nariai itin mėgsta pūsti skudučius, kuriais atlieka sutartines (Bakšėnų „Untytė“, „Penkiese“, „Šumka“ ir kiti). Skudučiais ansamblyje pradėjo mokyti Darius, kuris tuo metu folkloro ansamblyje „Ratilio“ taip pat dirbo su šia tradicija. Tada folkloro ansamblio „Ratilio“ instrumentinei grupei vadovavo Antanas Fokas, kuris ir kapelijos „Sutaras“ vadovas. „Versmės“ ansamblio instrumentinėje grupėje daugiausia dalyvaudavo jaunesni dalyviai, kurie mėgdavo groti ir fokstrotus, valsus su pridainavimais, dainas su instrumentiniu pritarimu (pavyzdžiui, „Sena patranka“, „Ateik, berneli, rytoj“, „Tu nusikirpki gelsvas kasas“).

Norėtusi šiek tiek plačiau aptarti vadovų vaidmenį ansamblio ir jo repertuaro formavimuisi, apie kurį jau užsiminta aukščiau. Pirmasis ansamblio vadovas **Vytautas Musteikis**, 2017 metais

vykusio pokalbio metu, save pristatė kaip „nutautėjusį aukštaitį vilnietį“. Jau anksčiau nemažai dirbęs su autentiška medžiaga, taip pat vadovavęs folkloro ansambliams, Musteikis, vis dėlto, susidūrė su tam tikrais sunkumais dirbant su „Versme“. Folklorinė veikla Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos kultūros namuose nebuvo gerai vertinama, direktorius nesuprato folkloro vertės. „Jam nepatiko tas dainavimas, liepė mums nerėkti, tyliau dainuoti, į tolesnį kampą nugarūdo. Bendrabučio skaitykloje repetavome“ (Janulaitienė).

Anot Musteikio, „parodyt, kad tai yra vertybė reikėjo 10 metų. Man labai sunku buvo. Yra reikalavimai, zulinimai. Kiti darydavo taip. Aš daugiau, aš stengdavausi prisiklausyt. Palaikyt norėjosi tą tikrą“³. Teigiamai nuomonei apie folklorą susiformuoti padėjo prasidėjęs Sąjūdis, padidėjęs susidomėjimas liaudies dainomis. Vadovui pavyko į ansambį pakviesti daugiau žmonių. Vyto pagrindinis tikslas buvo dainuoti drauge, pajauti dainą. „Pirmaisiais metais buvome ne ansamblis, kur rengia koncertus, o kaip klubas. Dainuoti sau, be jokių įsipareigojimų. Vytukas atėjo į darbą su sąlyga, kad dainuosime sau“ (Vileikienė). Jo manymu, žmonės ansamblyje sudomindavo retos ir negirdėtos dainos, kuriomis ansamblio repertuarą daugiausiai papildydavo tikrosios dzūkės dainininkės. V. Musteikis, savo ruožtu, ansamblių mokydavo ir kitų regionų dainų – „juk norisi šviežienos“. „Vyto noras buvo, kad išmokti dainų įvairių regionų. Norėjo, kad mokėtume ir kitų tos pačios dainos variantų. Ne tik Birutės ir Staselės, bet ir kitus variantus. Šviesti žmones etnokultūrine prasme“ (Janulaitienė).

Didžiausias sunkumas, su kuriuos susidūrė Vytautas Musteikis – skirtinga dainavimo patirtis: „sunkumas buvo tame, kad buvo dalis choristų. Ansamblių vadovai buvo choristai. Su balsų pastatymais“. Šiems žmonėms buvo sunkiausia prisitaikyti, nepavykdavo „paprastai“ padainuoti. Pasak Musteikio, davus dzūkišką dainą vesti ne dzūkams, jie stengdavosi mėgdžioti, nepavykdavo deramai sudainuoti dainos. Todėl dzūkiškas dainas visada vesdavo moterys, atvykusios iš Dzūkijos į Vilnių ir perėmusios tradiciją iš savo aplinkos. Pirmasis vadovas paprėžia, kad kiekviena atlikėja turėjo savo dainas ir tik ji jas vesdavo, dėl to kartais net kildavo barniai: „pabandyk tu atimt iš Birutės dainą“. Ši citata įrodo, kad liaudies dainos tikrai turėjo savo autorystę ir ji gyvuoja folkloro ansambliuose.

Musteikis stengdavosi mokytį po kelis vienos dainos variantus, skirtingomis melodijomis ir tekstais. Dėmesį kreipdavo į senojo klodo dainas, į repertuarą įtraukė ir vienbalsių dainų. Tokia strategija ne visuomet patikdavo ansamblių nariams: „kodėl turiu tęsti vienodą pastoviai?“ – tad vadovas turėdavo kantriai aiškinti dainos atlikimo specifiką ir paskirtį. „Jo darbas buvo toks labai

³ Darbo autorės pokalbis su Vytautu Musteikiu (2016 lapkritis).

liberarus. Jis mokėjo nukreipti tinkama linkme. Tiesiog dainuodavom, bet jis paaiškino, kodėl taip buvo dainuojama. Kad nebuvo populiarus antras balsas „Oi ant kalno ant aukštojo“. Ilgos, liūdnos dainos. Tos dainos nebuvo populiaros, prisimiršo“ (Vileikienė).

Musteikis dar savo vadovavimo pradžioje iš esmės apibrėžė „Versmės“ kryptį – perimti tradiciją iš ansamblyje esančių pateikėjų, atsižvelgti į jų nuomonę ir leisti dainininkams formuoti savo stilių atsakingai jiems patariant. Šį požiūrį jis perdavė ir dabartiniams vadovams **Dariui ir Daliai Mockevičiams**.

Darius Mockevičius – tikrasis dzūkas, kilęs iš dainingos šeimos Nedzingėje. Jo mama Vanda Mockevičienė dirbo muzikos mokytoja Nedzingės kaimo mokykloje, ten subūrė ir vaikų folkloro ansamblį „Piemenukai“. Šiame ansamblyje D. Mockevičius taip pat dalyvavo, šoko, žaidė ir dainavo Nedzingės krašto folklorą, su ansambliu daug koncertavo Lietuvoje ir užsienyje. Vilniaus konservatorijoje įgavo muzikos mokytojo ir folkloro ansamblio vadovo išsilavinimą, vėliau baigė etnomuzikologijos bakalaurą Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje.

Šio darbo autorė ir ansamblio „Versmė“ vadovė taip pat kilusi iš muzikalingos šeimos – senelis ir dėdės buvo vargonininkais, močiutė buvo gera dainininkė. Dar mokykloje pradėtas lankyti folkloro ansamblis vėliau nutiesė kelią studijuoti Vilniaus kultūros mokykloje (vėliau – Vilniaus konservatorija) ir Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje.

Mockevičiai, kaip jau minėta, folkloro ansambliui „Versmė“ pradėjo vadovauti pakviesti pirmojo vadovo, taip pat jų dėstytojo Vilniaus kultūros mokykloje, V. Musteikio. Anot Dariaus Mockevičiaus, „Vytautas (Vytautas Musteikis – aut.) buvo tas žmogus, kuris mokė perimti „Versmės“ dainavimo manierą, ypač iš ansamblio pagrindinių dainų pateikėjų Birutės ir Staselės. Niekada nesistengėme mokyti Birutės ir Staselės kaip reikia dainuoti liaudies dainas, o patys mokėmės iš jų suprasdami, kaip iš tiesų turi skambėti daina. Leidome dainoms skambėti taip, kaip ji skamba iš pateikėjų lūpų“. Net jei koncerto metu susijaudinusi ansamblietė pateikė užvesdavo dainą kita melodija, priratę į jos dainavimą įsiklausyti kolektyvo nariai nesunkiai prisitaikydavo, o žiūrovai nepastebėdavo klaidos.

Vienas iš svarbių folkloro ansamblio vadovo misijų – skatinti dainas vesti ne tik Birutę ar Staselę, bet ir kitus ansamblio narius, kad būtų perimamumas, tęsiama tradicija. Čia taip pat neapsieita be sunkumų. „Dalytė vedė dainas, Danguolė, Vanda labai sunkiai, bet paskui pradėjo, Janytė vedė. Jis (Darius Mockevičius, – aut.) paprašydavo ne taip pastatyti balsą, paprasčiau dainuoti prašė. Danguolė frazuoja, pataiko į toną, bet rėkimas dirbtinis“ (Žilienė).

Vadovai stengiasi dalyviams nenurodinėti dėl dainų vedimo aukščio, pasiskirstymo balsais, balsų derėjimo. Suteikiama laisvė įsijausti į dainą, atrasti su ja savo asmeninį santykį. Vadovų nuomone, galvojimas apie tam tikrų intervalų derėjimą ar kitas smulkmenas išspraudžia dalyvius į tam tikrus rėmus, todėl siekiama palikti kuo daugiau laisvės jų saviraiškai. Pagrindinė vadovų funkcija ansamblyje – surasti metodus dainai suskambėti taip, kaip ji skamba pateikėjų lūpose.

Iš tikrų dzūkų išaugęs kolektyvas šiuo metu atlieka įvairių regionų dainas, šokius, ratelius. „Versmės“ kolektyvas sulaukė pripažinimo ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje dėl tradicijos išlaikymo, patrauklaus tradicinės kultūros pristatymo ir bendruomeniškumo skatinimo.

Aklieji ansamblio dalyviai. Ansamblio teigiamą klimata ir puikų skambėjimą galėjo lemti ir aklų žmonių dalyvavimas ansamblyje. Aklų ar regėjimo sutrikimų turinčių žmonių šiuo metu „Versmėje“ yra septyni. A. Merriam pastebi, kad daugelyje tradicijų muzikanto vaidmuo savaime priskiriamas akliesiems: itin tamprus ryšys tarp aklumo ir muzikalumo pastebimas daugelyje Afrikos tautų, taip pat jis pastebėtas ir Japonijoje (Merriam 1964: 132). Akli Ukrainos muzikantai (кобзари) dažniausiai giedodavo epus sau pritardami lyromis ar bandūromis, gyvendavo klajoklišką gyvenimą (Paxho 2017). Mūsų aptariamam atveju, tikrų kaimo dzūkių ir aklų dainininkų derinys galėjo lemti ansamblio muzikines savybes ir savotišką pripažinimą. Pavyzdžiui, kolektyvo narė Dalė Leišytė turi unikalią atmintį: atsimena visų dainų žodžius, dažniausiai ir melodijas. Silpnaregiaims ar ir visai neregintiems ansamblio dalyviams daina yra tarsi savotiškas išsigelbėjimas.

Į klausimus „ar kiekvienas akklasis turi talentą?“, „ar kiekvienam neregiiui nulemta būti dainiumi?“ atsakymų ieškojo Vytautas Gudonis ir Jonas Žilinskas savo straipsnyje „Nuostatų į neįgaliuosius raida: nuo naikinimo iki pripažinimo“ (Gudonis, Žilinskas 2000). Tarp daugelio negatyvių stereotipų apie akluosius galima pastebėti ir pozityvių, pvz., aklieji visuomet yra muzikalūs. Nors šie stereotipai neformuoja negatyvios nuostatos į akluosius, tačiau klaidina žmones, nes ne visi aklieji yra muzikalūs. Kita vertus, muzikanto profesija yra viena iš prieinamiausių sutrikusios regos žmogui ir dažniau pasirenkama. Kai kurie autoriai tvirtina, kad teigiamą visuomenės nuostatą į neregius formuoja įžymūs aklieji (Twersky 1955). Šį teiginį patvirtinti ar paneigti galėtų įžymių pasaulio aklujų sąrašo analizė. V. Gudonis ir J. Žilinskas, surinkę žinias apie žymiuosius pasaulio akluosius, šiuos žmones pagal profesijas suskirstė į kelias grupes. Didžiausios grupės (304 žmonės – 27,12%) žymių aklujų profesijos buvo susijusios su muzikine veikla: dauguma jų buvo muzikantai, kurių didžiausia dalis grojo vargonais, fortepijonu, smuiku; kiti – žymūs kompozitoriai, muzikologai (Gudonis, Žilinskas 2000: 61). Vadinasi,

muzikanto profesija visais laikais akliesiems buvo prieinamiausia, galbūt todėl dauguma žmonių mano, kad neregiai turi įgimtų muzikinių gebėjimų.

Nors sistemingesnis aklųjų muzikinis švietimas Europoje prasidėjo tik XVIII amžiaus pabaigoje, aklieji muzikantai buvo žinomi nuo seniausių laikų. Susikūrus pirmosioms neregų organizacijoms, muzikiniam regėjimo neįgaliųjų ugdymui buvo skiriamas išskirtinis dėmesys (Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga LASS, Lietuvos aklųjų biblioteka LAB, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centro LASUC, Katalikiškasis Prano Daunio fondas). Ansamblio vadovas D. Mockevičius apie darbą su neregiais atsiliepia taip: „žmonės, turintys regėjimo negalią, yra labai muzikalūs, jų klausos geresnė nei kai kurių reginčiųjų. „O kaip gi šokio žingsnelį išmoksta nematydami?“ – smalsauju. „Kai matau, kad neišeina žodžiu paaiškinti, pats paimu šokėją ar šokėję už rankų, pavadžioju, paaiškinu, kada dešine, kada kaire koja pradėti. Mūsiškiai ir labai imlūs, ir labai draugiški“ (Kulvietienė 2013) Netekę regėjimo žmonės išugdo didesnę jautrumą kitiems pojūčiams, todėl galima spėti, kad ansamblio „Versmė“ dalyviai sugebėjo daug jautriau perimti dainavimo tradiciją, taip pat jiems lengviau sekasi suderėti, išmokti melodiją.

1.3. Ansamblio dainininkų-pateikėjų raiška ir tradicijos samprata

Kiekvienas ansamblis turi savo sielą, turi tokį žmogų, kuris išsiskiria iš visų kitų. Tik atėjusi į Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos (LASS) folkloro ansamblį „Versmė“ darbo autorė pamatė dvi tokias išsiskiriančias asmenybes, kurių šviesa tarsis šildė visus ansamblio dalyvius. Šie nepaprastai šilti ir atviri žmonės – tai dvi moterys dzūkės, Birutė Matuizienė ir Stanislava Abaravičienė. Ištekėjusios, abi atsikėlė gyventi į Vilnių, bet ir čia nepamiršo liaudies dainų. Dirbdamos aklųjų kombine susibūrė į dainuojančių moterų ratelį, kuris vėliau tapo folkloro ansamblio „Versmė“ pamatu. Būtent šių moterų dėka, ansamblis įgavo dzūkišką atspalvį – dainavo jų pateiktas dainas, šoko šokius, ratelius.

Šiame skyriuje remiamasi darbo autorės patirtimi dirbant su ansambliu, pačiomis pateikėjomis, taip pat pokalbiais su jomis. Dar 1999 m. įrašytas interviu su Birute Matuiziene: kadangi šiuo metu Birutė sunkiai serga, deja, nepavyko atnaujinti duomenų, pasitikslinti informacijos. Su Stanislava Abaravičiene interviu vyko 2015 metais, pokalbiai telefonu informacijos papildymui – 2020 metais. Su pateikėjomis ir darbo autorė, ir ansamblečiai, palaiko labai šiltą ryšį, todėl norint perteikti šį santykį ir geriau atspindėti pateikėjų nuoširdžius charakterius, jos vadinamos vardais (Birutė ir Staselė).

1.3.1.. Birutė Matuizienė

2 pav. Birutė Matuizienė-Eidukonienė-Miškinytė

Birutė Matuizienė-Eidukonienė-Miškinytė gimė 1932 m. gegužės 3 dieną Smalininkų kaime, Valkininkų vlsč., Varėnos aps. (2 pav.). Nors buvo pakrikštyta Birutės vardu, bet taip jos niekas nevadino – visi ją šaukė Ada.

Birutės šeimoje augo penki vaikai – du broliai ir trys seserys. Tėvai dirbo žemę, augino gyvulius, o vaikai nuo mažų dienų turėdavo padėti savo tėvams. Miškinių šeima gyveno gana vargingai: daug žemės neturėjo, tik 3 hektarus greta sodybos, tačiau žemė buvo prasta ir smėlinga, duodavo labai negausų derlių.

Jau nuo šešerių metų Birutė pradėjo ganyti karves, avis – kaip pati pasakoja, net iš vilko avį atėmė. Ganydama dainuodavo: „Gi bijojom vilkų, kad avių neišneštų, tai garsiai dainuodavom – visas miškas skamba.“

Greta ganymo Birutė dirbdavo ir kitus lauko darbus, o sunkiausias iš jų – rugiapjūtė. Kaip pateikėja pasakoja, ji rugius pjaudavusi jau nuo devynerių metų. Nors ir sunku būdavo rugius pjaut, bet pjovėjos rasdavo laiko dainai:

Kai nemato šeiminkas, sustojam ir pagiedam šitų dainų „Bėkite, bareliai“, kad gerai sektųsi pjauc rugiai, rišč pėdai ir daug daug pristatyc mendelių. Už tai, kad šeiminkas gi bardavo – jos gi nedirba, bet gieda. Žinok, pas turtingus kai pjauni rugius – susilenkei ir drožk iki pat galo valako.

Pateikėja išryškina ir maginį dainavimo poveikį – padainavus rugiapjūtės dainas, užsitikrinama pjūties sėkmė, palengvinamas pjovėjų darbas. Tradicijoje visos dainos yra susietos su apeigomis, metų ratu, o rugiapjūtės dainoms teikiamas ypatingas dėmesys. „Rugiapjūtės dainų santykis su darbu, jų funkcija, vaidmuo tame darbe yra labai svarbi jų savybė. Jos tvirtai suaugusios su rugiapjūte, ir paprastai jų niekas nedainuodavo netinkamu joms, ne rugiapjūtės metu“ (Misevičienė 1993: 12). Pabaigus pjauti rugius, būdavo pinamas vainikas iš varpų, jis nešamas šeimininkui:

Dėdavo an galvos tą rugių vainiką ir sakydavo: „Jau baigta darbas, rugiai baigci nupjauc ir, prašom, šeimynikėla, jagu turi – tai iš senų rugelių nor čierkeļ. O jau jagu neturi, tai jau kad naujų prikulsi – nepamiršk pjovėjėliu.“

Dirbama buvo ir žiemos vakarais, per Adventą: jaunesniems duodavo plunksnas plėšyti. Kaip pasakoja Birutė:

Būdavo Adventi vakarojam. Suprašo vot, plunksnų prirenka: kai vištas ar ancis pjauna, labai turi plunksnų daug. Jir tadu suprašo tokių talkų vakari. Jir tadu jau vat dainuodavom visokias giesmaites.

O vyresnės merginos ir moterys daugiausia verpdavo pakulas, linus, ausdavo. Jaunoms merginoms Birutės kaime linų verpti nepatikėdavo (buvo sakoma, kad per storai suverps), todėl merginos daugiausiai dainuodavo verpdamos. Įdomu, kad verpimu merginos užsiimdavo ne tik vakarais, bet ir anksti rytą atsikėlusios.

Nors ir kokie sunkūs darbai bebūtų, juos visuomet lydėjo dainos:

Karves ganydami, rugius pjaudami, kur keliu ar talkon eidami. Nu kur eini, ty ir atsimeni tas visas vargo giesmes. Aš tai kai maldavau rugius, grikius, tai šitų jau giesmį giedodavau („O kap aš buvau pas savo motulį“).

Vargingai gyvenusi ir daug dirbusi Birutės šeima neturėjo galimybės jos išleisti mokyti. Nors septynerių metų pradėjo lankyti mokyklą, joje praleisdavo vos 1-2 mėnesius, kadangi pavasarį ir rudenį reikėdavo ganyti gyvulius. Mokykla buvo už Merkio upės, todėl ir žiemą į ją retai nueidavo – būdavo baisu įlūžti.

Kai Birutė paaugo, eidavo kartu su savo draugėmis į kaimo šokius. Kaip ji prisimena, ten būdavo labai linksma muzikantas grodavo armonika, jaunimas šokdavo įvairius šokius: polkas, valsus, kadrilius, krakoviaką ir kt. Šokių metu buvo mėgiama ir padainuoti:

Jagu nešoki – dainuoji. Kas kokią moka, tas užveda – ir dainuojam. Kartu vyrai ir merginos dainuodavo. Dar eidavom ratelius, kol negroja muzika. Nesėdėdavom taip nosį nukabinę.

Dainininkė taip pat dalyvaudavo kaimo vestuvėse, dar gyvendama kaime pamergiavo dvejose vestuvėse. Ji prisimena daug vestuvinių dainų, vestuvinių apdainavimų: pašiepiantį kreipimąsi į svočias ir jų erzinimą prašant dovanų („Mes mįsliuom svočiutės, kad važiais važiuot“), gražbyliavimus gavus dovanų („Mes mįsliuom svočiutės pilvais važiuot“) – pavyzdžiui, svočiai dainuodavo „Mes mįsliuom svočiutės, kad važiais važiuot“. Panašiai erzindavo ir pabrolius, piršlį, svotą, tačiau šiems būdavo skiriami kartais ir labai nekultūringi apdainavimai.

Dainininkė prisimena ir laidotuvių papročius: kaime, mirus žmogui, buvo kviečiamos raudotojos, kad paverktų mamos, tėčio, brolio, sesers. Birutės teta Ona Naujalienė ir jos brolienė Juzė Naujalienė buvo geros kaimo dainininkės, jos labai gerai kartu susidainuodavo. Kaime jas dažnai kviesdavo ir paraudoti prie mirusio:

Bet jos kaip pradeda verkt, tai nustoja giedojį giesminykai, nes neįmanoma jau giedoc, už tai, kad visi verkia.

Pateikėjos atmintyje yra įsirežę ir labai įdomūs laidotuvių vaizdiniai. Jos teta buvo atvažiavusi į tėčio laidotuves giedoti, tačiau nesusitvardžiusi nuėjo raudoti prie karsto:

<i>– Švoogruli manas,</i>	<i>Oi kyba tu nežinai,</i>	<i>Sūneli manas,</i>
<i>Brolali manas,</i>	<i>Kad mirė dėduė.</i>	<i>Kol' tu neinsidedi</i>
<i>Oi tu palikai</i>	<i>Tai jis tavo buvo</i>	<i>Karvelėlio</i>
<i>Dzidelį vargelį,</i>	<i>Ir tėvulis, ir dėduė.</i>	<i>plunksnelių,</i>
<i>Oi tu padėjai,</i>	<i>Jis padėjo man</i>	<i>Kol' tu neatskrendzi</i>
<i>Išaugyc vaikelių.</i>	<i>vargelį vargt,</i>	<i>Palydėc dėduė.</i>
<i>Oi sūneli mano,</i>	<i>Man jus augycia.</i>	

Atsigrįžta, kad ir sūnelis klūpo, atvažiavęs meldžias už mamos. Nu tada pradėjo dar garsiau verkc:

*– Sūneli manas,
Tai tu priaikie,
Tu padėkavokie
Sā mielam dėdulai,
Kap tikram tėvuliui.*

Anot Birutės, teta raudojo kalbine intonacija: „Nei jokių melodijų – va šitip va“. Gyvas pateikėjos pasakojimas rodo glaudų jos ryšį su pačiomis archajiškiausiomis tradicijomis. Pasak Boriso Asafjevo, raudos – tai menas, esantis ant oratorystės ir dainavimo ribos (Асафьев 1955: 348). Raudojant taip pat išryškėja dviejų pradų – kanono ir improvizacijos – persipynimas (Norinkevičiūtė 2007: 165). Šias sąveikas matome ir Birutės pateiktame pavyzdyje: raudotoja, naudodamasi tam tikru rečitatyviniu kanonu čia pat improvizuoja tekstą, prisitaikydama prie situacijos. Galima spėti, kad tokioje aplinkoje augusi mūsų pateikėja neabejotinai perėmė šią savybę, būdingą visai tradicinei muzikai.

Birutei teko išgyventi ir Antrąjį pasaulinį karą, ir sunkųjį pokario laikotarpį, ji puikiai pamena partizaninį laikotarpį:

Buvo laikas: dieną – sribai, naktį – partizanai. Dabar – partizanai, o tada tai sako: „Jau ataina banditai“, „jau sribai ana an kiemo“. [...] Viskas išmokta tais laikais, tik tai, kad buvo viskas tylu. Tada gi negalima buvo. Tada jagu būtų išgirdę, tai – Uralai, Sibiras.

Tiek partizanai, tiek sribai kaimuose lankydavosi nuo 1946 iki 1952 metų. Jie išsivesdavo šeimininkų gyvulius, išsinešdavo įvairius žemės ūkio produktus, pasisavindavo ir merginų sukrautus kraičius. Birutės gausų krautį, kurį ji pati buvo išsiaudusi, prieš pat vestuves išsivežė partizanai.

Dėl sunkaus gyvenimo kaime, Birutei teko priimti lemiamą gyvenimo sprendimą – ištekti už nemylimo vyro ir išvažiuoti gyventi į Vilnių:

Aš ištekėjau tik, kaip čia pasakyti jum iš tikrųjų, kad nenušautų partizanai. Ir vot, kai atvažiavo in svotus, ir tada jau tėvukas ir mama pasakė: „Nor gal liksi tu gyva. Ba mum jau vis tiek...

Birutė net nepažinojo savo būsimo vyro. Pirmą kartą susitiko, kai atvažiavo „svotuos“ – merginai jaunikis labai nepatiko. Tačiau tėvų liepiama vis dėlto sutiko. 1952 m. balandį Birutė ištekėjo už pirmojo vyro ir išsikraustė gyventi į Vilnių.

Folkloras mieste

Vilniuje Birutė kartu su vyru užaugino 4 dukras ir kartu išgyveno 27 metus. Kadangi tarp Birutės ir jos vyro meilės taip ir neatsirado, vaikams pradėjus gyventi savarankiškai, vyras paliko šeimą. Ištekėjusi antrą kartą Birutė taip pat laimės neatrado. Daug nesėkmių gyvenime patyrusi dainininkė niekada nepamiršo dainos:

Vot siurbiau kilimus – va aš galiu ir padainuoti; vot aš grindis plaunu – padainuoju; indus plaunu – padainuoju, o kam laiko dar dainom? Nu ką, daina gi nesuriš rankų.

Pateikėjai daina yra neatsiejama nuo gyvenimo, ji natūraliai įsilieja buityje, taip pat dainavimo dėka dainininkė išlieja savo gyvenimo skausmus. Šiuo požiūriu ji supanašėja su daugeliu dainų karalių ir karalienių, pavyzdžiui, Četkauskaitės aprašyta M. Kuodžiūte-Navickiene: „Sievarto apimta Marė metėsi į dainas. [...] dainuodama gali be ašarų išlieti save, pasiskusti skriauda, visam amžiui užgriuvusia ir pabūti kitame, nekasdieniškame sapnų ir svajonių pasaulyje“ (Četkauskaitė 2006: 12). Galima įtarti, kad per dainas Birutė sugrįždavo ir į savo tėviškę, kuri jai buvo labai artima.

Atvažiavusi gyventi į Vilnių, Birutė įsidarbino Aklųjų kombinate, kur būtent jos iniciatyva susibūrė dainuojančių moterų būrelis. Ansamblyje ji išsiskyrė stipriu balsu bei gausiu repertuaru. Stipri, tvirta, valinga moteris, per visą sunkų savo gyvenimą nepalūžusi, išlaikiusi visus gyvenimo išbandymus ir nenusigrėžusi nuo senosios kultūros, vis dar karštai tebemylėjo liaudies dainą. Savo žiniomis mielai dalinosi ir su ansambliciais, mokė juos dainų.

2001 m., Biekšių ekspedicijos metu, Birutė atsiminė vestuvinį verkavimą-parodiją „Kas tau motula“. Improvizuotos vestuvių inscenizacijos metu ji verkavo, o Biekšių dainininkai pritarė priedainį „Paci, dukra, paci...“. Ši daina įtraukta į „Versmės“ repertuarą, tačiau ji buvo pakoreguota pagrindinių ansamblio dzūkių: melodija liko ta pati, bet tekstą vėl pakoregavo pagal save Birutė ir Staselė. O pats „jaunamartės“ verkavimas buvo improvizacinis, jį atliko Birutė.

Pateikėja savo dainų palikimą taip pat perduoda dukroms, anūkams. Jai natūralu, kad senos tradicijos, papročiai ir dainos turi būti perduodami iš lūpų į lūpas, iš kartos į kartą:

Čia eina kartom tokiom. Tai jagu teta išmokino mane, tai aš turiu išmokyti vaikus. Nes jagu gi neišmokysi, taigi nemokės ir pamirš, ir baigsis tas viskas.

Nuostabu, kad visos keturios pateikėjos dukros labai mėgsta dainuoti, vis dar prašo mamos, kad išmokytų naujų dainų. Dvi dukros dainuoja folkloro ansamblyje „Jievaras“. Anūkai taip pat mėgsta klausytis močiutės dainų.

Birutės sąsiuviniai

Nemažai žmonių savo atsiminimus ar dainas užsirašo, dažniausiai į sąsiuvinius. Gervėčių atminties saugotoja Marija Petrikaitė-Mažeikienė savo atsiminimus, paskatinta Danutės Krištopaitės, ėmė užrašinėti (Matulevičienė 2016: 18). Vėliau ji ėmė klausinėti vyresnio amžiaus kaimynių apie papročius, praeitį ir visa tai fiksavo. Birutė Matuizienė taip pat užrašinėjo savo ir artimųjų, kraštiečių dainuojamąją tautosaką. Ją plačiau tuo užsiimti skatino ansamblio „Versmė“ vadovai V. Musteikis, D. ir D. Mockevičiai. Visų dainų tekstus Birutė rašė į sąsiuvinius. Gale pateikiamas dainų turinys. Ansamblio vadovams Mockevičiams Birutė perdavė tris sąsiuvinius. Juose iš viso užrašyta **378** dainų tekstai: viename jų – 153, kitame – 125 (žr. Priedą. nr. 9), trečiame – 100 dainų (žr. Priedą nr. 10). Ten „sugulė“ dainos, užrašytos ir išmoktos iš savo giminaičių bei žemiečių, vadovų mokytos dainos, yra ir populiarių dainų tekstų, literatūrinių ir partizaninių dainų.

Plačiau aptariamas daugiausiai dainų turintis Birutės sąsiuvinis (žr. Priedą nr. 11). Pateikėja numeruoja visas dainas, tad, aptariant, skliaustuose bus pateiktas dainos numeris. Šiame sąsiuvinyje yra ir Lietuvos himnas (120). Prie dainų tekstų, jei tik žino, būtinai parašo iš ko išmoko, nurodo vietovę. Apžvelgus plačiau matyti, kad dainos „autorystė“ yra: *Mamos* (1), *tėvuko* (2), *Danutės Ramanausk...* (3), *Ožkutienės* (5), *Milioniškės tetos Antosės* (12), *Žilinėlių k. Gryškiūtės daina* (13), *Lubo Alenos* (7), *Smalnikų* (27), *Varėnos tetos* (76), *Varėnos Valickienės* (105), *Pavarėnio k. Saulėnaitės M.* (106, 110), *Ada Eidukonio* (112) ir t.t.

Labai didelį susidomėjimą sukėlė tai, kad prie nemažai dainų yra nurodytas **tempas**. Pvz.: *smagiai* (16); *linksmi* – „Kelkis kelkis, sūnaitėli“ (12, 36, 48, 62, 80); *žaismyngai* – „An kalno malūnėlis“ (6); *nuotaikingai* – „Matiau bermelį“ (8, 14, 86, 94); *plačiai* – „Žaliam berže gegutė kukavo“ (9); *ramiai* – „Uoj kai aš buvau pas savo motulį“ (17), „Nebylio krūmo aš rykštelį išlaužiau“ (18, 19, 21, 24, 93, 95, 100, 101); *ramiai lėtai* – „Oi pūtė pūtė“ (97); *ramiai laisvai* – „Siuntė anyta“ (98); *suiaudintai, sujaudintai* – „Vidurin marių“ (10), „Ir pajaugo žalia leipa“ (11), 2, „Siuntė anyta“ (29); *švelniai* – našlaičių daina „Oi kas gi kėlės“ (84, 91, 105); *lėtai* – „Kad

aš turėtau“ (99); *nuoširdžiai* – „Aušta aušrelė“ (104). Greičiausiai tempų pavadinimus pateikėja sugalvojo ir pritaikė pati. Tikėtina, kad šiuos apibūdinimus mokant dainų galėjo vartoti ir ansamblio vadovai.

Kartais Birutė nurodo ir **žanrą, pavadinimą**: pvz. *Velykų lalunka* – „An tėvulio dvaro“ (78); *vestuvinė* (39); *rugiapjūtės* (57-59). Dainą „Čiulba ulba karvelėlis“ pavadina *Dziukų daina* (79).

Kai Bitutė ir Staselė turėdavo savo dainos variantus, dainuojant ansambliui reikėdavo parinkti vieną arba iš dviejų sudėti į vieną. Tokį pavyzdį galima matyti Birutės sąsiuvinyje „Susidainuokim mes trys sesulės“ (56).

Toks Birutės preciziškas požiūris į liaudies dainą, į tradicijas parodo, kad jai labai rūpėjo, kad daina išliktų, kad toliau būtų dainuojama, kad dainuojantys žmonės žinotų iš kur daina kilusi, kas ją dainavo ir kaip reikia ją atlikti.

Dainų charakteristika

Birutės Matuizienės dainų repertuaras labai platus ir įvairus, pradedant nuo senųjų darbo dainų iki romansų ir partizaninių dainų. Repertuare – skirtingų stilių ir žanrų dainos: daugiausia yra vestuvinių, šeimos, meilės dainų, kur kas mažiau darbo, kalendorinių, karinių-istorinių dainų. Kaip pati pateikėja sako, ji moka apie keturis šimtus dainų. Visų dainų žodžius Birutė rašo į sąsiuvinius, kurie yra pildomi iki šiol. Kai tik atsimena kokią dainą, ar išmoksta nuvažiavusi pas savo giminaičius į Dzūkiją, tuoj pat užsirašo žodžius. Dabar ji turi penkis storus sąsiuvinius su dainų tekstais (apie 500 vienetų). Į magnetofono juostą yra įrašyta apie 150 jos dainų. Net keturias kasetes Birutė yra įdainavusi pati, vieną kasetę įrašė ir buvęs „Vermės“ vadovas V. Musteikis, dalį dainų užrašė ir darbo autorė.

Birutės dainavimo stilius labai savitas ir individualus, ji turi gana stiprų balsą. Pateikėjai būdingas ryškus muzikinis temperamentas. Atlikdama tradicines dainas, ji savitai jas perkuria ir įprasmina: meninį individualumą išryškina jos interpretacija, kuriai itin būdinga ritminė improvizacija ir laisvas atlikimo būdas (*rubato*). Čia nėra vienodo metroritminio pulsavimo, atsiranda asimetrinių momentų, ypač rugiapjūtės dainose. Pateikėja laisvai traktuoja ir tempą –

jis tai greitėja, tai lėtėja. Šitoks dainavimas labai dinamiškas, emocionalus ir suteikia dainai naujų atspalvių.

Kaip jau minėta, Birutė moka senųjų apeiginių ir darbo dainų, iš kurių ryškiausios – rugiapjūtės. Daugumą jų Birutė išmoko iš tetos – Marijos Valickienės (pavyzdžiui, „Bėkite, bareliai“; 3 pav.). Taip pat nemažai išmoko iš anytos, gyvenusios Bartelių kaime.

♩ = 70

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦

♩ Bè - ki - te, ba - re - liai, Ga - la - na va - la - ko

①2,3,7,10,12 9 ② 2,3,7,9,12 ③ 6 11 ④ 3,4,10 6,9,11

zia - i B

7 8 ⑤ 6,7 ⑥ 3,4,6,7,8,11 ⑦ 2

3 pav. Birutės Matuizienės atliekamos dainos „Bėkite, bareliai“ transkripcija.

Pateikėja atsimena pilnus dainų poetinius tekstus ir išlaiko savitus, pastovius dainų melodijų tipus, pasižyminčius siauru ambitu, laisvu ritmu ir tempu, turtinga melizmatika. Visos rugiapjūtės dainos padainuotos vienu melodiniu tipu – terctoninis su žemu II laipsniu, pabrėžtas apatinis atramos tonas. Išskyrus dainą „Augo jovaras an vartų“, kuriai būdingas tipiškasis rugiapjūtės pabaigtuvių dainos tekstas, bet visai netipiška melodija, panaši į baltarusišką. Ji jau yra platesnės apimties, čia ryškus V laipsnis (subkvarta), yra ir sekstos intervalų, kas nebūdinga tipiškoms rugiapjūtės dainoms. Tai pabrėžia pateikėjos kūrybingumą. Kaip ji pati sako:

Jeigu būčiau gabesnė, būčiau mokyta, tai aš pati galėčiau prikurti visokiausių dainų. Kokių melodijų sumislinai – ir dainuok. Jagu tinka daina, tai melodiją kokią nori galiu primislit, kur tik lengvesnė.

Vieną jos dainą – „Susikalbėjo sausa nendrelė“ – pagal tekstą galima priskirti prie paruginių, bet melodija visiškai nebūdinga nei darbo, nei kalendorinėms dainoms. Tai

greičiausiai galėtų būti karinės ar vėlyvos vestuvinės dainos melodinis tipas, melodija labai panaši į Žemaitijoje paplitusios dainos „Visi bajorai į Rygą jojo“ variantą.

Iš vėlyvesnio klodo darbo dainų išsiskiria naktigonių daina „Ganiau ganiau jautelius“ (Priedas 6), kurią, kaip pateikėja teigia, „giedodavom, kai supdavom vieni kitus“ – migdant vaikus vietoj lopšinės. Tekstas sukomponuotas iš dviejų paralelinių „bernelio“ ir „mergelės“ šakų. Melodija minorinio atspalvio, kvinttoninė. Pateikėja padainavo ir kitų darbo dainų – linaraučio, audimo, skalbimo, medžioklės. Medžioklės dainą „Plaukė antelė“ (Priedas 6) dainininkė atlieka laisvai, sunku nustatyti tikslią metroritminę struktūrą.

Iš kalendorinių apeigų dainų ryškiai išsiskiria Advento–Kalėdų dainos. Matuizienė padainavo šešias šio laikotarpio dainas. Ji prisimena, kad jas giedodavo žiemos vakarais, kai verpdavo ar plunksnas plėšė. Dainoje „Vai tu genel“ (Priedas 6) pateikėja neišlaiko pastovaus priedainio žodžių, kiekviename posme jie skiriasi. Galima spėti, kad ji juos sukūrė pati, pritaikydama prie siužeto: kai „šokinėj, lipinėj“ – tai „mandruma jo“, kai „nupuolė genelis“ – „liūdnuma jo“, kai „nulūžo sparnelis“ – „gailuma“ ir t.t. Ji prisiminė tik vieną šios dainos šaką apie genelį.

Kalendorinių dainų tekstai labai tipiški ir pilni, ko negalima pasakyti apie melodijas – jos visiškai ne kalendorinių dainų tipo. Galbūt šiam fenomenui darė įtaką tai, kad pateikėjai nelabai patinka tokios dainos, ji jų beveik nebedainuoja. Greičiausiai tikrąsias melodijas pamiršo, o vėliau pritaikė kitų dainų melodijas arba pati sukūrė.

B. Matuizienė padainavo ir Užgavėnių dainą „O tai dzyvai“, kuriai būdingas minorinis atspalvis, baigiamosios kadencijos, pagrįstos ritmo formule ♪ ♪ ♪ ♪ ♪ ♪. Kaip teigė J. Čiurlionytė, tokios kadencijos būdingos baltarusių „vesniankoms“ (pavasario) ir „kupolinėms“ dainoms (Čiurlionytė 1969). Šis melodinis tipas dainuojamas ir su baladžių pobūdžio poetiniu tekstu „Suskaudėjo mergelei galvelę“ (K. F. 3771(1)), taip pat jaunimo-meilės – „Ne bet kokia aš mergelė buvau“ (KTR 51(64)).

Pateikėjos repertuare ir daug kontaminuotų dainų, jas sunku priskirti kokiam nors vienam žanrui. Pavyzdžiui, dainos „Išjojo bernelis“ tekste galima aptikti ir karo, ir meilės, ir baladžių tematikos. O dainoje „Vidurin marių“ (Priedas 6) – pradžia lyg kalendorinės dainos, 2–3

posmuose pereinama į karo, nuo 5 posmo – į meilės tematiką. Melodija dzūkiška, lyrinė. Lyrinėse dainose jau nebėra griežtos dainų priklausomybės vienam ar kitam tipui, jos dažnai pakeičia senąjį dainų sluoksnį. Pateikėja apjungia ir senąjį repertuarą, ir naująjį (pakitusį, hibridinį). Toks repertuaras atspindi dzūkų dainų likimą, kai dainos pereina iš vieno žanrų į kitus, yra perkuriamas jų tekstas ar melodija.

Neeilinė pateikėjos, daininkės Birutės asmenybė, jos charizmatiška asmenybė bei meilė tradicijai buvo ir yra puiki inspiracija visai ansamblio veiklai. Mielai su ansambliu pasidalinusi savo neišsenkančiu repertuaru, Birutė taip pat rūpinosi ir dzūkiško skambesio išsaugojimu „Versmėje“. Jos tėviškėje įgytas vertybių pajautimas neabejotinai lydėjo ją ir gyvenant didmiestyje, kur savo tradiciją ji perdavė ne tik ansamblečiams, bet ir, svarbiausia, savo šeimai.

1.3.2. Stanislava Abaravičienė

4 pav. *Stanislava Abaravičienė-Lebednykaitė*

Stanislava Abaravičienė-Lebednykaitė gimė 1935 m. gegužės 4 d., Žilinėlių k., Akmenio par., Valkininkų vlsč., Varėnos aps. Motina Kristina Lebednykienė-Tubynaitė, kilusi iš Jokėnų kaimo, jauna ištekėjo už vyresnio našlio Kristupo Ledednyko iš Žilinėlių k., jau turėjusio 4

vaikus. Kartu tėvai susilaukė dar 5 vaikų, tarp jų – ir Staselės. Anksti miręs vyras paliko Kristiną Lebednykienę vieną auginti vaikus, ji daugiau nebeištekėjo.

Dainuoti Staselė mokėsi iš mamos – draugiškos ir svetingos moters, kuri visuomet skatindavo dainuoti drauge. Itin mėgdavę dainuoti tiek šeimoje, tiek su kaimynais: dirbant sunkius darbus motina ragindavo atsipūsti dainuojant, dainuodavo ir grįžę po darbų į namus. Ilkais žiemos vakarais Lebednykų troboje rinkdavosi jaunimas linksmintis ir dirbti:

Vakarais suvedavo mergos su darbais, o bernai tep pavakaroc. Namas dzidelis, motulė laisdavo. Giedodami mokėsi vieni iš kitų ir iš motulės. Buvau lipni mažukė, visur su jaunimu, tai mergos visur mani ir tampė rozu, šokdzino.

Dainuoti Staselei patiko ir sekėsi, ji greitai įsimindavo dainas:

Jauna turėjau labai gerų atmintį, išgirstu dainų ir grįžus iškart užsirašau.

Dainuojama būdavo ir susirinkus giminėms, pabrėžiama, kad visos dainos būdavo dzūkiškos. Vakarodami per Adventą ar Gavėnią kaime kaimynai kartais padainuodavo, pagiedodavo, tačiau specialią tam laikotarpiui skirtų neturėjo.

Gerai prisimenami ir žmonės, su kuriais buvo dainuojama:

„A, čia muzika nustojo grajus ir visos susikabinę paėmė jau dainą kokią jau dainuoti, viską. Tai vot kaip šitaip, kokią dainą vot užėina kokia jau taip an minties. Vat ir kada va dainuoti, ir su kuriom dainuodavai, visos ateina mintin.

Panašu, kad dainininkė dar ir dabar dainuojant jaunystės dainas jaučia stiprų ryšį su tėviške, vietiniais žmonėmis. Dainos jai neabejotinai asocijuojasi su tam tikromis asmenybėmis, dainuodama ji tarsi atkuria ryšį su jais.

Žilinėlių mokykloje Staselė baigė 4 klases, Jokėnuose – septynmetę mokyklą, daugiau mokytis nebeturėjo galimybės. Namuose dirbdavo visus ūkio darbus: kuldavo, pjaudavo, ausdavo, megzdavo, kapodavo malkas ir pan., vėliau ėmė dirbti vietiniame kolūkyje. Tuo metu jau rinkdavosi linksmintis į Puodžių dvare įkurtus kultūros namus, kur sueidavo jaunimas ir iš kaimyninių kaimų – Bartelių, net Biekšių.

24-erių Staselė Abaravičienė išvyko uždarbiauti į Vilnių, kur jau gyveno jos seserys. Čia įsidarbino statybose apdailininke, o savaitgaliais grįždavo namo traukiniu, kuriame taip pat su keleiviais dainuodavo. Tikėjosi užsidirbti pragyvenimui ir grįžti į gimtinę, tačiau 25-erių ji ištekėjo už Leono Abarovič (vėliau – Abaravičius), kilusio iš Ignalinos, o Vilniuje dirbusio Aklųjų kombinate. Ištekėjusi Staselė pakeitė darbą – įsidarbino degtinės gamykloje, pasiliko gyventi Vilniuje. Gimus sūnui Petru, kurį laiką ji auginti padėjo Staselės mama, kuriai susirgus pati Staselė metams liko namuose. Vėliau buvo įsidarbinusi „Dovanos“ kombinate audėja, kur pradirbo 14 metų, teko austi šalikus, skarytes ir kt. Darbas Staselei patiko, kadangi jau namuose buvo išmokusi austi divonus, rankšluosčius („abrūsus“), drobes, kurių ir iki šiol turi išlikusių. Vėliau ir pati įsidarbino aklųjų kombinate.

Deja, nėra įrašyta daug vien Staselės atliekamų dainų, kadangi ji mėgdavo pritarti dainoms. Dažniausiai koncertų metu ji solo atlikdavo tik rugiapjūtės dainą „Vai, tu skregždute“ (Priedas 12). Ši minorinio pobūdžio daina pasižymi tipiškomis rugiapjūtės dainai savybėmis – siaura (kvartos) apimtimi, tercijos atramų derme, laisva ritmika. Tiek tekstinis (D 371), tiek melodinis tipas yra paplitęs visoje Dzūkijoje ir dažnai sutinkamas. Dviejose dainos šakose lyginami kregždutės ir mergelės gyvenimai, apdainuojamas mergelės išėjimas iš tėvų namų, klausinama, kodėl ji palikusi nepjautus rugelius. Dainininkė dainą atlieka būdinga lauko darbų dainoms maniera – atvirai, krūtininiu registru formuojamu balsu, garsiai. Pastebėtina, kad ieškodama tinkamesnio balso sklidimo būdo, dainininkė įvairiai formuoja balsius, kaitalioja jų poziciją. Panašia dainavimo maniera ji dainuoja ir kitose dainose. Šios dainininkės (ir kitos pateikėjos, Birutės) dainavimas gana ryškiai išsiskiria tarp kitų ansamblio dalyvių.

Folkloras mieste

Aklųjų kombinate susibūrusios dzūkės moterys pradėjo dainuoti. Staselė taip apibūdina pirmąsias dainavimo kombinate patirtis:

Anksčiau būdavo baliai, valgykloj darydavo vakarus, balius. Nu ir tarp cekų būdavo varžybos. Nu ir mes vot, susideda jų, vienas cekas savo, kitas cekas savo. Nu ir tadu mes vat pradėjom dainuot. O paskui mūsų buvo pirmas koncertas. Koks ten mūsų koncertas, ir kaip ten buvo. Gi mes neturėjom nei drabužių, nei vadovų, nei nieko, mes pačios. Tai tokia šita kantraliore buvo, jinai totorė, bet lietuviškai labai gražiai kalbėjo. Tai mes per pietus

ainam repetuot į sandėlį. Visi eina pietaut, o mes jau sandelin užsidarom. O jinai stovi kalidoriuj ir klauso kaip mes dainuojam ir kuri daina taip jau mumi geriau išeina. Nu ir vot prasdėjom tadu dainuot. O paskui čia mokykloj buvo mūsų pyrmas koncertas.

Moterys mokydavosi ir viena iš kitos – ypač daug dainuota Ados Ožkutienės, kilusios iš Marcinkonių, dainų.

Iki šio susibūrimo Staselė Vilniuje nedainuodavo, tačiau grįžusi į tėviškę visuomet dainuodavo įvairiose šeimos šventėse. Ansamblyje ji kartais padainuodavo solo, bet dažniausiai pritardavo, pasireikšdavo kaip pasakotoja. Dažnai dainuojant dainas koncertų metu Staselė pristatydavo iš kur šitą dainą išmoko, kada dainuodavo. Taip pat mielai papasakodavo apie dainas ir ansamblio dalyviams.

Staselė buvo ir labai gera šokėja, puikiai ir dabar tebešoka „drabnukę“ polką. Daugiausia šokių prisimena iš Žilinėlių, tačiau į šokius susirinkdavęs jaunimas iš skirtingų kaimų, todėl, pavyzdžiui, šokdavo Biekšių kadrilių:

Dalia Mockevičienė (toliau – D. M.): Šokėja irgi buvot gera? Ir tebeesat. Iš kur šokius prisimenat? Iš Žilinėlių?

S. A.-L.: (juokiasi) Daugiausia iš ty, iš Žilinėlių. Žinot. Kadrilius, tai jis išeina iš Biekšių. Eina iš Biekšių, bet mes su Biekšiais, ten su Pamerkiais, su Barteliais, ten Moliai. O mano sesuo Barteliuose ištekėjusi. Tai mes ten eidavom šokt, nes mes labai.

D. M.: O Žilinėliai neturėjo savo kadryliaus?

S. A.-L.: Ne, savo kadrylio neturėjo. Taip ten kokius ratelius, ten polkos, ten valsai, pokstretai, pokstrotas. Šitus vat šokdavom visokius ten ratelius kokius, bet kadrylio savo Žilinėliai neturėjo. Mes išmokom iš Biekšių.

Dainos estetika

Staselė teigia, kad jai visos dainos gražios, tačiau artimiausios yra jaunystėje išmoktos:

D. M.: Kokios jums pačiai dainos labiausiai patinka? Ką smagiausia dainuot?

S. A.-L.: Kad aš ir nežinau? Kad visas, visos dainos. Katrą vat paimi dainuot, jos visos gražios. Ir kai sakyt, nu, širdis limpa daugiausiai geriausia, kur išmokta iš mamos. Tai kažkaip, tai va, kaip jau pradedi dainuot, ar ką ... tai jau kažkaip traukia daugiausiai tokios dainos.

Taip pat pabrėžiama, kad dainavimas glaudžiai susijęs su emocija. Dainuodama Staselė jaučiasi laiminga, todėl mano, kad gera emocija atliekama daina skamba gražiai, ją yra įdomu ir klausyti.

Tekstas ir melodija. Dainuojant dainas pateikėja didžiausią dėmesį teikia dainos tekstui, labai įdomiai apibūdina teksto ir melodijos ryšį:

D. M.: Kas jums dainoj labiausiai patinka? Melodija, tekstas?

S. A.-L.: Nu tekstą daugiausia. Man daugiausia tokie žodžiai, kur yra tokie švelnūs. Nu kaip sakyt, ar iš gyvenimo kurie tokie vat.

D. M.: O prie tų žodžių melodija svarbi?

S. A.-L.: Nu tai taip, aišku. Čia, kaip sakyt, žodžiai kokie švelnesni žodžiai, ten yra ir melodijos tokios švelnesnės.

Staselės nuomonė yra gana panaši ir į kitų dzūkų pateikėjų pasisakymus: visuomet pabrėžiama, kad artimiausios yra jaunystėje, iš tėvų išmoktos ar / ir su jaunimu dainuotos dainos. Taip pat kalbama apie, visų pirma, dainos teksto, naratyvo svarbą, jo sąsajas su tikromis gyvenimo istorijomis (Venckūnaitė-Čepulienė 2018: 23).

Kalbėdama apie kitų regionų dainas, pateikėja pastebi, kad jai jas priimti kiek kebliau:

Nu pakol žodžius biskį pergalvoji. Iš karto, žinai, vistiek dzūkiška kalba. Ir čia, kaip sakyt, nebendravirus. Sunkiau dėl teksto, biškį jau sunkiau. Pakol jau perpranti vieną kart, kitą kart tuos žodžius pakol jau paklausai. Nu, o kartais ir nesigauna jau taip tas žodis jau teisingai pasakyc.

Pastebėtina, kad šioje situacijoje, vėlgi, nors ir šiek tiek kitu kampu, reikšmė teikiama būtent dainos tekstui. Tikriausiai Staselei nesuprantamas tekstas trukdo pajaušti dainą, tinkamai ją įsisavinti ir perteikti. Taip pat ji jaučiasi ne tik dainuodama, bet ir klausydama muzikos:

nemėgsta klausyti dainų anglų kalba, nes šios kalbos nesupranta, o dainas rusų kalba (kurią supranta) dažnai klauso, net ir dainuoja. Įdomu, kad net ir dainos žanras nėra toks svarbus kaip jos kalba – suprantama kalba pateikėja nesibodi dainuoti ir estradines dainas.

Išskiriamos ir dainos, kurių tekstas nėra gražus, naudojami, galimai, necenzūriniai žodžiai. Šios dainos pateikėjai nėra priimtinos, jos įvardijamos terminu „bliūznytės“:

Nu kaip pasakyti, nu su tokiais nešvariais, negražiais žodžiais. Bliūznytės. (juokiasi).

Melodija pateikėjai yra mažiau svarbi, galbūt dėl to, kad tai tarsi ir universali kalba:

Melodija man tai lengvai eina. Cik tai žodžiai jau man sunkiau būna. Vat jau kap jau vieną kart, kitą kart. Paskui jau aš jau juos prisimenu. O taip jau man iškart tekstas tas jau sunkesnis jau yra nu prisiminti. Liežuvis jau taip nesisuka.

Galima spėti, kad net ir kito regiono muzikinės kalbos Staselė nelaiko kliūtimi – muzikali dainininkė geba perimti svetimą melodiją, nors, akivaizdu, kad tai yra visiškai kitoks muzikos suvokimas.

Dainininkė teigia, kad nei dainų melodijoms, nei jų specifikai išskirtinis dėmesys nebūdavo teikiamas – jų specialiai nesimokydavo. Pasąmoningas mokymasis vykdavo savaime, klausant kitų dainuojančiųjų, mokantis vieniems iš kitų. Paklausta Staselė patvirtina, kad dzūkiškos dainos iš tiesų pasižymi ypatingu vingrumu, tai yra svarbi savybė. Tačiau pastebėtina, kad šiuolaikiniame folkloro atlikime šios savybės niveliuojasi, dingsta:

D. M.: Nu va dabar, kap jau giedam Jūs giesmaitės, tai yra dar tų vingelių išlikę irgi ciek panašiai?

S. A.-L.: Yra, bet dabar jų mažiau. Kažkaip tai yra daug, vat yra dainų, kad yra tokių daugiau vingelių, bet jau jie išsilygina vistiek. Taip vat vieną kart, kitą kart ir jau tas vingelis jau taip jau, jau jisai nesigauna, jau taip neįeina į tą dainą.

D. M. Tai gal seniau ir tie vingeliai būdavo nevienodi? Ne visi juos kartu darydavo? Ar kap? Ar visi kartu ar tik tas, kuris veda?

S. A.-L.: Ne, visi kartu. Ale vot, katras veda, tas kuris jau, kaip sakyt, daininykas geresnis, tas, kuris veda. Nu tai taip vingiuodavo, o paskiau iš to jau kiti perpranta tas, tuos vingelius.

Čia išryškėja vedančiojo dainą reikšmė – jis yra savotiškas kūrėjas, mokytojas. Jo pavyzdžiu seka kiti grupės dainininkai, jis negali būti pernelyg kuklus, nedrąsus, nesupratingas kartu dainuojančiųjų atžvilgiu (Lortat-Jacob 2009: 28-31).

Kalbėdama apie dainos melodiją, Staselė nukrypsta į dainininko charakterio savybes, dainos tekstą. Tai tik dar kartą įrodo, kad dainos tekstui yra teikiama didesnė reikšmė, melodija yra savaime suprantama. Svarbiau yra teisingai artikuliuoti tekstą, mokėti tekstą, jį suprasti ir tarmiškai ištart.

Tempas. Pasak Staselės, anksčiau dzūkiškas dainas ansamblyje būdavo dainuojamos šiek tiek lėčiau (tai pastebėjo ir kiti vyresni ansamblio dalyviai):

Anksčiau mes tai bendrai, kad šitų va dzūkiškų dainų, tai dabar mes daugiau tankinam. Mes taip tankint netankindavom. Ne taip jau retai. Jagu retai ištempši, tai irgi negražu gausis. Bet mes biškį rečiau dainuodavom. Taip netankydavom, taip nekapodavom.

Čia Staselė pamini „kpojimą“. Tai galėtų reikšti, kad dainuojant greitu tempu atsiranda savotiškas skandavimas, dingsta dainos grožis, tęstinumas, lyriškumas, atlikimo specifika ženkliai pasikeičia. Todėl galima teigti, kad tempas yra svarbi dainos estetikos dalis. Tačiau pateikėja pastebi, kad už dainos tempą yra atsakingas dainos vedėjas:

D. M.: O kaip apie tempų sako? Rečiau. Tankiau.

S. A.-L.: Ne, mes nesitardavom. Nesitardavom. Kaip katra užvedė, taip jau ir traukiam.

Daininkė prisimena, kad su pirmuoju vadovu V. Musteikiu dauguma dainų būdavo dainuojama šiekt tiek lėčiau. Reikia suprasti, kad kaimo tradicijoje šių dainų tempas taip pat būdavo kiek lėtesnis, o šiuolaikiniai atlikėjai, taip pat ir miesto skubėjimas daro įtakos ir dainos atlikimo tempui, daina su laiku vis greitėja, dingsta jos dzūkiškas dainingumas.

Dainavimo garsumas. Kalbant apie dainos atlikimą, garsumą, Staselė sutinka, kad dzūkai tikrai garsiai dainuoja. „Versmės“ ansamblis dažnai susilaukia pagyrų dėl tradicinio dzūkiško

atlikimo: yra kviečiamas dalyvauti net ir mokslinėse konferencijose (žr. 1.2.1. „Versmės“ ansamblio istorija). Todėl galima daryti prielaidą, kad pateikėjų dėka ansamblis per daugelį metų tikrų dzūkių dainininkų-pateikėjų ir vadovų dėka išlaikė ir tinkamai interpretavo dzūkišką tradiciją, toliau tęsia jos gyvavimą.

Staselė prisimena, kad dzūkai nuo seno įpratę garsiai dainuoti, ypač, atvirose erdvėse (miškuose, laukuose ir kt.):

Tie dzūkai papratį. Užtraukiam. [...] Aš pati prisimenu, kab aš, mes karves ganydavom. Dar gi mažiukės buvom. Ale tas dainas, mes jas visas mokėdavom. Ir karves gananc, a ką – sulipam, šita, miški šita pušelių būna, tenais medzių būna. Sulipam medzin, viena vienan medzin inlipus, kita – kitan, trecia – trecian. Nu ir dainuojam. Tai kartais miški karves ganom, tai mes jau pradėdam dainuot, tai girdėdavosi kaimi, kap mes dainuojam.

Taigi mes palaisdavom balsų iš visos jėgos, kiek jėgos turėdavom, tiek ir palaidam. O dar per miškų, taigi tas balsas, tai garsas tai eina.

Akivaizdi aidinčio, toli skambančio balso estetinė vertė. Nuo kūdikystės gamtoje augę vaikai būdavo įpratę dainuoti atviru balsu, todėl šis įprotis išliko net ir persikėlus gyventi į miestą.

Geras dainininkas. Manoma, kad geras dainininkas turi pasižymėti ne tik gerai dainuodamas, bet ir būti geros nuotaikos, besišypsantis. Savaiame suprantama, laikoma, kad geras dainininkas turi mokėti dainos tekstą, tačiau teigiama, kad taip pat jis turi mokėti dar ir „pasisukti, pašokti“. Šiuo atveju lieka kiek neaišku, ar Staselės, nuomone, geras dainininkas turi taip pat būti ir geras šokėjas, ar tiesiog scenoje jis turi atrodyti energingai, valdyti savo kūną. Anot pateikėjos, „Versmės“ ansamblyje ji nematanti išskirtinių dainininkų – visos yra geros.

Pasiskirstymas balsais

Dainos vedimas ir pritarimas. Jau šiek tiek aptarta, kad dainos vedantysis yra labai svarbus dainos charakterio kūrimui, visam dainuojančiųjų kolektyvui. Minėta, kad jis nustato dainos tempą, taip pat gražina dainą pasitelkdamas melizmatiką. Iš vedančiojo yra mokomasi, perimamas varijavimas. Staselės kaime dainas vesdavo dažniausiai moterys, mokančios daug

dainų, tačiau taip pat pasižymėdavusios ir ypatingomis charakterio savybėmis – drąsesnės. Vedantysis turi pasižymėti ypatingomis savybėmis:

Vedančiųjų žinoma turi turėti, kaip sakyti, nuotaiką geresnę. Nu ir, kaip sakyti, apgalvot daugiau. Prie kiekvieno priėjimą turėtų turėti, kaip sakyti, nu tokį nebūt šiurkščiam. Kad kas jau ir ne taip išėjo, kad ty ne taip pasakė žodį, ar ką, nebūtų. Kad jis būtų žmogiškas.

Matoma, kad dainų užvedėjui priskiriamos lyderio savybės – jis turi būti ne tik geras dainininkas, bet ir atjausti kitus dainininkus, turėti su jais gerą santykį, palaikyti ir suprasti.

Pati Staselė dainas veda jau nuo jaunystės, tačiau ansamblyje ji daugiau pritardavo. Iš ansamblio išėjus Birutei Staselė perėmė daugelio dzūkiškų dainų vedimą. Įdomu: kadangi iš šių dviejų pateikėjų Birutės charakteris yra ugingesnis, ji pati yra drąsesnė ir atkaklesnė (atitinkanti vedančiojo savybes), todėl Staselė dažnai jai nusileisdavo ir pritardavo. Pateikėja mano, kad vedančiajam yra daug sunkiau dainuoti, nei pritariančiajam. Kalbėdama, apie dainavimą drauge su Birute ji teigia, kad kai kurios dainos būdavo išties sudėtingos, todėl jos jas pradėdavo kartu. Ne tokias sudėtingas dainas užvesdavusi Birutė, o Staselė prisijungdavo vėliau. Pastaruoju metu, kai nemažai dainų veda Staselė, ji neretai po pirmųjų dainos frazių (užvedimo), natūraliai ima dainuoti antrą balsą.

Dainininkė pastebi, kad labai svarbu gerbti dainos vedantįjį ir jo nekritikuoti, užgauliai su juo nešnekėti. Pateikusi savo pavyzdį teigia, kad jautresniems žmonėms sunku priimti užgauliojimus, jie vėliau gali nebenorėti ar net nebesugebėti vesti dainos.

Ar gerai suskambės daina, ar bus gerai sudainuota, Staselė mano, kad labai daug priklauso nuo vedančiojo, bet nei specialių įvardijimų, nei terminų neturėta:

Nu, kaip sakyti, nu tu – pradėk. Kaime. Pradėk tu dainuot va. Ir viskas. Nesakydavo, kad ty. Nu gal kada pasakydavo ten „užvest“ ar ką. Bet daugiausia tai, nu va „pradėk“.

Antrą balsą, pritarimą, pasak Staselės, jos krašte vadino tiesiog „storu balsu“:

D. M.: O kaip tas antras balsas vadinasi, kaip jį vadina? Kaip dzūkiškai sako?

S. A.-L.: Nu tai taip, tai taip ir sako, kad storas balsas. Jau storu balsu. Jau sako, storesniu balsu imk, arba storas balsas.

D. M.: Ar nesako „tūravoc“?

S. A.-L.: „Tūravoc“ pas mus nesako. Ne.

Ansamblyje būna, kad dzūkiškas dainas kartais tenka vesti ir kitiems ansamblio dalyviams, ne tik dzūkams. Šiuo klausimu Staselė turi aiškią nuomonę: jai lengviausia būdavo dainuoti, kai dainas vesdavo Birutė, taip pat minimos ir kelios kitos dainų vedėjos:

Man tai lengviau, kai Birutė vesdavo. Gal kad mes supratę buvom. Man po jumi (turima omenyje D. M. – aut.) labai gerai jimt. Man po jumi labai gerai, po Raselai gerai, po Janei gerai. Nu po Dalytei. Ji labai gerai veda ir viską. Nu man ne visos dainos. Aš negaliu, po jai gerai paimt negaliu. Ne visas dainas. Bet yra tokių dainų, kad nesigauna man. Ne jinai kalta, bet aš kalta, kad negaliu, kai sakyt taip.

Pateikėjos paminėta ansamblio dalyvė Dalytė ansamblyje dainuoja jau daugiau nei 25 metus, pati yra kilusi iš Aukštaitijos, Molėtų r., Antamalkėstės kaimo, dažnai dainuojanti drauge su giminėmis, namiškiais. Be dainavimo šeimoje, taip pat ilgą laiką, apie 22 metus, dainavo Aklujų chore, mėgsta dainuoti estradines dainas ir turi pakankamai šviesų balso tembrą. Galima spėti, kad Staselei yra sunku prisiderinti prie iš kitokios muzikinės tradicijos atėjusios dainininkės. Daininkė vėlgi išryškina vedančiojo svarbą ir teigia, kad yra kaltas tas, kuris negeba pritarti.

Paklausta apie vyrų dainavimą viename registre su moterimis, pateikėja neturi aiškaus atsakymo, teigia, kad buvo dainuodama taip, kaip pavyksta. Tačiau pamini, kad jaunystėje ji pati dainuodavusi aukščiau, o metams bėgant balsas šiekt tiek pakinta, pažemėja. Vis dėlto, vėl atsigręžiama į vedantįjį, Staselė teigia neprisimenanti, kad jos kaime būtų sakomos pastabos „per aukštai“, ar „per žemai“ dainą užvedusiam dainininkui – visi turėdavo prisitaikyti.

Vienbalsis dainavimas. Staselė prisimena, kad kaime dainuodavo vienu balsu, bet neretai dainą dainininkai apipindavo ir sąskambiais:

Žinoma ten išvis, ten, kaip sakyt vistiek, jeigu kompanijoj dainuoj, tai vistiek atsiranda įvairių balsų. Atsiranda ir, kai sakyt, ir storas, ir plonas, ir aukščiau, ir žemiau, bet įvairiai.

Ši pastaba labai vertinga ir įdomi, kadangi parodo Dzūkijoje anksčiau labai paplitusį, bet dažnai pamirštamą heterofonijos reiškinių. Šiuolaikiniai folkloro ansambliai, deja, neretai pamiršta šį dainavimo būdą, vienbalsės dainos dainuojamos tiksliai ta pačia melodija, be heterofoninių variantų.

„Versmės“ ansamblyje taip pat dainuojamos vienbalsės dainos. Mėgstama Velykų daina „Ir atskrido du karveliai“ – tai vienbalsė daina, kurią ansamblicius dainuoti išmokė vadovai (Marcinkevičienė, Sungailienė, Vakarinienė 2007). Ją dainuojant visi ansambliciai traukia vienbalsiškai, bet Birutė su Stasele vis nukrypsta ir retsykais girdimi dvibalsės homofonijos ar heterofonijos sąskambiai. Vilniaus etninės kultūros centro organizuojamose apžiūrose dėl tokio atlikimo ansamblio vadovai yra gavę pastabų: reikia dainuoti vienbalsiškai. Įdomu, kad pateikėjų natūraliai perimta tradicija yra įvertinta tarsi neatitinkanti tradicijos kaime. Paklausus Staselės, kodėl jos taip dainuoja, ji atsako paprastai:

S. A.-L.: Nu vot aš nežinau. Nu gal vot papratį taip ir mumi vot gal daugiau traukia taip, kai sakyt, geriau patinka. Vienu žodžiu. Ir norim taip pritart.

D. M.: Gal kitaip nelabai ir išeina?

S. A.-L.: (labai juokiasi) Nu gal. Aš nežinau. Gal kažkaip tai tie žodžiai gal skamba tadu mumi geriau.

Tradicijos tąsa

Staselė teigia, kad perimant tradiciją ansamblyje, daugiausia įtakos turi vadovai. Prisimenami laikai, kai moterys dainuodavo kombine be vadovo, savo iniciatyva, ir manoma, kad atsiradus vadovui buvo padaryta didelė pažanga. Vadovai gali ansambliciams patarti, parodyti kaip dainuoti:

Be vadovų taigi mes nesutarsim, nesudainuosim vistiek. Reikia gi pasakyt, kam aukščiau, kam žemiau, kam storiau, kam ploniau. Nu taigi kaipgi be vadovų.

Paklausta apie dzūkiško dainavimo ateitį, Staselė ją sieja tiesiogiai su dzūkais – jeigu bus dzūkų, tai gyvuos ir dzūkiška dainavimo tradicija. Kalbėdama konkrečiai apie „Versmės“ ansamblį ji taip pat teigia:

Nu jeigu dabarties išnyks dzūkai iš ansamblio, tai išnyks ir dainos dzūkiškos. Jų nenorės dainuot. O kam ty mum ta dzūkiška daina, kad nėra to dzūko nei vieno.

Eglės Aleknaitės teigimu, „[...] regioninę tradiciją kaip kultūrinį kapitalą labiau linkę vertinti ansambliciai, patys „nepriklausantys“ tam regionui, bet susipažinę su regionine folkloro įvairove ir savąją tradiciją gebantys vertinti šios įvairovės kontekste“. Staselė tarsi iš dalies prieštarauja šiai minčiai, kadangi teigia, jog būtent dzūkai yra dzūkiškos tradicijos tęsėjai ir ateitis, gebantys įvertinti regiono savitumą ir jį atstovauti.

Pastaruoju metu Staselė dainuoja tik „Versmės“ kolektyve. Prieš kelis metus dar dirbusi aukle, ji vaikams padainuodavo lopšines, žaidinimus. Kalbėdama apie savo tradicijos perdavimą ji juokais teigia, kad jau nebeturi ko mokyti ansamblicius, o apie naujus į ansamblį ateinančius dalyvius sako:

Katros ateina, katros naujos ateina, tai kad jos, kaip sakyt, nepasirodo. Jos daugiau klausosi, mokosi iš tų, kurios moka. O kab išmoksta, tadu jau dainuojame vienodai.

Staselės repertuare – apie 500 dainų, o dauguma jų – dzūkiškos. Po 2001 metais įvykusios Biekšių ekspedicijos, ansamblis įtraukė į repertuarą daug šio kaimo dainų. Tačiau Staselė daugumą šių dainų variantų prisiminė ir iš jaunystės (priminsime, kad Žilinėlių kaimas, iš kurio yra kilusi pateikėja, aktyviai bendraudavo su Biekšių kaimo jaunimu). Po kurio laiko Biekšių kaimo dainų variantai niveliavosi su tiek Staselės, tiek Birutės variacijomis (pvz., „Oi, žiba žiburėlis“, „Bėginėjo povelė“).

Nemažą savo dainų dalį Staselė yra surašiusi į sąsiuvinius – iš viso yra bent 4 sąsiuviniai. Tokiu būdu Staselė nori išsaugoti tradiciją, o kai nebelankys ansamblio – perduoti sąsiuvinius jo dalyviams. 2015 metų interviu metu ji teigė:

Kaip jau nelankysiu ansamblio, kaip suveis trisdešimt metų, aš su jum atsisveikysiu taip. Ir tada atnešiu aš jumi visas tas dainas ir padovanosiu.

Ansamblis jau skaičiuoja 35-tus metus, o Staselė vis dar dainuoja „Versmės“ ansamblyje, lanko visas repeticijas, veda dainas ir skleidžia dzūkišką tradiciją.

Aptartos dainininkės-pateikėjos Birutė Matuizienė ir Stanislava Abaravičienė yra neeilinės asmenybės, prisidėjusios prie „Versmės“ ansamblio kūrimosi, formavimosi ir savitumo. Jų dėka ansamblečiai turėjo galimybę patirti tikrąją dzūkų tradicinio dainavimo manierą, perimti gausų ir įvairų repertuarą. Šios dainininkės, neabejotinai, galėtų būti vertinamos drauge su kitais Dzūkijos dainų karaliais ir karalienėmis, kadangi turi nepaprastai platų ir žanriškai įvairų repertuarą, yra puikiai perėmusios tradiciją. Be to, pasižymi neeilinėmis charakterio savybėmis bei meile tradicijai, kurią ne tik perima, bet ir toliau vysto bei perduoda ateities kartoms.

2. Dzūkų muzikinio folkloro samprata miesto folkloro ansamblyje

2.1. Tyrimo metodikos, bazė ir imtis

Tyrimo problema. Aptariant tradicinio dzūkiško dainavimo perėmimą miesto folkloro ansambliuose, svarbu nustatyti būdingus tradicijos kaitos ir išsaugojimo aspektus.

Tyrimo objektas – dzūkiškas dainavimas šių dienų folkloro ansambliuose.

Tyrimo tikslas – remiantis mokslinės literatūros analize ir empiriniu tyrimu nustatyti, kaip kinta dzūkiško dainavimo tradicija ir kokie aspektai perimami keičiantis kartoms.

Tyrimo metodai:

1. Šaltinių analizė.
2. Anketinė apklausa.
3. Pusiau struktūruotas interviu.

1. Šaltinių analizė. Tyrimo tipas - kokybinis.

Tyrimas atliekamas remiantis pirminiais duomenimis, kurie yra renkami suformuluotai problemai spręsti. Duomenų rinkimo metodas: dokumentų analizė. Duomenų analizės metodas: kokybinė duomenų analizė. Tyrimo laikas: 2017 lapkričio mėn. – 2020 gegužės mėn.

2. Anketinė apklausa. Tyrimo tipas – kiekybinis.

Tyrimo populiacija – folkloro ansamblių (daugiausia Vilniaus) dalyviai. Tyrimo imtis – 48 respondentai. Tyrimo atrankos būdas: tikimybinis, neatsitiktinis. Duomenų rinkimo metodas: apklausa raštu. Apklausa vyko išsiunčiant anketas (Priedas 7) elektroniniu paštu arba išdalinant popierines anketas tiesiogiai vyresnio amžiaus ansamblių dalyviams. Duomenų analizės metodas: statistinė duomenų analizė. Duomenys apdoroti naudojant Microsoft Office Excel programą. Tyrimo instrumentas: klausimyną sudaro kreipimasis į respondentą ir klausimai. Kreipimesi tyrėja prisistatė, paaiškino, ką ir kokių tikslu tiria. Klausimyną sudaro 28 klausimai: 16 uždarų klausimų, 3 pusiau uždari, 9 kompleksiniai klausimai. Klausimai yra dviejų tipų: socialinio — demografinio ir tradicinio dzūkų dainavimo ypatumų perėmimą miesto folkloro ansambliuose tiriantys klausimai. Tyrimo laikas ir vieta: 2016 m. kovo - birželio mėn. Sunkumai

ir kliūtys, su kuriais susidurta tyrimo metu: kadangi apklausos anketą pildė dalis žmonių, nesinaudojančių kompiuteriais, tai labai apsunkina duomenų apdorojimą.

3. Pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo tipas – kokybinis.

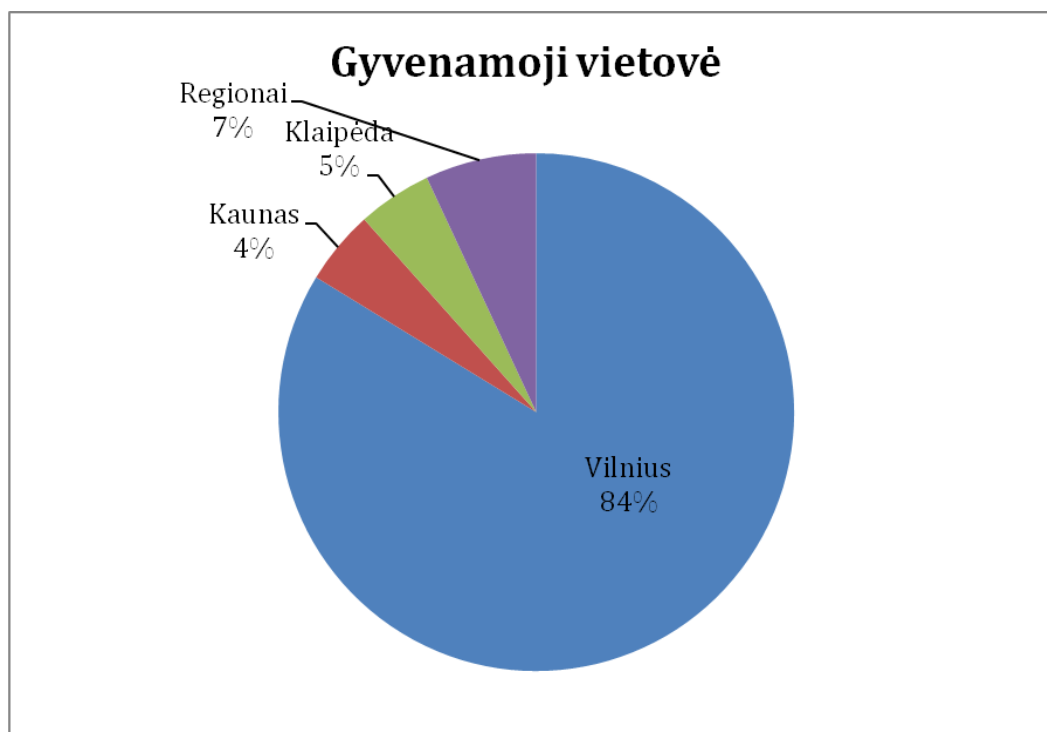
Tyrimo populiacija – ansamblio „Versmė“ vedančiosios, vadovai, žmonės, žinantys dzūkiško dainavimo tradiciją. Tyrimo imtis: tyrime dalyvavo 4 respondentai. Tyrimo atrankos būdas: netikimybinis, tikslinis. Duomenų rinkimo metodas: apklausa žodžiu. Duomenų analizės metodas: kokybinė duomenų analizė. Tyrimo instrumentas: pusiau struktūruoto interviu (Priedas 8) metu pateikta 15 atvirų klausimų. Visi klausimai suskirstyti į 3 dalis. 1 dalies klausimai skirti sužinoti respondentų asmeninę nuomonę apie ansamblio tradicinių dzūkiškų dainų perėmimą, atlikimo stilistiką. 2 dalies klausimai skirti atskleisti repertuaro kaitą. 3 dalies klausimai skirti išsiaiškinti tradicinio dzūkiško dainavimo perspektyvas. Tyrimo laikas ir vieta: 2015 lapkričio mėn. – 2020 gegužės mėn. Sunkumai ir kliūtys, su kuriais susidurta tyrimo metu: daugelis norėtų apklausti žmonių jau yra garbaus amžiaus, ne itin geros sveikatos, todėl surinkti iš jų darbei reikalingą medžiagą ne visais atvejais pavyko, darbus komplikavo pasaulinė pandemija.

2.2. Dzūkų dainavimas ir jo kontekstai: anketinių tyrimų rezultatai

2.2.1. Išorės (kitų respondentų) apklausos duomenų analizė

Šiandieniniams urbanizacijos procesams paklūsta ir kultūra. Miesto folkloro ansambliai yra vienas pagrindinių tradicinę kultūrą ir papročius puoselėjančių susibūrimų. Antruoju darbo tyrimo metodu buvo pasirinkta anketinė apklausa miesto folkloro ansambliuose (Priedas 10). Apklausoje dalyvavo 13 vyrų ir 35 moterys, daugiausiai dainuojantys Vilniaus (77 proc.) miesto ansambliuose (vadovaujamuose darbo autorės ir jos vyro Dariaus Mockevičiaus: „Versmė“, „Spalgena“, „Ratilai“, kituose Vilniaus ansambliuose – „Ratilio“, „Vilniaus dzūkuliai“ ir kt.).

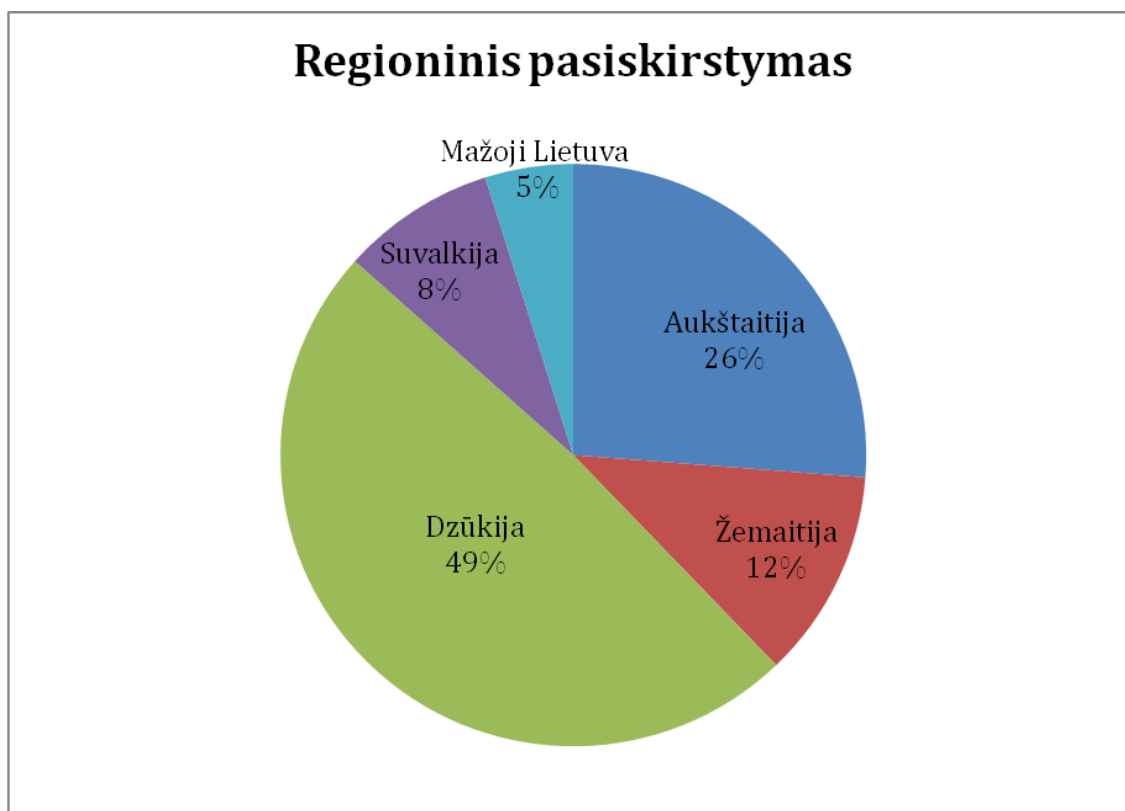
Jauniausiam apklausos dalyviui 21 metai, vyriausiam – 68 metai. Apklaustųjų amžiaus vidurkis – 44 metai. Daugiausia apklaustųjų gyvena Vilniuje, kiti Kaune, Klaipėdoje ir keletas respondentų iš kaimo vietovių. (5 pav.)

5 pav. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Didžioji dauguma respondentų (85 proc.) priskiria save vienam konkrečiam regionui: jie patys, ar jų tėvai yra gimę kaimo vietovėse ar regionų miesteliuose bei miestuose, o tik vėliau atsikėlę į didmiesčius. Keturi respondentai priskiria save dviems regionams. Apklausoje dalyvavo ir vienas užsienietis (lenkas), kuris dalyvauja Lietuvos muzikinio folkloro gyvenime ir yra muzikinio folkloro specialistas. (6 pav.)

Pagal schemą matyti, kad daugiausia apklausoje dalyvavo dzūkiais save laikančių apklaustųjų (49%). Tai lėmė ir pati darbo tema. Pasak respondento nr. 24, „autentiško dainavimo tradicijos Lietuvoje puoselėjamos labai nevykusiai. Atrodo, kad laukiama, kol numirs ne tik dzūkų žmonės, bet ir jų dvasia.“

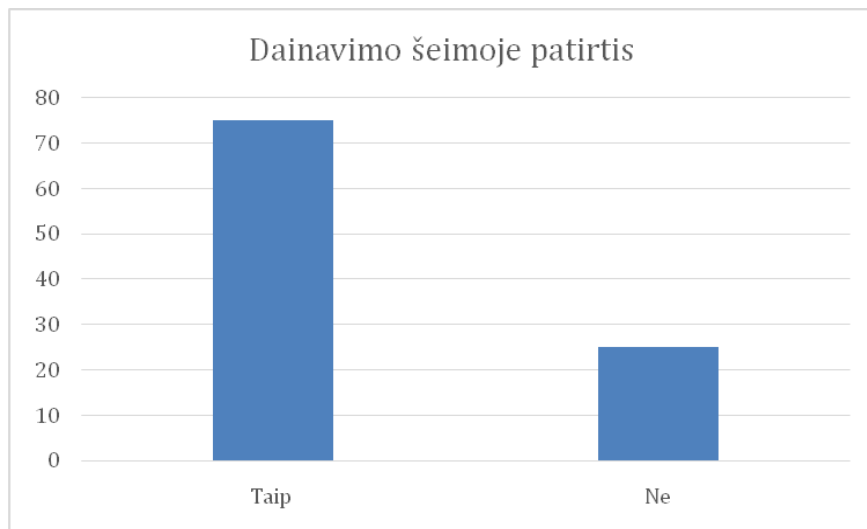

6 pav. *Apklaustųjų etnografinio regiono tapatybė*

Atsakiusieji į anketos klausimus folkloro ansambliuose dalyvauja skirtingą laiką: nuo 2 mėnesių iki 40 metų, vidutiniškai 15 metų. Standartinis nuokrypis – 11,5 metų. Tai reiškia, kad daugiausia apklaustųjų ansamblių lankymo trukmė nuo 4 iki 26 metų.

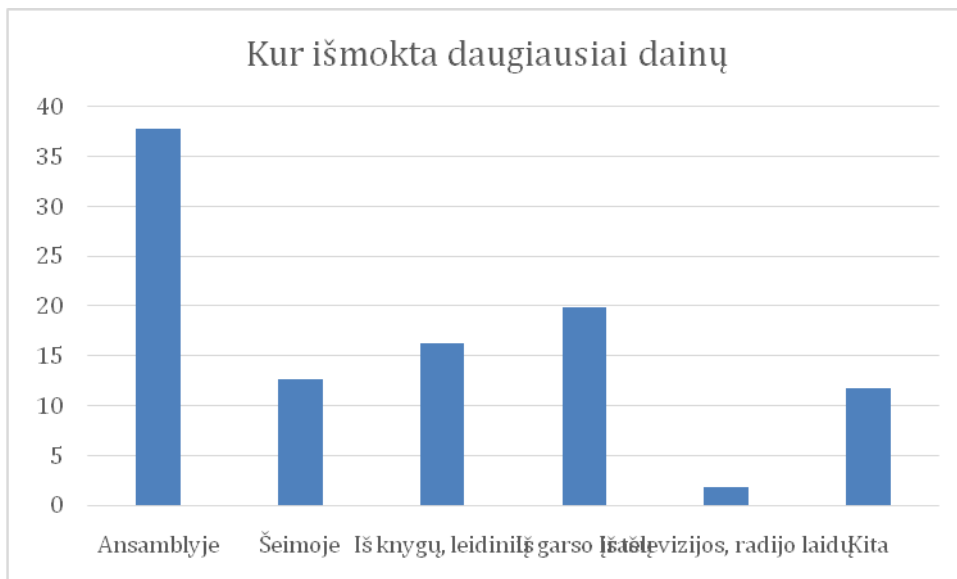
Be folkloro, daugiau nei pusė apklaustųjų (26) anksčiau yra dainavę chore, keletas anksčiau užsiimdavo ar dar tebeužsiima roko, džiaz muzika ir dainuojamąja poezija. Kai kurie respondentai taip pat mini, kad mėgsta dainuoti romansus, dalyvauja populiariosios muzikos ansambliuose, bažnyčios chore, klasikinės muzikos kolektyvuose, dainuoja folk-pop, post-folk stiliaus muzikinėse grupėse, taip pat yra solo atlikėjai, dainuoja estradines dainas.

Beveik visiems respondentams sunkiausia buvo atsakyti į klausimą, kiek moka dainų. Dalis apklaustųjų parašė: daug; keli šimtai; daug šimtų; daugiau nei pora šimtų; neskaičiavo; neįmanoma suskaičiuoti. Respondentė nr. 43 savo išminktų dainų skaičiavimo patirtį aprašo taip: „Būdama 26 metų bandžiau suskaičiuoti. Išdainavau nuo pradžios iki galo 100 dainų, viską iš atminties, nežvilgtelėdama į jokių užrašus. Dabar labai sunku pasakyti. Būdama vadovė nuolat papildau repertuarą, ypač vaikų. Bet kiek pasilieka atmintyje ir kiek galiu be jokių užrašų išdainuoti – praktiškai neįmanoma suskaičiuoti.“ Kiti bandė suskaičiuoti, kiek dainų jie moka: mažiausias paminėtas dainų skaičius – 40, daugiausia – 2000 dainų. Įvardintų skaičiais mokamų dainų vidurkis – 216 dainų. Respondentas, nr. 25 parašė, kad 200 melodijų gali sudainuoti žiūrėdamas į užrašytą tekstą. Taip pat buvo sunku atsakyti į klausimą, kiek moka dzūkiškų dainų. Mažiausiai mokėjo 10, daugiausiai – virš 300 dzūkiškų dainų.

7 pav. Dainavimo šeimoje patirtis (procentais)

Pasidomėjus apie tai, kiek žmonių turėjo galimybę perimti dainavimo patirtį iš tėvų ar senelių, teigiamai atsakė 75% apklaustųjų (7 pav.). Gali būti, kad tai lėmė tikslingas respondentų parinkimas. Kaip buvo minėta, didesnę dalis apklaustųjų (49%), identifikuoja save kaip Dzūkijos etnografinio regiono atstovus, o Dzūkijoje dar ir dabar natūraliai išsaugota gana gyva tradicinio dainavimo tradicija. Vis dėlto daugiausiai dainų respondentai išmoko folkloro ansambliuose (8 pav.).

8 pav. Kur išmokta daugiausiai dainų (procentais). Dalyviai galėjo rinktis kelis atsakymo variantus

Išskyrus 6 respondentus, visi nurodė, kad daugiausia dainų išmoko folkloro ansambliuose, apie pusę apklaustųjų nurodė, kad dainų mokosi iš garso įrašų ir knygų, leidinių. Galima sakyti, kad šeimose perimamą dainavimo tradiciją keičia dainų mokymasis ansambliuose. Jie tampa kalendorines šventes ir jų kultūrą puoselėjančia terpe. Prie pasirinkimo „kita“ – apklaustieji nurodė ekspedicijas, kaimo pateikėjus arba ekspedicijose surinktą medžiagą. Toks tradicijos perėmimas padeda išlaikyti autentiškos tradicijos tąsą, dainavimo manierą ir stilių.

Dalyviai nurodė, kad dažniausiai dzūkiškas dainas dainuoja ansamblių nformaliuose susibūrimuose, taip pat vienuose (individualiose erdvėse). Kiek rečiau dainuojama draugų rate, šeimos šventėse ar vaikams (lopšines, žaidimus).

Respondentų buvo prašoma parašyti keletą savo mėgstamiausių dzūkiškų dainų. Į šį sarašą pateko daug dainų iš dainų karalių bei karalienių repertuarų: Petro Zalansko, Jono Jakubausko, Juozo Averkos, Agotos Žuraulienės (pavyzdžiui, „Augo sode klevelis“, „Rūta žalioji“, „Čiulba ulba sakalas“, „Vai ant tilto, ant tiltėlio“, „Pucinėli raudonasai“, „Žalioj girioj stadalėlis“ ir kt.), taip pat Veronikos Povilionienės įdainuotų dainų (pavyzdžiui, „Lėkie, žirgelia, lėkie, bėralia“).

Taip pat tarp mėgstamiausių dainų nurodyta nemažai populiarių dzūkiškų dainų: „Pasvarcykantela“, „Cykiai, cykiai Nemunėlis teka“, „Šių nakcij per nakcij gaideliai giedojo“, „Kas po mano sodelį vaikščiojo“, „Ne bil‘ kokia aš mergelė buvau“, „Oi seniai seniai pas motulį buvau“. Dažnai dainuojamos ir „Galan svirno vyšnių sodas“, „Vai, pucine“, „Lėk sakale per marias“, „Tu pucine, tu raudonas“, „Per girelį jojau“, „Oi, tu, sakalsakalėli“, „Lėk, sakale per marias“.

Dažnai minimos prie stalo atliekamos ir vaišių dainos: „Saldzi gardzi arielkėlė“, „Gertau gertau, neturiu su kuo“, „Oi kur aš gėriau“. Minimos ir dainos, išmuktos iš modernaus folkloro projektų („Tai gražiai gieda lakštingalėlė“ – dainininkės Rasa Serra atliekamas variantas). Taip pat minimos ir kalendorinių apeigų žanro dainos: „Vidury lauko grūšėlė“, „Lėkė lėkė sakalėlis“ ir kt.

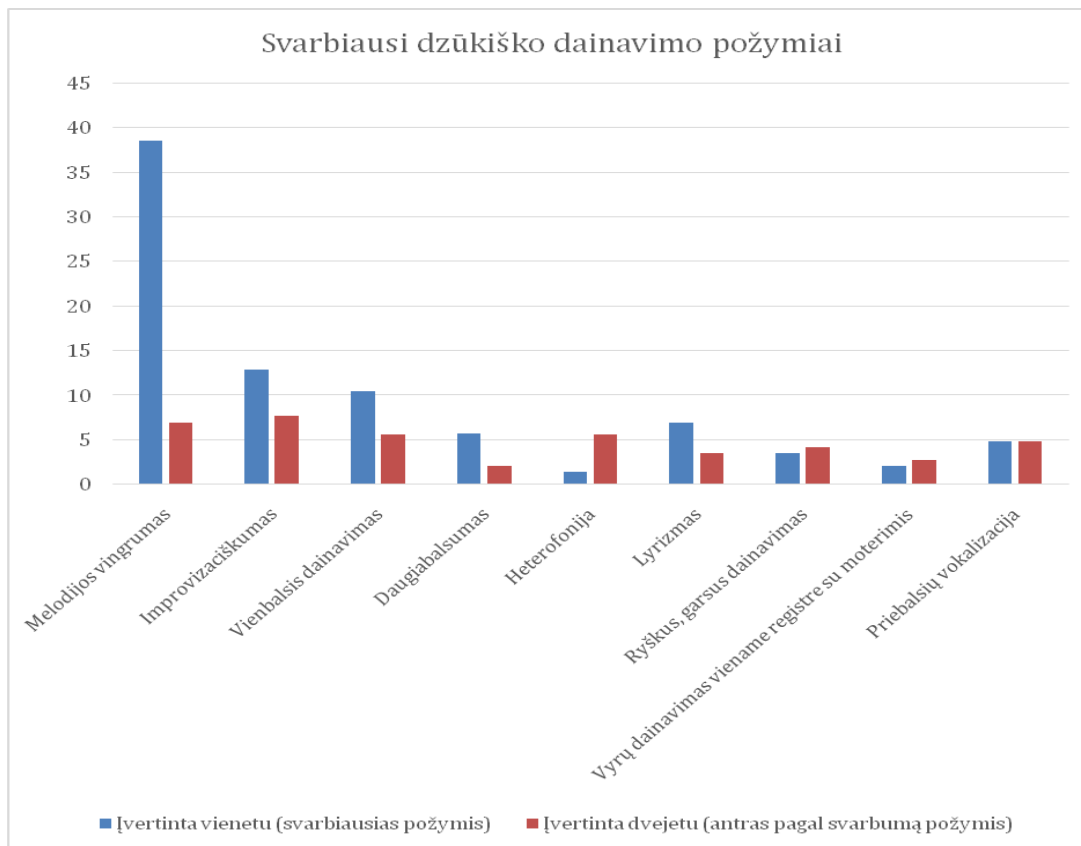
Daug gražių dainų kaip mėgiamiausių nurodė folkloro ansamblio „Ratilio“ dalyviai. Iš jų nemažai kalendorinių ir darbo vienbalsių dainų. „Ratilio“ ansamblio vadovai skatina jaunimą dainuoti ne tik grupėje, bet atlikti ir solo dainas. Galbūt, dėl to jų repertuare ir atsiranda šios dainos: „Vidury lauko grūšėlė“, „Bėkit, bareliai“, „Čiulba ulba sakalas“, „An kalno malūnėlis“, „Tu, pucine“, „Ne bile lankoj“, „Oi, ką kalba apynėlis“, „Oi pakelėna, oi paviešėna“ (iš pateikėjos Juzės Jurkonienės repertuaro), „Augyk, motula“ (iš pateikėjo Agotos Žuraulienės repertuaro) ir kt.

Dažnai individualiose erdvėse sau dainuojantys apklaustieji mėgsta vienbalses minorinio pobūdžio dainas, taip pat darbo ar kalendorinių apeigų žanrų dainas. Minimos „Bėkit baraliai“, „Rūta žalioji“, „O jo joj, Dievulėliau mano“ ir kt.

Vienas svarbiausių klausimų – dzūkiškų dainų išskirtinumo apibūdinimas. Šie pasirinkimai iš dalies rodo tai, kaip apklaustieji suvokia dzūkiško dainavimo ypatumus.

Apklaustieji vienetu pažymėjo svarbiausią dzūkiško dainavimo savybę, o kitas pagal svarbumą sunumeravo iš eilės. Diagramoje pavaizduota, kiek apklaustųjų priskyre pirmąją ir antrąją vietas pagal svarbumą duotosioms dzūkiško dainavimo savybėms (9 pav.).

Akivaizdžiai matyti, kad svarbiausia savybe respondentai laiko melodijos vingrumą. Tą patvirtina ir buvęs folkloro ansamblio „Vilniaus dzūkuliai“ vadovas Algirdas Matijoška, sakydamas, kad „dzūkų vyrams solistams labai jau būdingi melizmai, ką aš ir pats nepaprastai mėgstu“⁴. Antroje vietoje atsiduria daug mažiau balsų surinkę improvizaciškumas, vienbalsis dainavimas. Anot Četkauskaitės, „[...] interpretavimo laisvė ir improvizaciškumas – tokie svarbūs dzūkų melodijų meninei vertei [...]“ (1981: 13), todėl galima teigti, kad respondentai gerai jaučia dzūkiškos dainos savybes. Panašiai svarbiomis savybėmis laikomi lyrizmas ir priebalsių artikuliacija, daugiabalsumas.

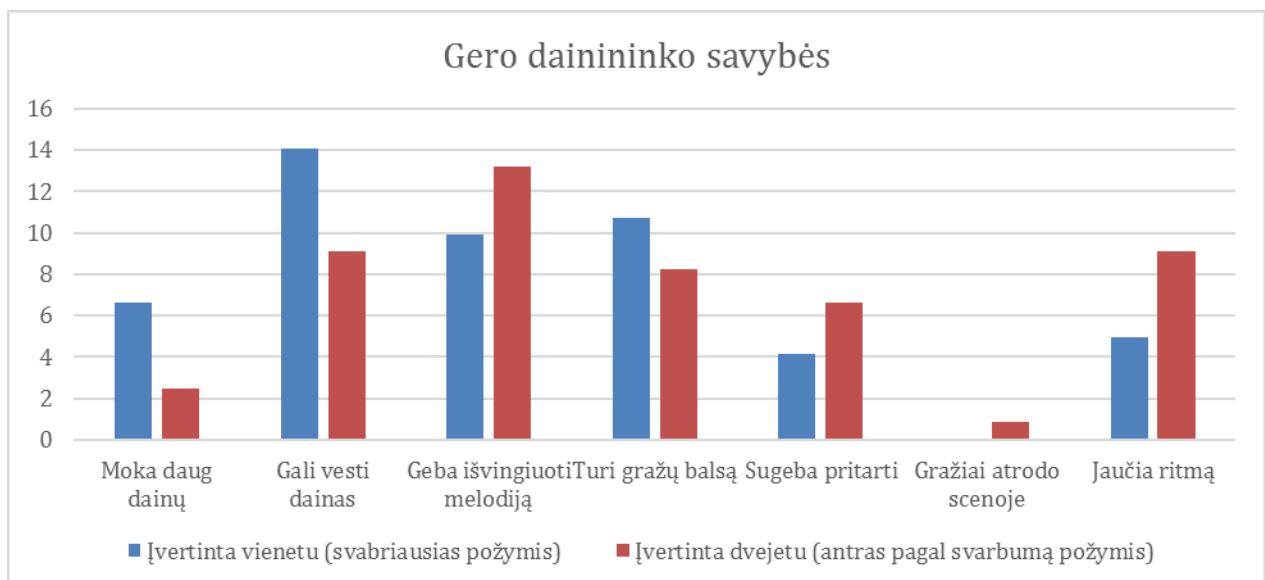

9 pav. Svarbiausi dzūkiško dainavimo požymiai (procentais)

⁴ Iš autorės susirašinėjimų el. paštu su Algirdu Matijoška (2016).

Kalbant apie svarbiausius dzūkiško dainavimo požymius, reiktų paminėti ir tai, kad kaip svarbiausią dainos elementą dauguma apklaustųjų nurodė melodiją (83%). Tekstą pasirinko kaip svarbų taip pat nemaža dalis apklaustųjų (42%). Ritmas yra mažiausiai vertinamas kaip svarbus dainos elementas.

Vertinant dainas atliekančių žmonių, svarbiausiomis savybėmis pasirenkamos būtent tokios, kurios susijusios su melodija: gali vesti dainas, geba išvingiuoti melodiją, turi gražų balsą. Anot A. Maceinos, lietuviškoje tradicijoje „[...] nėra paskirų dainininkų ar vedančiųjų, kuriems kartu dainuojantys tėra tik fonas ar palyda – kas, pavyzdžiui, dažnai yra rusų ar ukrainiečių liaudies dainose.“ (Maceina 1993: 3). Tad galima spėti, kad savotiškoje jau susiformavusioje miesto folkloro tradicijoje šis tradicinis suvokimas jau yra pakitęs, lyginant su tradicine bendruomene. Vis dėlto, vertingas prancūzų etnomuzikologo Bernardo Lortat-Jacob pastebėjimas, kad „[...] dainavimas yra susijęs su tam tikru pavojumi, ypač, kai turi pradėti ir turi tiek tikslą, tiek pareigą vesti kitus paskui save“ (Lortat-Jacob 2009: 29). Tad respondentų įvardytos gero dainininko savybės, veikiausiai, yra susijusios ir su stiprios asmenybės požymiais. Šiek tiek mažiau apklausos dalyvių svarbiausia gero dainininko savybe pasirinko ritmo pajautimą, dar mažesnė dalis tai, kad turi gausų dainų repertuarą. Įdomu tai, kad pritarimas antru balsu nėra laikomas svarbia gero dainininko savybe, nors liaudies dainininkų atsiminimuose neretai minima, kad pritarimas padeda vedančiajam. Mažiausiai svarbi yra dainininko išvaizda (10 pav.).

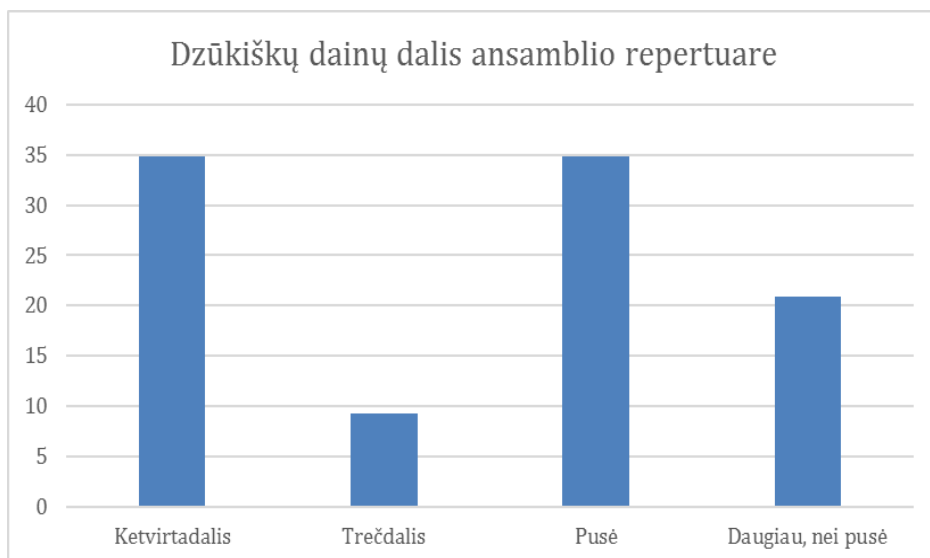

10 pav. Gero dainininko savybės (procentais)

Tarp diagramoje nepaminėtų savybių, respondentai dar įvardijo ir kitas: „jaučia dainą, turi puikią klausą, geba būti savimi“, „nori mokytis, siekia tobulėjimo, giliau domisi dainavimo tradicijomis“, „jaučia dainavimo stilių ir geba jį perteikti“, „myli dainą“, „jaučia dainą, apie ką dainuoja“, „mato ir girdi ansamblicius, sugeba laviruoti“, „gerai intonuoja“, „nenusidainuoja, veda patogiam aukštyje“. Vienas iš respondentų išvardino net 7 anketoje nepaminėtas, jo manymu, svarbias gero dainininko savybes. Pasak jo, geras dainininkas „yra nuoširdus, turi autentiškos gyvenimo patirties, dainuoja ne tik ansamblyje ar „ant scenos“, bet sau pačiam. Dainuoja dėl to, kad negali nedainuoti, daina jį paguodžia, nuramina, primena, kad ir jo tėvui, seneliui, močiutei būdavo sunku. Dainuoja, nes jam gražu, nes jam norisi papuošti aplinką arba prisidėti prie jos grožio, nes toje aplinkoje daina gražiai skamba (tylus vakaras skambiame slėnyje ar paežerėje, tuščia erdvė su gera akustika...)“.

Įdomu tai, kad beveik po lygiai pasiskirstė atsakymai į klausimą kam vedant geriau dainuoti dzūkišką dainą: 53 proc. respondentų atsakė, kad vedant dzūkui. Tačiau net 47 proc. respondentų atsakė, kad „kilmė įtakos vedimui nedaro“. Nors dauguma apklaustųjų manė, kad dzūkišką dainą dainuoti geriausia, kai veda dzūkas, bet buvo manančių, kad taip pat gerai gali vesti ir kito regiono atstovas, išmokęs dzūkišką tradiciją. Apie penktadalis pasakė, kad vedančiojo kilmė nedaro įtakos dainos vedimui – svarbu, kad vedantysis gerai mokėtų dainą).

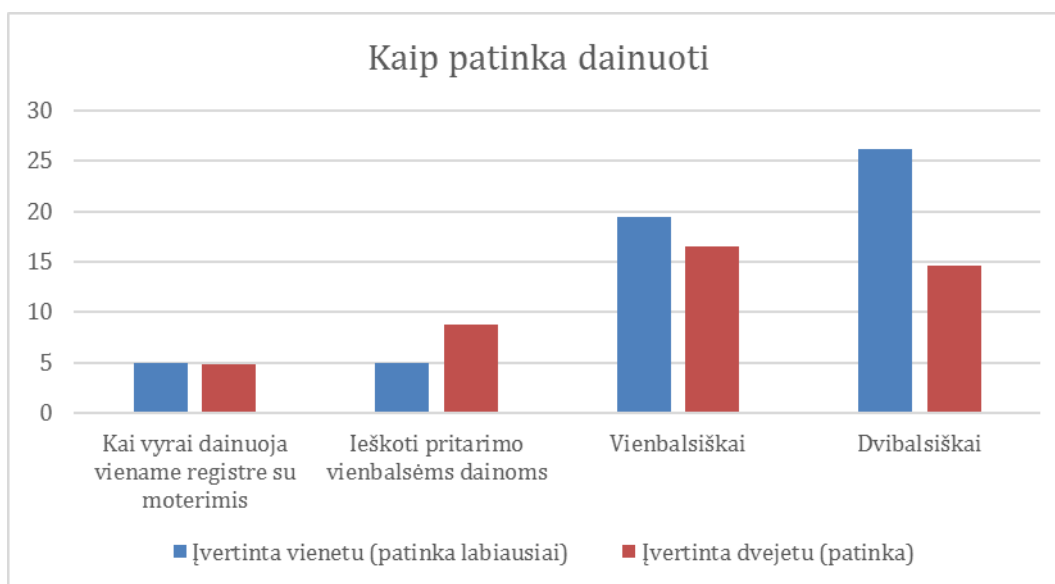
Kalbant apie dzūkišką repertuarą – tik du žmonės nurodė, kad nedainuoja ansamblyje dzūkiškų dainų. Visų kitų repertuaruose jų – nemaža dalis (11 pav.).

11 pav. Dzūkiškų dainų dalis visame ansamblio repertuare (procentais)

Daugiausiai dzūkiškas dainas ansambliuose moko vadovai: taip atsakė net 88% respondentų. Taip pat nemaža dalis žymėjo, kad dainų moko Dzūkijos regiono atstovai (53%) (žymėti buvo galima kelis atsakymų variantus).

Žmonėms, dažniausiai mėgstantiems dainuoti vienumoje, patinka dainuoti vienbalses dzūkiškas dainas. Labiau mėgstantiems dainuoti ansamblyje – dvibalses dzūkiškas dainas. Rečiau respondentams patinka ieškoti pritarimo vienbalsėms dzūkiškoms dainoms, kai vyrai pritaria „viršuje“ – tame pačiame, kaip ir moterys, registre. Diagramoje atvaizduoti du labiausiai patinkantys pasirinkimai (žymėta vienetu ir dvejetu) iš keturių duotų (12 pav.).

12 pav. Kaip patinka dainuoti dzūkiškas dainas (procentais)

O paprastas kaimo žmogus šių terminų net nežino, jis tiesiog dainuoja kaip jam patogu. „Kodėl dainavimo tradicijos (dainavimo stilius) keičiasi kiekviename kaime, kaip atsiranda dainų variantai, melodijos, tekstai? Mano užrašuose yra per tūkstantį mano dainuotų dainų ir giesmių per visą gyvenimą, tai šiokią tokią patirtį turiu. Pradedančiam studentui galėčiau pasakyti, kodėl atsiranda moterų pritarimas tercija arba vyrų tarimas oktava aukščiau, nes dainuodavo taip, kaip jiems patogu ir kad skambėtų, tai aš supratau iš Lynežerio dainininkų dainavimo, nors jos, kaip ir aš neturim jokie muzikinio išsilavinimo ir jų unikalus dainavimas ilgai išliko todėl, kad jos vėlai pradėjo koncertuoti, klausytis kitų, o dainuodavo tik sau. Tik todėl

jų dainų ir melodijos, ir tekstai, ir dainavimo maniera yra labai savita ir nepakitusi.“
(Matijoška).

Labai svarbus ir dzūkiškos dainavimo tradicijos tęstinumo folkloro ansambliuose klausimas. Kad būtų išlaikyta dzūkiško dainavimo tradicija, svarbiausiais faktoriais apklaustieji pasirinko šiuos variantus:

1. Ansamblyje turi būti bent keli dainuojantys tikrieji dzūkai.
2. Profesionalus ansamblio vadovas mokys teisingai dzūkiškai dainuoti.
3. Neturintys regioninio tapatumo žmonės mokysis iš garso įrašų ir dainuos dzūkiškas dainas.

Respondentai mano, kad dzūkiška tradicija geriausiai gyvuoti gali tokiu atveju, kai ją perduoda tikrieji dzūkai. Kaip teigia Matijoška: „Noriu pridurti, kad autentiško dainavimo tradicijos Lietuvoje puoselėjamos nelabai vykusiai. Atrodo, kad laukiama, kol numirs ne tik dzūkų žmonės, bet ir jų dvasia, o labai norint jos egzistenciją galima pratęsti bent nedidelėje saujelėje dzūkų. Reikia tik norėti, ir ar jau ne per vėlu?“. Šis, greičiausiai, intuityviai apklaustųjų jaučiamas tradicijos tautos variantas, be abejo, yra ir labiausiai tikrąją tradiciją atitinkantis perėmimo formatas. Vis dėlto, negalima nepastebėti, kad pastaruoju metu tradicija net ir regionuose yra beveik nutrūkusi, tad net ir Dzūkijoje gimę ir augę jaunesni dainininkai šiais laikais nebeperima dainavimo tradicijos. Tačiau, nors dainavimo tradicija kaimuose jau nebesitęsia, dzūkiška tarmė vis dar yra pakankamai dažnai vartojama. Ambrazevičiaus ir Astos Leskauskaitės tyrimas rodo, kad dzūkų tarmės dialektas yra tampriai susijęs ir su dzūkiško tradicinio dainavimo technika (Ambrazevičius, Leskauskaitė 2007). Tad tikėtina, kad net ir natūraliai dainavimo tradicijos neperėmę dzūkai, tačiau dzūkiškos tarmės nepraradę dainininkai yra geresni dzūkiškų dainų atlikėjai.

Tai, kad folkloro dainavimo tradicijai gyvuoti padės modernios interpretavimo formos, mano tik keli respondentai. Keli taip pat išreiškė nuomonę, kad tokios modernizavimas iš viso gali „sugadinti“ folklorą.

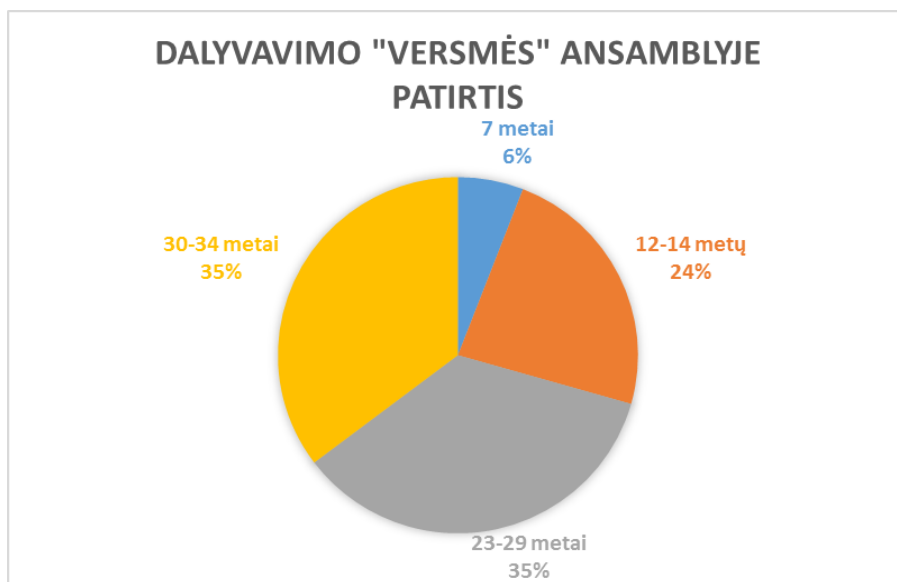
Anketinė apklausa parodė, kad folkloriniuose ansambliuose dzūkiškos dainos yra mėgiamos ir aktyviai naudojamos repertuaruose. Respondentai svarbiausiomis dzūkiškos dainos savybėmis laiko melodijos vingrumą, improvizaciškumą, dzūkiškas dainas iš dalies tapatina su monodine tradicija. Šios įvardintos ypatybės gana tiksliai atitinka ir etnomuzikologų dzūkams

priskiriamas savybes. Įdomi respondentų nuomonė apie gerą dainininką – jam priskiriamos savybės (gebėjimas vesti dainas, gražus balsas ir pan.) gana panašios ir įvardijamoms tradicijos tęsėjų, tačiau mažiau dėmesio skiriama, pavyzdžiui, antro balso pritarimui. Galima spėti, kad toks požiūris iš dalies yra nulemtas vyraujančios visuomenėje individualybės svarbos, kai tuo tarpu tradicinėje kultūroje svarbesnis yra bendruomeninis dainavimas (tuo pačiu ir pritarianys balsai). Didelė svarba teikiama daininikams, kilusiems iš Dzūkijos etnografinio regiono. Manoma, kad daugiausiai dzūkiškų dainų ateitis priklauso nuo to, ar ansambliuose bus dainuojančių dzūkų, kurių dėka bus perduodama tradicija.

2.2.2. Vidaus („Versmės“ ansamblių) apklausos duomenų analizė.

Norint išsiaiškinti ansamblio, kaip dzūkiškos dainavimo tradicijos tęsėjo, požiūrį į šią tradiciją, o taip pat jos ypatumus ir ateities perspektyvas, dalyviams buvo pateikta anketinė apklausa. Reikia pastebėti, kad su kai kuriais ansambliciais buvo gana sudėtinga komunikuoti dėl jų senyvo amžiaus, taip pat dėl jiems nesuprantamai suformuluotų klausimų: deja, kai kurių specifinių klausimų apklaustieji, greičiausiai, nesuprato tinkamai. Dalis ansamblių buvo apklausti telefoninio pokalbio metu, todėl tai jiems dar labiau apsunkino klausimyno suvokimą. „Versmės“ ansamblyje šiuo metu aktyviai dalyvauja 17 dainininkų, šiame skyriuje bus naudojami jų anketinės apklausos duomenys.

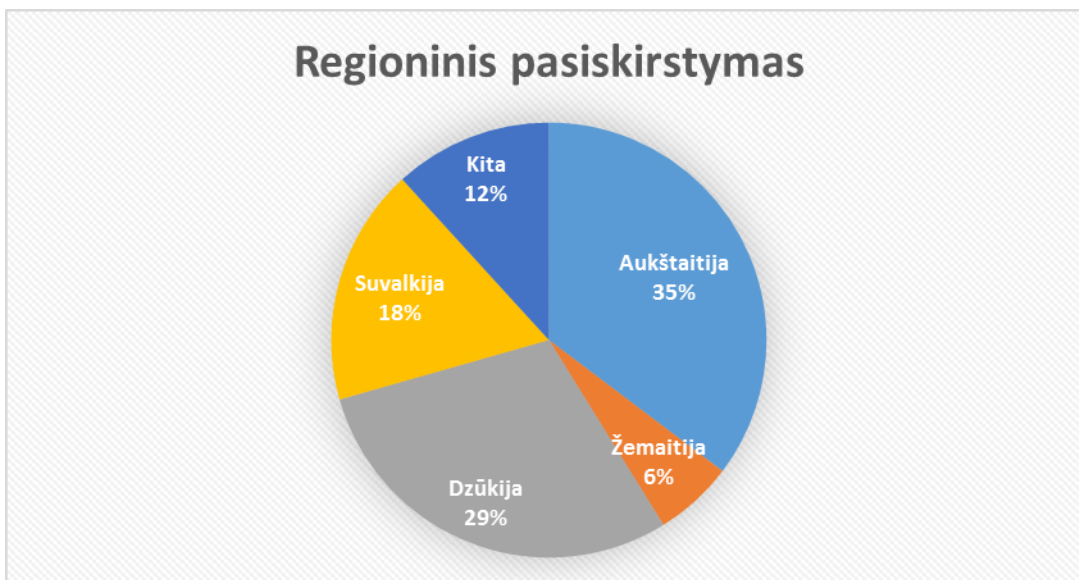
Ansamblio dalyvių amžius – nuo 46 iki 87 metų. Ansamblio dalyviai dažniausiai ansamblių palieka nebent dėl ligos ar mirties, todėl „Versmės“ kolektyve labai ilgą laiką dainuojančių ansamblių (13 pav.). Verta pastebėti, kad 70 proc. visų ansamblio dalyvių ansamblyje aktyviai dalyvauja daugiau nei 23 metus. Manome, kad tai gana unikalus atvejis, kadangi ansamblis rodo susiformavusios ir savitą tradiciją įgavusios bendruomenės pavyzdį.

13 pav. Dalyvavimo „Versmės“ ansamblyje patirtis

Labai plati ansamblių kilmės geografinė: Varėnos, Kaišiadorių, Trakų, Molėtų, Kelmės, Šakių, Utenos, Vilkaviškio, Širvintų rajonai, Pakruojis, Vilnius. Šiuo metu visi dalyviai gyvena Vilniuje arba Vilniaus užmiestyje. Dauguma dalyvių turi aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, keli dalyviai turi vidurinį ar nebaigtą vidurinį išsilavinimą. Maždaug pusė dalyvių jau yra pensijinio amžiaus, anksčiau dirbę ekonomikos, istorijos ir kitose srityse, kiti dirba edukologijos, fizioterapijos, kultūros ir kt. srityse. Ansamblyje dalyvauja 8 regėjimo sutrikimų turintys asmenys, dauguma jų dirba ar buvo dirbę UAB „Liregus“ (buvęs Aklųjų kombinatas), masažuotojais, viena dalyvė dirba Aklųjų bibliotekoje. Dauguma dalyvių lanko tik „Versmės“ ansamblį, dalis dalyvauja ir kituose folkloro ansambliuose, vienas – bažnyčios chore, vienas – liaudiškoje kapeloje, du – estradiniuose ansambliuose, vienas – tautinių šokių kolektyve.. Dauguma – 12 – dalyvių yra anksčiau dainavę chore.

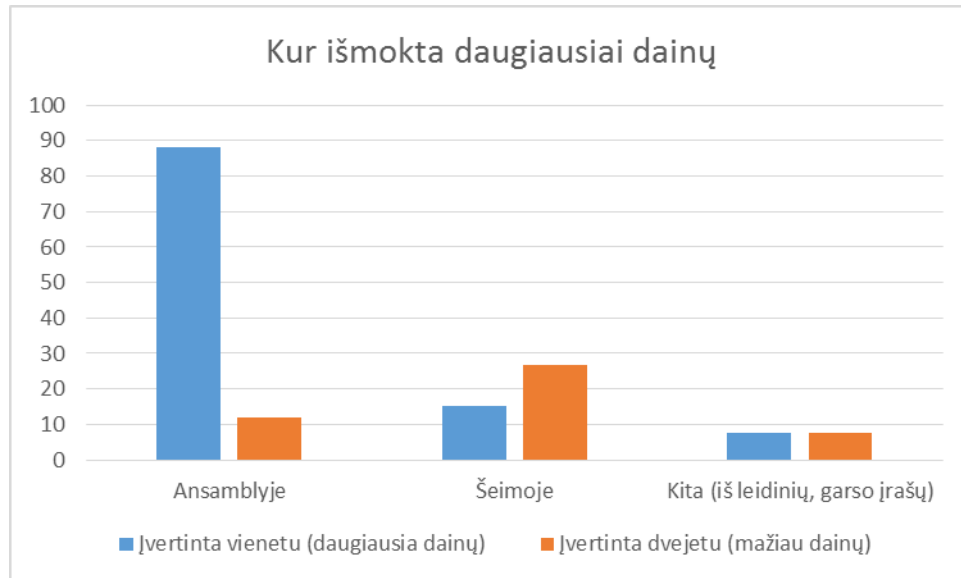
Apklaustieji dalyviai save priskiria įvairiems regionams. Ansamblyje po lygiai yra dalyvių iš Dzūkijos ir Aukštaitijos – jie sudaro daugumą. Taip pat nemažai dalyvių laiko save suvalkiečiais. Viena dalyvė save apibūdina kaip „vietinę lenkę“, viena – kaip vilnietę (14 pav.). Įdomus yra vieno dalyvio pasisakymas „tėvas dzūkas, tai aš noriu būt dzūku“ – matome, kad recenzentas konstruoja savo tapatybę remdamasis giminystės ryšiais, nors pats yra gimęs ir augęs Vilniuje.

14 pav. Regioninis apklaustųjų pasiskirstymas (procentais)

Visi ansamblio dalyviai turi dainavimo šeimoje patirtį. Kadangi didelė dalis ansamblio narių yra vyresnio amžiaus ir kilę iš regionų, galima įtarti, kad jų šeimose dar nebuvo nutrūkusi bendruomeninio dainavimo tradicija. Visų dalyvių šeimose dainuota šeimos susibūrimų, švenčių metu, taip pat ir laisvalaikiu. Kai kurių dalyvių giminėje būta ir kaimo muzikantų. Kaip sako viena dalyvių, „labai gražiai dainavo visa plati giminė. Kiekvienas susibūrimas, šventė be dainų neapsieidavo. Su mama dainuodavom ir dirbdamos“. Matome, kad „Versmės“ nariai dar gana natūraliai perėmė dainuojamąją tradiciją, girdėjo tradiciškai dainuojant ir muzikuojant savo tėvus, gimines, kaimynus. Tai, neabejotinai ugdė jų muzikalumą, atidumą ir meilę folklorui. Šiuo aspektu „Versmės“ narių ir išorės respondentų muzikinė aplinka yra gana panaši. Svarbu, kad net 11 iš 17 dalyvių savo namų aplinkoje yra girdėję bei dainavę ir „Versmės“ repertuare esančias dainas. Tai galėjo formuoti dar glaudesnę ryšį su ansambliu, leisti atsiskleisti kaime įgytai tradicijai.

Nurodydami mokamų dainų skaičių, ansamblio dalyviai nebuvo labai tikslūs. Nemažai dalyvių rašė „daug“, „nemažai“, „nežinau“, kiti nurodė apytikslius skaičius – 100, 200, 300, 500 ir pan. Ansambliciai pažymi, kad daugiausiai savo repertuaro dainų išmoko „Versmėje“, mažuma dalyvių didžiąją dalį jo sukaupė savo šeimose, vienetai mokosi iš folkloro rinktinių (15 pav.). Tai rodo didelę ansamblio ir jo repertuaro įtaką kolektyvo nariams.

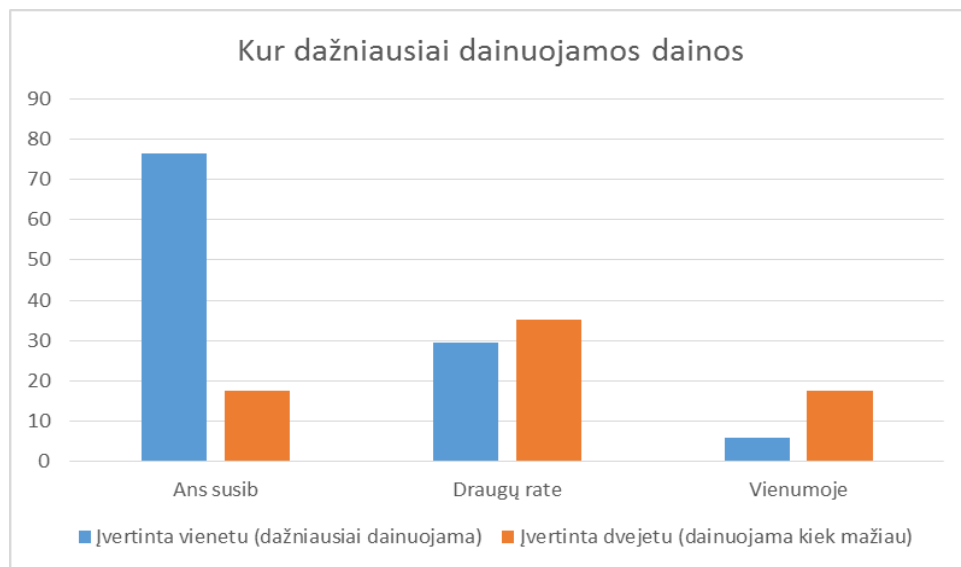

15 pav. Kur išmokta daugiausiai dainų (procentais). Dalyviai galėjo rinktis kelis atsakymo variantus

„Versmės“ ansamblis yra per ilgą laiką susiformavusi bendruomenė, kartu susiburianti įvairiomis progomis, taip pat ir koncertuojanti. Visi ansamblių dalyviai dalyvauja koncertuose, todėl įdomu sužinoti, kokiose terpėse dar jie dainuoja. Apklausa parodė, kad dažniausiai dalyviai dainuoja neformaliuose ansamblio susibūrimuose. Kai kurie taip pat dainuoja draugų rate, mažiausiai dalyvių dainuoja vienuose (16 pav.). Tai dar kartą parodo glaudžius ansamblio dalyvių ryšius. Kai kurie respondentai taip pat nurodė, kad dainuoja savo šeimoje, išvykose, vaikams ar šeimos švenčių metu. Galima sakyti, kad ši bendruomenė vis dar tęsia savo šeimoje įgytas tradicijas, kai būdavo susiburiama ir dainuojama savo malonumui, o ne koncertiniams pasirodymams.

Eduardas Aleksejevas kalba apie dvi skirtingas miesto folkloro ansamblių rūšis – vidinę ir viešą. Viešoji skiriama daugiau sceniniam atlikimui, o vidinė – asmeniniam. Anot etnomuzikologo, viešas atlikimas gali kliudyti asmeniniam, net jį žaloti (Алексеев 1988:129). Aušra Zabielenė, tirdama Lietuvos folkloro ansamblių veiklą pastebi, kad didmiesčiuose, kuriuose verda aktyvesnis kultūrinis gyvenimas, folkloro ansambliai koncertuoja daug dažniau. Išryškėja tendencija, kad kuo dažniau kolektyvai koncertuoja, tuo rečiau kaip pagrindinę dalyvavimo ansamblyje priežastį nurodo koncertinę veiklą. „Toks požiūris, kai labiau pabrėžiama ne koncertinė kolektyvo veikla, o pats muzikavimas, dažniausiai būdingas būtent „keičiantiems tradiciją“ folkloro kolektyvams ir tai ne visiems“ (Zabielenė 2010:97). „Versmės“

ansamblio atveju matome, kad dalyviams bendruomeninė funkcija yra labai svarbi. Remiantis darbo autorės pastebėjimais dirbant su kolektyvu, galima teigti, kad vien koncertine veikla ansamblio dalyviai nebūtų patenkinti, nors kai kuriems taip pat reikia ir sceninių pasirodymų. Vis dėlto, svarbiausia funkcija reiktų laikyti ansamblio bendruomeniškumą, dainavimą susibūrimuose.

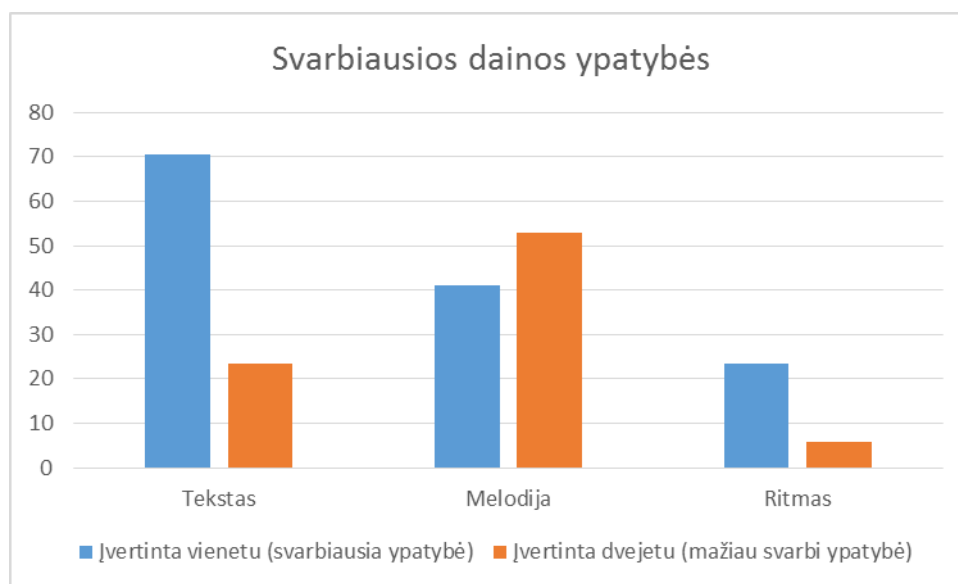
16 pav. Kur dažniausiai recenzentai dainuoja (procentais). Dalyviai galėjo rinktis kelis atsakymo variantus

Visi ansamblio apklaustieji nurodė, kad maždaug pusę viso „Versmės“ repertuaro sudaro dzūkiškos dainos, tą gali patvirtinti ir vadovai. Mėgstamiausios ansamblių dzūkiškos dainos – „Ir prapuolė ma‘ dalalė“, „Matiau bernelį“, „Dukrela saulala“, taip pat „Nuog pucinių ir avietių“, „Saldzios uogelės“, „Bėginėjo povelė“ ir kitos. Kai kurie dalyviai nurodė, kad jiems gražios „dzūkiškos visos“, „pagal nuotaiką, visos gražios“ ir panašiai. Lyginant su išorės respondentų duomenimis matome, kad „Versmės“ kolektyvo nariai mėgstamiausiomis dainomis laiko specifiškesnes, ne tokias populiarias dzūkiškas dainas. Tai galima paaiškinti jau aptartu reiškiniu – „Versmėje“ repertuaro moko daugiausiai dzūkės pateikėjos, perduodančios savo vietinį sukauptą repertuarą. Respondentai nurodo, kad „Versmės“ ansamblyje dzūkiškų dainų moko tik dzūkai arba vadovai.

Rinkdami svarbiausią dainos ypatybę – melodiją, tekstą arba ritmą – dalyviai dažniausiai rinkosi tekstą. Įdomu, kadangi šią savybę kaip svarbiausią pažymi ir pateikėjai, taip pat ir jau

minėta Staselė Abaravičienė. Vis dėlto, „Versmės“ dalyvių apklausoje išryškėja, kad nemaža reikšmė teikiama ir melodijai (17 pav.). Šiuo atžvilgiu folkloro ansamblių dalyvių ir pateikėjų nuomonė kiek išsiskiria, kadangi pateikėjos melodiją dažniausiai laiko savaime suprantamu reiškiniu ir jo nekomentuoja, neteikia jam svarbos. Kolektyvo nariai, savo ruožtu, jau teikia reikšmę ir melodijai, kai kurie atsižvelgia net ir į ritmą. Galima spėti, kad tam įtaką iš dalies gali daryti tiek vadovų pastabos, tiek bendra muzikinė aplinka.

Lyginant su aukščiau aptartais išorės respondentų atsakymais, galime įžvelgti ryškius skirtumus – pastarieji melodijai teikia daug didesnę reikšmę, nei tekstui. Tuo tarpu ir „Versmės“ pateikėjos, ir dalyviai, dar išlaiko, veikiausiai, tradiciškesnį dainos vsuvokimą, kuriame pirmumas teikiamas tekstui.

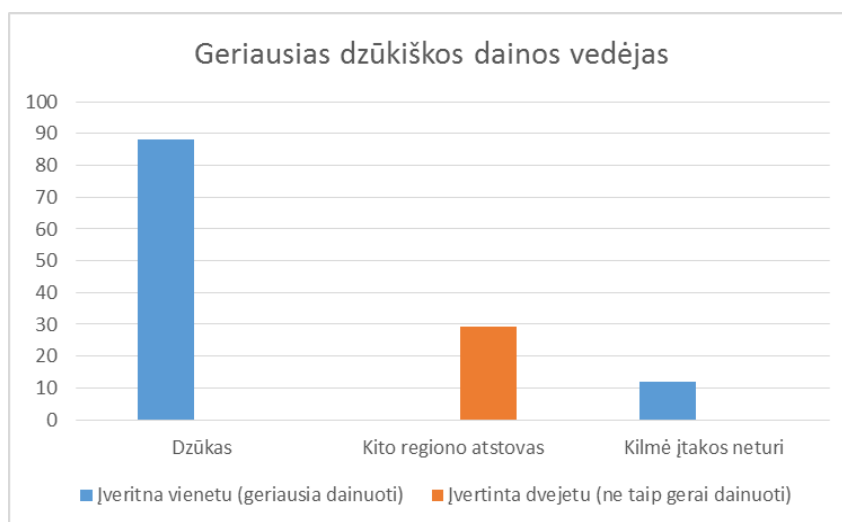
17 pav. Svarbiausios dainos ypatybės respondentų nuomone (procentais). Dalyviai galėjo rinktis kelis atsakymo variantus

„Versmės“ ansamblečiams taip pat buvo pateiktas klausimas apie svarbiausius dzūkiškų dainų bruožus. Deja, tenka konstatuoti, kad respondentams šis klausimas nebuvo suprantamas, terminija negirdėta. Todėl būtų klaidinga šiuos duomenis naudoti šiame darbe. Vis dėlto, galima pastebėti, kad kai kurie apklaustieji minėjo tokias savybes, kaip lyrizmas ar liūdnumas, garsus dainavimas, melodijos vingrumas ir pan.

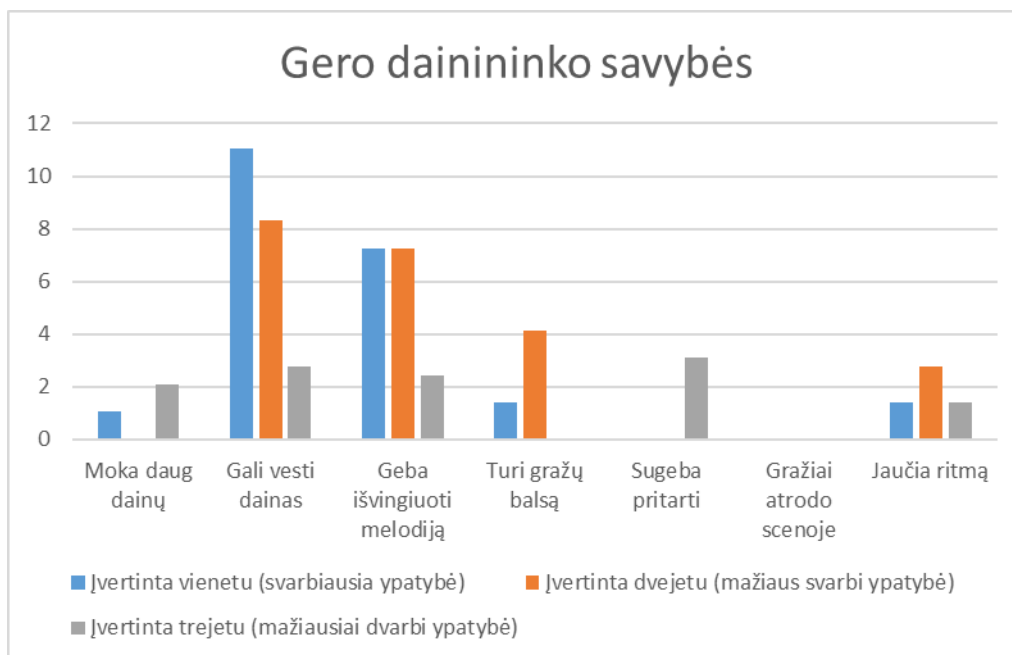
Ansamblyje dzūkiškas dainas dažniausiai veda dzūkiškos kilmės dainininkai, tačiau retkarčiais tenka vesti ir kitų regionų atstovams. „Versmės“ dalyvių buvo pasiteirauta, kam vedant dainą geriausia pritarti. Žemiau pateiktoje diagramoje (18 pav.) matoma, kad daugumai dalyvių labiausiai patinka dainuoti, kai dzūkišką dainą veda dzūkas. Keletas dalyvių nurodė, kad kilmė tam įtakos neturi. Viena dalyvė pažymėjo, kad geriausiai dainuoti „kai veda jaunesni“. Akivaizdžiai matome, kad dalyviai teikia prioritetą dainininkams dzūkams.

Įvardydami geriausias dainininko savybes, dalyviai galėjo rinktis iš daugelio ypatybių, taip pat išsirinkti, kurioms teikia pirmenybę. Diagramoje pasirinkta parodyti savybes, kurioms respondentai teikė 1-3 vietas (19 pav.). Matome, kad svarbiausia gero dainininko savybe respondentai laiko gebėjimą vesti dainas. Kiek mažiau reikšmės teikiama gebėjimui išvingiuoti melodiją, gražaus balso turėjimui. Kai kuriems respondentams svarbūs yra ritmo pojūtis ir platus dainų repertuaras. Gebėjimui pritarti ir išvaizdai dėmesys yra beveik neskiriamas. Kai kurie apklaustieji ansambliciai savo atsakymus papildė šiais teiginiais: „kad mylėtų dainą, su autentišku, etnografiniu balsu“, „kuriš švariai dainuoja, nerėkia, tvarkingai“.

Lygindami duomenis su išorės respondentų atsakymais galime pastebėti, kad „Versmės“ ansamblicių atsakymai gana aiškiai susikoncentruoja ties gebėjimu vesti dainas, melodijos vingrumo, balso estetika. Išorės respondentai, savo ruožtu, taip pat nemažą reikšmę teikia mokamų dainų kiekiui, ritmo pojūčiui. Bendra ypatybe galima būtų laikyti tai, kad nei kolektyvo nariams, nei išorės respondentams gero dainininko išvaizda nėra svarbi ypatybė.

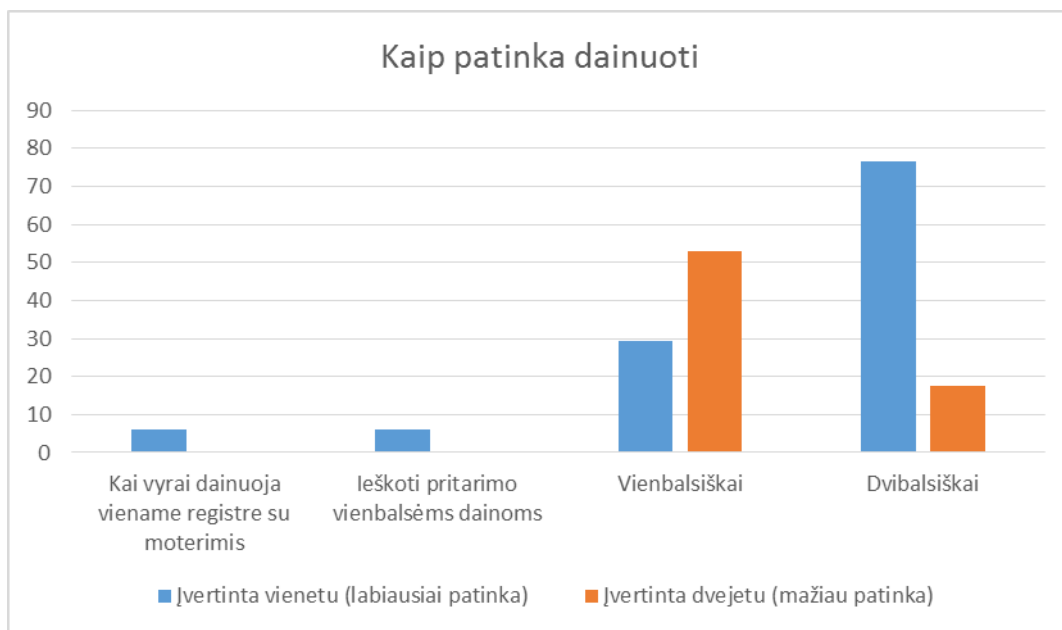

18 pav. Kam vedant dzūkišką dainą geriausia pritarti (procentais)

19 pav. Gero dainininko savybės (procentais). Dalyviai galėjo rinktis kelis atsakymo variantus

„Versmės“ dalyviams labiausiai dainuoti dvibalses dzūkiškas dainas (20 pav.). Tai galėjo lemti ir 1.2.2. skyrelyje aptartas ansamblio pateikėjų įprotis dainuoti dvibalsiškai, kurio pavyzdžiu, galimai, seka ir ansambliciai. Be to, ansamblyje itin svarbus bendruomeninis dainavimas, kurio svarbus elementas yra ir daugiabalsis dainavimas. Lyginant su išorės respondentų duomenimis galime pastebėti, kad jų atsakymuose skirtumas tarp vienbalsio ir dvibalsio dainavimo prioritetų nėra toks ryškus. Galima įtarti, kad išorės respondentai labiau orientuojasi į koncertinį atlikimą ar dainavimą kalendorinių švenčių metu, kur įtraukiama nemažai vienbalsių dainų. „Versmės“ ansambliciai, savo ruožtu, svarbiausiu laiko bendruomeninį dainavimą.

20 pav. *Kaip patinka dainuoti dzūkiškas dainas (procentais). Dalyviai galėjo rinktis kelis atsakymo variantus*

Palyginę išorės ir vidaus respondentų atsakymus galime pastebėti, kad kai kuriais atvejais visų miesto folkloro ansamblių dalyvių nuomonės supanašėja (pvz., kalbant apie gero dainininko savybes, dzūkiškų dainų ypatumus). Tačiau tam tikrais atvejais, išorės ir vidaus apklaustųjų atsakymai išsiskirdavo (pvz., kas svarbiau – tekstas ar melodija, mėgstamiausios dainos ir pan.). Galime pastebėti, kad daugeliu atveju „Versmės“ dalyvių atsakymai būna veikiau panašesni į „Versmės“ pateikėjų atsakymus, nei į išorės respondentų. Tai rodo, kad ansamblyje gyvuoja gana stipri bendruomeninio dainavimo tradicija, svarbus perėmimas iš pateikėjų. Be to, dauguma vyresnio amžiaus „Versmės“ dalyvių yra perėmę tradiciją beveik tiesiogiai iš savo aplinkos, o taip pat ilgą laiką formavę savitą tradiciją ansamblyje. Todėl, galime daryti išvadą, kad šio ansamblio dalyvių požiūris kiek priartėja prie pirminėje tradicijoje vyraujančio požiūrio.

2.3. Vienos dainos atlikimo analizė

Siekiant išsiaiškinti, kokiomis muzikinėmis ypatybėmis pasižymi šiuolaikiniai dzūkų folkloro ansambliai, buvo pasirinkti 3 folkloro ansambliai:

1. Druskininkų folkloro ansamblis „Stadalėlė“. Kolektyvas susikūrė 1994 m. Ansambliciai – tradicijos tęsėjai, išsaugoję dzūkų krašto papročius, dainas, šokius, pasakojimus. „Stadalėlės“ repertuare – Elenos Baublienės, Julijos Grigienės, Jadvygos Kašėtienės, Joanos Tamulevičienės ir kt. pateikta liaudies kūryba. Ansamblis parengė daug teminių programų: kalendorinių švenčių, vaišių, vestuvinių dainų, romansų, taip pat bendrus projektus su kitų žanrų atlikėjais. Kolektyvo atliekamas dainas galima išgirsti 1997 metais išleistoje garsajuostėje bei 2004 metais parengtoje kompaktinėje plokštelėje. Ansamblis nuolat koncertuoja savivaldybės, respublikiniuose, tarptautiniuose renginiuose. Kaip vieni geriausių dzūkų tradicijų tęsėjų kviečiami dalyvauti Lietuvos dainų švenčių Folkloro dienos programose, festivaliuose „Baltica“, „Dzūkų godos“, „Žuvys išgalvojo giesmes“ ir kituose. Koncertine kolektyvo programa žavėjosi žiūrovai Baltarusijoje, Lenkijoje, Švedijoje. 2007 metais kolektyvas apdovanotas „Aukso paukštės“ nominacija kaip geriausias kaimo folkloro ansamblis. Vadovė – Lina Balčiūnienė (Druskininkų kultūros centras).

2. Žiūrų kaimo folkloro ansamblis (apie šį ansamblį žr. 1.1.). Šiuo metu ansamblyje kartu su pateikėjais dainuoja ir dar 3 kartų atstovai. Tai pirmųjų dainininkų vaikai ir anūkai, kurių dauguma yra užaugę šiame kaime ar nuolat jame viešintys, bendraujantys su vietiniais žmonėmis, tačiau, be abejonės, patiriantys miesto kultūros įtaką.

3. „Versmės“ folkloro ansamblis.

Pasirinkta tirti dzūkiška daina „**Nuo pucinių ir aviečių**“ (Priedas 12). Ši daina pasirinkta dėl savo nemažo populiarumo: neretai pasitaiko, kad kai kurios mėgiamos ansamblių dainos nėra įrašomos kokybiškai, dažniau dainuojamos pasibuvimuose. Pasirinkta daina „Stadalėlės“ buvo įrašyta 2015 metais (Balčiūnienė, Sungailienė 2015; 21 pav.), „Versmės“ ansamblio - 2016 metais (Mockevičiai 2016; 22 pav.), Žiūrų folkloro ansamblio – 2019 metais (Česnakavičiūtė, Sungailienė 2019; 23 pav.). Norint išžvelgti tam tikrus

panašumus ir / ar skirtumus nuspręsta, kad to paties tekstinio ir melodinio tipo daina leis geriausiai pastebėti šiuos bruožus.

Dainos tipas (LDK Š 322) žinomas visoje Lietuvoje, turi nemažai versijų. Tekste apdainuojama sunki moters, žmonos dalia – ji skundžiasi „vyru pijokėliu“, būdingi ėjimo pasiskūsti mamai motyvai, dažnai kontaminuojama ir su kitų dainų motyvais (Burkšaitienė, Krištopaitė 1990: 698). Ši Lietuvoje paplitusi daina dažnai užrašoma su įvairiais melodiniais tipais. Pavyzdžiui, „Aukštaičių melodijose“ skelbiama daina „No putinėlių, no šermukšnelių“ yra homofoninė daugiabalsė, būdinga šiaurės Aukštaitijai (žr. ten pat).

Verta pastebėti, kad ansambliuose dainuoja tiek vyrai, tiek moterys (nors, pavyzdžiui, „Vermės“ kolektyve koncertų metu dainą dažnai atlieka tik moterys). Visuose trijuose ansambliuose kartu skamba pateikėjų ir antrinės tradicijos perėmėjų balsai, todėl nėra lengva išgirsti ir palyginti atskirai pateikėjų ir šiuolaikinių folkloro atlikėjų dainavimą. Deja, atrasti vien pateikėjų dainuojamo dainos varianto nepavyko.

„Nuog putinų ir aviečių“ – tai homofoninė mažorinio pobūdžio sekstos apimties melodija. Visuose tiriamuose variantuose melodinė linija beveik nevarijuoja, melizmatika negausi. Transkripcijose nepažymėti oktava žemiau antrą balsą dainuojantys vyrai (būdinga visiems atlikimams).

"Stadalėle"

NUO ŠERMUKŠNIŲ IR SERBENTŲ

Nuo šer-mukš - nių ir ser - ben - tų so - dai rau - do - na - vo, nuo pi - jo - ko ber - nu - žė - lio šir - de - lė de - ja - vo

① 2-6 ② 2,5-6 ③ 4 ④

pi - n

21 pav. „Stadalėlės“ atliekamos dainos „Nuo šermukšnių ir serbentų“ transkripcija

"Versmė"

NOG PUCINŲ IR AVIETIŲ

♩ = 60

1. Nog pu-ci-nų (j)ir a-vie-tių so-dai rau-do-na-vo, nuo to vy-ro, pi-jo-kė-lio šir-de-lė de-ja-vo.

1 2-7 2 3,5 3 2-7 4 6 5 2 6 6

a - n pi - n

22 pav. „Versmės“ atliekamos dainos „Nog pucinių ir avietių“ transkripcija

"Žiūrai"

NUOG PUCINŲ IR AVIEČIŲ

♩ = 60

1. Nuog pu-ci-nų (j)ir a-vie-čių so-dai rau-do-na-vo, nuo to vy-ro, pi-jo-kė-lio šir-de-lė de-ja-vo.

1 2-7 2 5 3 4, 6-7 4 2

a - n

23 pav. Žiūrų folkloro ansamblio atliekamos dainos „Nuog pucinių ir aviečių“ transkripcija

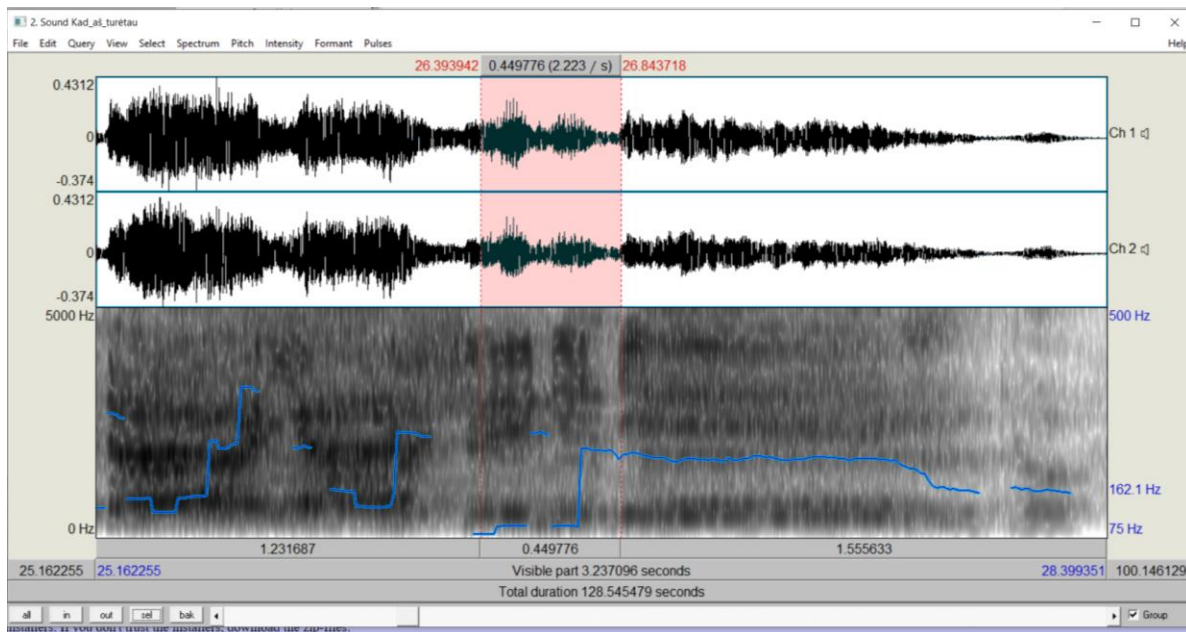
Klausant įrašų, iškart pastebima, kad „Versmės“ ir Žiūrų folkloro ansamblyje posmų pradžias užveda vienas žmogus, kai tuo tarpu „Stadalėlės“ atlikime tuo pasižymi tik pirmas posmas – kituose posmuose dainuoja visas ansamblis. Aiškiai galima justti, kad posmų pradžias visuose ansambliuose dainuoja pirminės tradicijos atstovai, todėl jas galima laikyti pagrindiniais elementais, leidžiančiais šiek tiek palyginti ansamblio ir pateikėjų skambesį. Visų pateikėjų dainavimas pasižymi krūtininiame registre formuojamu balsu, šaižoku ir gana

plokščiu skambesiu. Įstojus ansambliams spalva pakinta, visuose ansambliuose girdimas apvalesnis balso formavimas.

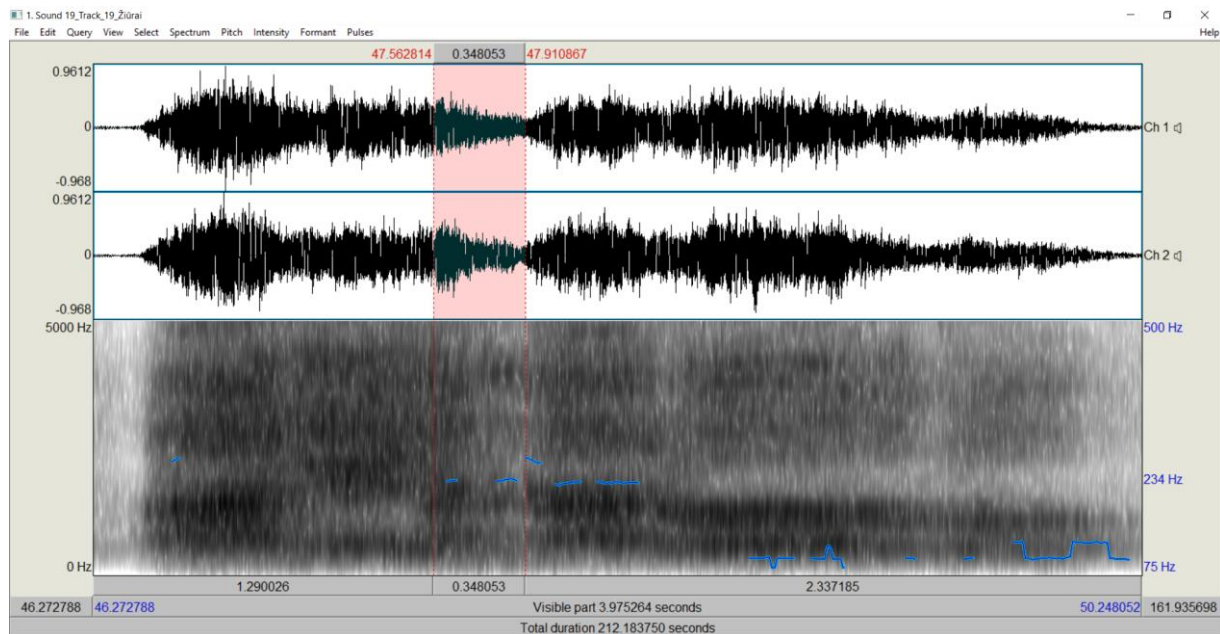
Vyraujantis dainoje homofoninis dvibalsumas kartais yra papildomas tribalsumu. Lyginant įrašus, galima pastebėti, kad tribalsiškai ansamblečiai renkasi dainuoti daugiau mažiau tose pačiose melodijos vietose. Vis dėlto, Žiūrų ir „Versmės“ folkloro ansambliuose tribalsumas girdimas kiek silpniau, jis pasirodo kiek epizodiškiau, naudojamas kaip variantas. Tuo tarpu „Stadalėlės“ ansamblis pasirenka jį naudoti kiek dažniau, jis girdimas ryškiau – vien 2-7 posmų pradžiose skambantis tonikos trigarsis iškart kiek keičia visą dainos skambėjimo suvokimą. Verta pastebėti, kad visų ansamblių atlikimuose tribalsumas ryškesnis dainos pradžioje, o vėliau variantai kiek niveliuojasi, tose vietose pasigirsta ir dvibalsumas.

Visos dainos atliekamos labai panašiu tempu, nežymiai greitesniu tempu atliekamas tik „Stadalėlės“ variantas. Be to, „Versmės“ ir Žiūrų variantuose tempas išlieka stabilus, beveik nesijaučia specifiško frazavimo pasitelkiant tempą, dainuojama stabiliai. „Stadalėlės“ atlikime galime girdėti, kad tarsi pulsuojama, atsiremiamą į ilgąsias melodijos ritmines vertes, todėl nežymiai greitinamos prieš ketvirtines esančios aštuntinės. Tai sukuria savotišką frazavimą.

Dainose beveik nenaudojama melizmatika. Pasitelkiamas tik *glissando*, labai retai – priebalsių vokalizacija. Galima spėti, kad tai iš dalies lemia dainininkų gausa. Tačiau galime palyginti, pavyzdžiui, kitoje Žiūrų ansamblio atliekamoje dainoje „Kad aš turėtau pas tėvulį valalį“ naudojamą priebalsių vokalizaciją (dainuoja tik pateikėjai) (24 pav.) su mūsų nagrinėjamoje dainoje naudojama (25 pav.).

24 pav. Žodžių „aš indėtau“ akustinis grafikas. Pažymėtas priebalsių vokalizacijos pavyzdys **i-n-dėtau**

25 pav. Žodžių „anei andaroko“ akustinis grafikas. Pažymėta priebalsių vokalizacijos atvejis **a-n-daroko**

Akustiniame grafike matoma, kad pirmuoju atveju priebalsiai aiškiai vokalizuojami, tuo tarpu antruoju atveju vokalizacija beveik nepastebima. Todėl galima įtarti, kad miesto folkloro ansambliai mažiau dėmesio skiria priebalsių vokalizavimui, kuris būdingas dzūkiškas traadiciniam dainavimui.

Žiūrų folkloro ansamblio atlikime taip pat girdime įvairių maskuojamų aidesio nachšlagų ir foršlagų, tačiau jie skiriasi nuo tų, kuriuos atlieka pateikėjai. Galima įtarti, kad jaučiama kitokios muzikinės aplinkos įtaka – girdima estradinės vokalinės stilistikos įtaka. Iš esmės visų ansamblių atlikimuose girdimi ryškūs, plačiai išdainuojami foršlagai, kurie naudojami beveik prieš kiekvieną ilgesnę ritminę vertę, tai kiek apsunkina ir suvienodina dainos atlikimą. Tuo tarpu, bent jau klausant pateikėjų įžangų, galime girdėti, kad ir foršlagai, ir nachšlagai naudojami saikingai ir preciziškai.

Panašiai galima būtų kalbėti ir apie *glissando* naudojimą: Dainuojant pateikėjams jis yra labiau apibrėžtas, tikslesnis. Dainuojant visam ansambliui *glissando* išsitiesia, suvienodėja.

Nors aptarti atlikimų panašumus ir skirtumus reikėtų gilesnio tyrimo bei, galbūt, daugiakanalių garso įrašų, galima pasiūlyti kai kuriuose pastebėjimus. Matoma gana ryški tendencija, kai miesto folkloro ansambliuose mažėja variantiškumas melodijoje, melizmatikoje, taip pat kiek pakinta balso spalva, tembras. Lyginant su anketinės apklausos duomenimis, galime sakyti, kad nors recenzentų požiūris gana dažnai supanašėja su pateikėjų nuomone apie dainavimą, vis dėlto, atlikimo prasme, kai kurie aspektai gali gana smarkiai skirtis. Visi trys lyginti skirtingų ansamblių atlikimai yra panašūs, todėl matoma ir savotiška naujai besiformuojanti dzūkiško miesto folkloro ansamblio stilistika.

Išvados

1. Apžvelgus Vilniaus miesto folkloro ansamblio „Versmė“ veiklą, galime teigti, kad ansamblis susiformavo tikrųjų dzūkų, tradicijos tęsėjų, pagrindu. Pateikėjų įtaka ansamblyje stipriai jaučiama, ansamblio vadovai stengiasi akcentuoti perėmimo svarbą, todėl „Versmės“ kolektyve vyksta beveik tiesioginis dzūkiškos tradicijos perėmimas.
2. Galima išskirti kelis miesto folkloro ansamblio dalyvių tipus:
 - Dainininkai-pateikėjai, jaunystę praleidę kaimiškoje vietovėje, buvę savo fonetinėje aplinkoje, užaugę su kaimo tautosaka ir tradicijomis, tradicine garsine aplinka. Net sąmoningai pradėjęs domėtis tradiciniu paveldu, šie dainininkai naudojami sąmoningais, vaikystėje ar jaunystėje susiformavusiais dainavimo įgūdžiais. Tokie dainininkai išlaiko tradicinio dainavimo ypatumus, jų atlikimas yra perimtinis kaip tradicijos tąsa.
 - Dainininkai, anksti išvykę iš gimtųjų vietų, tačiau dažnai grįžtantys ir bendraujantys su artimaisiais, besidomintys tradicija, neturintys specifinio muzikinio išsilavinimo. Tokie dainininkai yra natūraliai perėmę bendruomeninio dainavimo tradiciją, tačiau jų gimtosiose vietose tradicija jau buvo begęstanti, daug įtakos darė miestietiška kultūra. Tokie žmonės greičiau perima tradiciją, imliau ir lengviau mokosi tradicinio dzūkiško dainavimo.
 - Dainininkai, anksčiau neturėję tradicinės aplinkos patirties, jiems pritaipyti ypač padeda emocinė būseną, dainos pajautimas. Tokiems dainininkams kiek lengviau perimti visiškai naują tradiciją, nereikia „persimokyti“.
 - Dainininkai, turėję su tradicine muzika nesusijusią patirtį, dažniausiai – chorinę. Tokiems dainininkams labai sunku „persimokyti“, o dažnu atveju net neįmanoma įvaldyti tradicijos. Tradicijos perėmimas reikalauja didelių pastangų, darbo su folkloro specialistais.

3. Anketinės apklausos analizė parodė, kad dzūkiskas dainavimas miesto folkloro ansambliuose užima svarbią vietą, dažnai tokios dainos užima apie pusę ansamblio repertuaro. Jų atlikėjai išskiria melodijos vingrumo, improvizaciškumo ypatybes.
4. Lyginant išorės respondentų ir „Versmės“ ansamblio dalyvių apklausų rezultatus galima teigti, kad daugeliu atveju respondentų atsakymai yra panašūs. Vis dėlto, galima pastebėti, kad „Versmėje“ dalyviai daug daugiau reikšmės teikia bendruomeniniam dainavimui, kai kurie jų atsakymai daug panašesni į pateikėjų (pavyzdžiui, teksto dainoje svarba). Tai rodo, kad ansamblyje yra gana stipri pirminės tradicijos įtaka.
5. Muzikinė vienos dainos analizė atskleidė, kad miesto folkloro ansambliuose formuojasi iš dalies savita folklorinė tradicija. Kartu su pateikėjais dainuojantys ansambliciai perima daug tradicinio dainavimo elementų, tačiau neretai ir niveliuoja, unifikuoja tradiciją (pavyzdžiui, dingsta variantiškumas, priebalsių vokalizacija).

Gausi darbe naudota medžiaga inspiruoja dar plačiau nagrinėti pasirinktą temą, o taip pat suteikia galimybę parengti atskirą leidinį apie folkloro ansamblį „Versmė“. Vadovai Dalia ir Darius Mockevičiai, kartu su ansambliciais, papildomai renka ansamblio nuotraukas, prisiminimus, dainų sąsiuvinius. Planuojamoje išleisti knygoje didžiausias dėmesys bus skiriamas ansamblio dalyvėms-pateikėjoms Birutei ir Staselei. Prie leidinio planuojama pridėti kompaktinę plokštelę, DVD. Šios knygos parengimui, neabejotinai, bus pasinaudota ir šiame darbe esančia medžiaga.

Darbo autorė tyrimui surinktą medžiagą paruošusi perduoti saugoti LMTA mokslo centro Etnomuzikologijos skyriaus muzikinio folkloro archyvui (MFA).

Literatūros ir šaltinių sąrašas

- Aleknaite, Eglė (2010). Folkloro ansamblių etninės kultūros interpretacijų kontekstas. *Logos Nr. 61*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 189-201.
- Aleknaite, Eglė (2012). „Man labiausiai patinka dzūkų dainos“: regioniško refleksija Lietuvos folkloro ansamblių judėjime. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*. T. 14. 29-38.
Interneto prieiga: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/acta/2012_14/aleknaite.pdf
(tikrinta 2020 05 30).
- Aleknaite, Eglė, Eglė Savickaitė (2014). Gaivinamos etninės muzikos renginiai XXI a. pradžios Lietuvoje: svarbiausi aspektai ir tyrimo galimybės. *Tradicija ir dabartis*, vol. 9: 159-173.
- Ambrazevičius, Rytis (1997). *Etninės muzikos notacija ir transkripcija*. Vilnius: Lietuvos muzikos akademija.
- Ambrazevičius, Rytis (2008). *Psichologiniai muzikinės darnos aspektai*. Kaunas, Technologija.
- Ambrazevičius, Rytis, sud. (1994). *Dainos. Skamba skamba kankliai*. Vilnius: UAB „B.S.P.B“.
- Ambrazevičius, Rytis, sud. (2008). *Skambiausios festivalio dainos*. Dainų rinktinė. Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras.
- Ambrazevičius, Rytis, sud. (2010). *Pasidainavimų vakaro dainos. Skamba skamba kankliai*. Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras.
- Ambrazevičius, Rytis, sud. (2015). *Lietuvos broliai į vainą jojo. Pasidainavimų vakaro dainos. Skamba skamba kankliai*. Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras.
- Ambrazevičius, Rytis (2016). Statistiniai lokalinio dainų repertuaro dėsniniai. *Tradicija ir dabartis*, T. 12. 17-30.
- Ambrazevičius, Rytis, Asta Leskauskaitė (2007). Effect of spoken dialect on singing technique in Lithuanian traditional music. *Proceedings of the 3rd Conference on Interdisciplinary Musicology*. Tallinn, 15-19 August.

- Apanavičius, Romualdas, Eglė Aleknaitė, Eglė Savickaitė-Kačerauskienė, Kristina Apanavičiūtė-Sulikienė, Ingrida Šlepavičiūtė (2015). *Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje: XX a. 7 deš. - XXI a. pradžia*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus Aureus.
- Astrauskas, Rimantas (1985). Kai kurie lietuvių liaudies dainų ritmikos bruožai. *Menotyra*, XIII. 50-69.
- Balčiūnienė, Lina, Loreta Sungailienė (2015). *Taip toli girdėta. Druskininkų kultūros centro folkloro ansamblis „Stadalėlė“. Dzūkijos regiono folkloras* (kompaktinė plokštelė). Vilnius: Lietuvis liaudies kultūros centras.
- Baranauskienė, Virginija, sud. ir par. (2009). *Mikas Matkevičius. Dainų karaliai ir karalienės*. Vilnius: Lietuvos muzikos akademija.
- Bobenaitė, Ingrida, sud. (1998). *Skamba skamba kankliai. Vai kū kalba apynėlis* (dainynėlis). Vilnius: Lygė.
- Burkšaitienė, Laima, Danutė Krištopaitė, par. (1990). *Aukštaičių melodijos*. Vilnius: Vaga.
- Čaplikas, Juozapas (1899). *Trakiečių dzūkų dainos, užrašytos J. Šimtakojo Merkinės parapijoje*. Shenandoah (Pa): [s. n.].
- Čepaitė, Toma (2017) Gyvųjų ir mirusiųjų komunikacija lietuvių dainuojamojoje tradicijoje: raudų tyrimas. *Lietuvos muzikologija*. T. 18: 178-192.
- Česnakavičiūtė, Eglė, Loreta Sungailienė (2019). *Tai Žiūrų slaunas kaimas. Šilų dzūkų dainos ir pasakojimai*. Dainos iš visos Lietuvos (kompaktinė plokštelė). Vilnius: Lietuvos nacionalinis kultūros centras.
- Četkauskaitė, Genovaitė, sud. ir par. (1981). *Dzūkų melodijos*. Vilnius: Vaga.
- Četkauskaitė, Genovaitė (1998). *Lietuvių liaudies dainų melodijų tipologija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

- Četkauskaitė, Genovaitė, sud. ir par. (2006). *Dzūkų dainininkė Marė Kuodžiūtė-Navickienė* (knyga su kompaktine plokštele). Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyrius.
- Čiurlionytė, Jadvyga (1969). *Lietuvių liaudies dainų melodikos bruožai*. Vilnius: Vaga.
- Druskininkų kultūros centras. *Folkloro ansamblis „Stadalėlė“*. Interneto prieiga: <http://www.druskininkukulturoscentras.lt/kolektyvai/> (tikrinta 2020 05 30).
- Fokas, Antanas, sud. (1998). *Skamba skamba kankliai* (garsajuostė). Vilnius: P&C SUTARAS.
- Gudonis, Vytautas, Jonas Žilinskas (2000). *Nuostatų į neįgaliosius raida: nuo naikinimo iki pripažinimo*. Interneto prieiga: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367187988001/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (tikrinta 2020 05 30).
- Jokimaitienė, Pranė, Norbertas Vėlius, sud. ir par. (1986). *Atbėga elnias devyniaragis. R. Sabaliauskienės tautosakos ir etnografijos rinktinė*. Vilnius: Vaga.
- Kelmickaitė, Zita, sud. (2000). *Aš iš meilės gavau džiovą. Romansai*. Vilnius: UAB „Baltų lankų“ leidykla.
- Kerbelytė, Bronislava, Živilė Ramoškaitė, Edita Korzonaitė, sud. ir par. (2005). *Gili gili upelė. Agotos Žuraulienės tautosakos rinktinė* (knyga su kompaktine plokštele). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Krištopaitė, Danutė, Norbertas Vėlius, Danutė Kuzinienė, sud. ir par. (2008). *Čiulba ulba sakalas. Petro Zalansko tautosakos ir atsiminimų rinktinė* (knyga su kompaktine plokštele). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Krištopaitė, Danutė, Norbertas Vėlius, Danutė Kuzinienė, sud. ir par. (1983). *Čiulba ulba sakalas. Petro Zalansko tautosakos ir atsiminimų rinktinė*. Vilnius: Vaga.
- Krištopaitė, Danutė, sud. ir par. (1985). *Aš išdainavau visas daineles. Pasakojimai apie liaudies talentus – dainininkus ir muzikantus*. Vilnius: Vaga. T. 1.

- Krištopaitė, Danutė, sud. ir par. (1988). *Aš išdainavau visas daineles. Pasakojimai apie liaudies talentus – dainininkus ir muzikantus*. Vilnius: Vaga. T. 2.
- Kulvietienė, Eglė (2013). *Meile dainai, šokiui nešini*. „Mažylis“, Nr. 8 (164). 72-73.
- Kunst, Jaap (1958). *Some sociological aspects of music*. Washington: The Library of Congress.
- Kurgonaitė-Purlienė, Laima, sud. (2010). *Mūsų dėdė Juozas. Juozo averkos tautosakos ir atsiminimų rinktinė. Atsiminimai apie Juozą Averką*. Vilnius: Vilniaus etninės kultūros centras.
- Labanauskas, Saulius (2017). *Vai tu girala. Saulius Spindi. Petras Zalanskas* (kompaktinė plokštelė). Vilnius: Vilniaus dzūkuliai.
- Liugienė, Marija, sud. (2001). *Mūsų dainos. Skamba skamba kankliai*. Vilnius: Versmė.
- Liutkutė, Varsa, sud. (2003). *Kas nor dainuoti, dainų išmokti, tegul atein unt mani... Festivalio „Skamba skamba kankliai“ dainynėlis „Pasidainavimų vakarui“*. Vilnius: Lygė.
- Liutkutė-Zakarienė, Varsa, sud. (2007). *Ona Sorakienė. Dainų karaliai ir karalienės. Autentiškas folkloras* (kompaktinė plokštelė). Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija.
- Lortat-Jacob, Bernard (2011) *Singing in company*. In *European Voices II: Cultural listening and local discourse in Multipart Singing in Europe*. Bohlrlag Wien, Koln, Weimar. 23-35.
- Maceina, Antanas (1993). *Liaudies daina – tautos sielos išraiška*. Interneto prieiga: http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LA00/Antanas_Maceina._Liaudies_daina_-_tautos_sielos_i%C5%A1rai%C5%A1ka.LA0300A.pdf (tikrinta 2020-05-30).
- Matulevičienė, Saulė (2016). *Maniutės sąsiuviniai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Marcinkevičienė, Nijolė, Loreta Sungailienė, Audronė Vakarinienė, par. (2007). *Velykų rytą lelija pražydo. Velykų sekmadienio, Velykų. Jurginių papročiai ir tautosaka*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.
- Merriam, Alan P. (1964). *The Anthropology of Music*. Evanston, Illinois: University Press.

- Misevičienė, Vanda, par., Zofija Puteikienė, mel. par. (1993). *Lietuvių liaudies dainynas. T. VI: Darbo dainos. I*. Vilnius: Vaga.
- Miškinis, Jonas. *Dzūkija – dainų kraštas*. Interneto prieiga:
<http://laiskailietuviams.lt/index.php/1979m-8-rugsejis/4916-dzukija-dainu-krastas> (tikrinta 2020 05 30).
- Mockevičienė, Dalia (2002). *Biekšių kaimo vestuvinių apeigų ciklas* (Bakalauro darbas). Vilnius: Lietuvos muzikos akademija. Etnomuzikologijos katedra.
- Mockevičienė, Dalia, Darius Mockevičius, sud. (2001). *Versmė. Folkloro ansamblis* (kompaktinė plokštelė).
- Mockevičienė, Dalia, Darius Mockevičius, sud. (2016). *Jūs mano kūmužėliai*. Versmė. Vilkpėdės bendruomenės socialinių paslaugų centro folkloro ansamblis (kompaktinė plokštelė).
- Mockevičienė, Vanda (2017). *Šoka šarka ir genys. Dzūkijos kaimo autentiški vaikų žaidimai*. Vilnius: Petro ofsetas.
- Nakienė, Austė (2009). *Dzūkų dainavimo tradicijos ir šiuolaikinio folkloro judėjimo tendencijos*. Liaudies kultūra. 2009/1 (124): 33-38
- Nakienė, Austė, Rūta Žarskienė, sud. ir par. (2005). *Dzūkijos dainos ir muzika. 1935–1941 metų fonografo įrašai / Songs and Music from Dzūkija. Phonograph records of 1935–1941* (knyga su kompaktine plokštele). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Nakienė, Austė, Rūta Žarskienė, par., Ziegler, Susanne, konsult. (2011). *Eduardo Volterio Lietuvoje įrašyti voleliai (1908-1909), saugomi Berlyno fonogramų archyve*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Nakienė, Austė (2015). Tradicinės kultūros poslinkiai. Dainos XX a.-XXI a. didmiestyje. *Tautosakos darbai*. T. XLIX: 171-192.
- Norinkevičiūtė, Rasa (2007). Laidotuvių raudų atlikimo specifika: atlikimo aspektas. *Lietuvos muzikologija*, T. 8: 164-176.

- Ramoškaitė, Živilė (2005). *Apie A. Žuraulienės dainavimą ir dainas.* // Gili gili upelė. Agotės Žuraulienės atliktų tautosakos kūrinų rinktinė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. 25-32.
- Satkauskaitė, Goda (2013). *Dzūkų tradicinis dainavimas: objekto ir tontekstų sąveika.* Magistro mokslo darbas. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija.
- Skrodenis, Stasys (1989). *Tautosakos rinkimo pagrindai: metodiniai nurodymai.* 2 leid. Vilnius: Lietuvos kraštotyros draugija.
- Sliužinskas, Rimantas (2013). Tradicijos tęstinumas ir inovacijos dzūkų advento-Kalėdų kalendorinėse dainose. *Tradicija ir dabartis.* T. 8. Klaipėda: Klaipėdos universitetas. 85-93.
- Studžienė, Bronė, Zofija Puteikienė, Kazimieras Garšva, Kazimieras Kalibatas, sud. ir par. (1990). *Linėlius roviau, dainavau. Onos Bluzmienės tautosakos ir atsiminimų rinktinė.* Vilnius: Vaga.
- Stundžienė, Bronė (2003). *Merkinės dainų istorija: vizija ir tikrovė.* Tautosakos darbai XIX (XXVI) 2003. Interneto prieiga: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2003~1369248711350/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> (tikrinta 2020 05 30).
- Sungailienė, Loreta, sud. (2005). *Ankstų rytelį kėliau. Varėnos rajono Marcinkonių folkloro ansamblis* (kompaktinė plokštelė). Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.
- Šemetaitė, Jūratė, sud. ir par. (2005). *Oi tu kuosela. Trakų krašto dainos. Trakų rajono Kalvių – Lieponių folkloro ansamblis* (kompaktinė plokštelė). Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.
- Šmitienė, Giedrė (2009). *Subjektyvumo klausimas tiriant folklorą.* // *Tautosakos darbai XXXVII.* 83-100.
- Trinkūnas, Jonas (2005). *Žiūrai – dainuojanti Dainava.* Šiaurės Atėnai, nr. 749, 2005-05-21.
- Twersky, Jacob (1955). *Blindness in Literature: Examples of Depictions and Attitudes.* New York: American Foundation of the Blind.

- Ūsaitytė, Jurgita, Aušra Žičkienė, sud. ir par. (2009). *Lingu palingu balti suoleliai: kalendorinės dainos* (knyga su kompaktine plokštele). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Vėlius, Norbertas, sud. ir par. (1973). *Oi tu kregždele: Anelės Čepukienės tautosakos ir kūrybos rinktinė*. Vilnius: Vaga.
- Venskūnaitė-Čepulianė, Vera (2018). *Dieveniškų krašto dainavimo tradicijos kaita: XX a. antroji pusė-XXI a. pradžia* (Bakalauro darbas). Interneto prieiga: http://www.etnomuzikologija.lt/wp-content/uploads/2018/12/Dieveniskiu_krasto_dainavimo_tradicijos_kaita_XX_a._antroji_puse-XXI_a._pr._Veros_Venckunaites-Cepulienes_bakalauro_darbas.pdf (tikrinta 2020 05 30).
- Vilniaus etninės veiklos centras (2005). *Čiulba ulba sakalas. Dainuoja Petras Zalanskas*. Interneto nuoroda: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2005-12-05-ciulba-ulba-sakalas-dainuoja-petras-zalanskas/12501> (tikrinta 2020 05 30)
- Višnevskā, Irena (2010). *Rugiapjūtės dainos stilistika daugiakalbėje Pietryčių Lietuvoje* (Magistro darbas). Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija.
- Vyčinienė, Daiva (2006). Autorystės samprata tradicinėje kultūroje. *Tradicija, autorystė, kūrinio ribos ir interpretacijos laisvė* (Mokslinė konferencija, 2006 04 27). Vilnius. Lietuvos muzikos ir teatro akademija. 68-79. Interneto prieiga: http://tautosmenta.lt/wp-content/uploads/2013/12/Vyciniene_Daiva/Vyciniene_Autoryste_2006.pdf (tikrinta 2020 05 30).
- Vyčinienė, Daiva (2010). *Gervėčių krašto vestuvinės dainos. Tradicinė Gervėčių krašto vestuvių muzika* (knyga su kompaktine plokštele). Sud. Arvydas Kirda. Vilnius: Juosta Records.
- Vyčinienė, Daiva, par. (2000). *Dzūkija. Pietų dzūkų dainos / The Southern Lithuania. Songs of Southern Dzūkai. Lietuvių tradicinė muzika / Lithuanian Traditional Music* (kompaktinė plokštelė). Vilnius: Tautos namų santara, Vilniaus plokštelių studija.
- Vyčinienė, Daiva, sud. (2008). *Metų ratas. Kalendorinių švenčių muzikinis folkloras ir papročiai* (DVD). Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija.

- Vyčiniienė, Daiva, sud. ir par. (2008). *Trakų rajono Kalvių ir Lieponių apylinkių tradicinė muzika* (knyga su kompaktine plokštele). Vilnius: Petro ofsetas.
- Zabielienė, Aušra (2003). Lietuvos sostinės ir provincijos lietuvių folklorinių ansamblių sąsajos su etninės kultūros paveldu. *Lituanistica* 3. 113-119. Internetinė prieiga: <http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-716X/2003/3/L-113.pdf> (tikrinta 2020 05 30).
- Zabielienė, Aušra (2006). Folkloriniai ansambliai ir etnokultūrinis tapatumas. V. Vasiliauskaitė, sud. *Aukštaičių tapatumo paieškos. Straipsnių rinkinys*. Kaunas: Žiemgalos leidykla. 122 – 133. Internetinė prieiga: http://www.ziemgala.lt/saugykla/failai/Internetė/5_Kn%20Aukstaiciu%20tapat%20paieskos.pdf (tikrinta 2020 05 30).
- Zabielienė, Aušra (2010). *Folkloro ansambliai dabartinėje Lietuvoje: etnologinis aspektas*. Vilnius: Firidas.
- Zakarienė, Varsa, sud. (2002). *Gražiausios dainos. Skamba skamba kankliai 1973-2002* (dainynėlis). Vilnius: Vilniaus etninės veiklos centras.
- Zalanskaitė, Birutė, Marija Liugienė, sud. (2005). *Čiulba ulba sakalas. Dainuoja Petras Zalankas. Džūkų dainos* (kompaktinė plokštelė). Vilnius: Vilniaus etninės veiklos centras.
- Žarskienė, Rūta, Austė Nakienė, par. (2005). *Džūkijos dainos ir muzika: 1935–1941 metų fonografo įrašai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Žarskienė, Rūta (2005). Lietuvių etninės muzikos atlikėjas: įvaizdis ir tradicija. *Tautosakos darbai* XXX: 112-121.
- Mokslo medis. *Apklausa interviu būdu (struktūruotas ir nestruktūruotas interviu)*. Interneto prieiga: <http://www.mokslomedis.lt/strukturuotas-ir-nestrukturuotas-interviu/> (tikrinta 2020 05 30).
- Spss analizė. *Pradinės statistikos sąvokos*. Interneto prieiga: <https://www.spssanalize.lt/pradines-statistikos-savokos/> (tikrinta 2020 05 30).
- Асафьев, Борис (1955). *Избранные труды*. Т. 4. Москва. 348.

Рахно, Костянтин (2017). Колісна ліра в українському фольклорі: між заходом і сходом. *Традиційні музичні інструменти кобзарів і лірників* Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю 2 червня 2017 року. Київ: НЦНК «Музей Івана Гончара». 94-103.

SUMMARY

The aim of the work is to determine which features of the folklore tradition of the ethnographic region of Southeast Lithuania - Dzūkija - change in the urban folklore ensembles. The study is based on the case of the folklore ensemble "Versmė", which originated from rural Dzūkai singers, carriers of an old singing tradition. The main features of the ensemble's activities are discussed: the repertoire and singing stylistics conveyed by the performers-singers, the influence of the leaders in maintaining the traditional Dzūkian singing manner, the influence of the visually impaired participants of the "Versmė" on the ensemble's sound, the ensemble's community and permanence.

Based on the data of the questionnaires, the attitudes of external respondents and the "Versmė" ensemble towards the Dzūkija tradition are compared, and the main similarities and differences are distinguished. The experience of "Versmė" participants learning from direct followers of the tradition forms a quite authentic Dzūkija sound, and the tradition of community singing is closely related to the original tradition where singing is transferred primarily in the family.

Comparing three folklore ensembles, in which carriers of the old tradition sing together with the contemporary participants, the aspects of the continuation and change of the tradition in terms of music are sought.

Keywords: continuity, folklore ensembles, regionalism, song, change

PRIEDAI

Priedas 1. Folkloro ansamlio „Versmė“ pradininkų fotografijos

Iš kairės į dešinę: Ada Ožkutienė, Staselė Abaravičienė-Lebednykaitė, Zofija Našlainienė, Ona Karpavičienė, Birutė Matuizienė-Miškinytė, Regina Jakimavičienė.

Pimasis viešas pasirodymas Lietuvos Aklųjų Draugijos (LAD) 40-mečio proga (~1984).

Ansamblio pradininkės, dainininkės ir pateikėjos Birutė Matuizienė-Eidukonienė-Miškinytė ir Staselė Abaravičienė-Lebednykaitė apie 1984 m. (kairėje), 2001 (dešinėje).

Staselė Abaravičienė: audžia dirbdama „Dovanoje“ (kairėje), atvykus į Žilinėjus iš Vilniaus (dešinėje)

Priedas 2. Iškarpa iš laikraščio „Vakarinės naujienos“ apie ansambli

SCENOJE – „VN“ 1987.05.15
FOLKLORO ANSAMBLIAI

Du šeštadienius Vilniaus V. Kapsuko universiteto Auloje vykusios folkloro popietės vos galėjo sutalpinti visus norinčius pasižiūrėti sostinės saviveiklinių ansamblių. Nors kolektyvų programėlė truko 20–25 minutes, tačiau ir per tą neilgą laiką kone kiekvienas ansamblis sugebėjo atskleisti savitą koloritą, sudominti žiūrovą, pasiilgusį žemaitiškos, dzūkaiškos ar suvalkietiškos šnektos, liaudies poringų, dainų, žaidimų. Originalią programą parengė Lietuvos aklųjų draugijos tarprajoninių kultūros namų folkloro kolektyvas, pakvietęs į sceną buvusias kaimo dukras, o dabar močiutes, gyvenančias Vilniuje. Įdomi buvo ir Skaičiavimo mašinų gamyklos liaudies kolektyvo „Jievaras“ programa (žr. nuotrauką), džiugino studentiški ansambliai „Ratilio“ ir „Poringė“.

Jono Juknevičiaus nuotr.

Priedas 3. Folkloro ansamlio „Versmė“ fotografijos

Birutė dainuoja solo (1991)

Pirmasis koncertas užsienyje – Švedijoje (1993)

Ansamblis „Versmė“ su vadovais Vytautu Musteikiu ir Gintaru Aleksišūnu (priekyje, centre) (1992)

Birutė Matužienė ir Staselė Abaravičienė šoka tradicinę polką su buvusiais ansamblio vadovais Vytautu Musteikiu bei Gintaru Aleksiūnu ansamblio 15 metų koncerte (2011 11 18)

Ansamblio dalyviai tarptautiniame folkloro festivalyje „Skamba skamba kankliai“ (2005)

Ansamblio instrumentinė grupė 15-mečio koncerte Mokytojų namuose (2001 11 18)

Advento vakaronė Mokytojų namuose su folkloro ansambliu „Ūla“ (2009 gruodis)

Užgavėnių šventėje Rumšiškėse (2008)

Dainuojame Birutės romansus 15-mečio koncerte Mokytojų namuose (2001 11 18)

Staselė ir Birutė (kairėje) dainuoja tarptautinėje etnomuzikologų konferencijoje „Stabilumas ir mobilumas tradicijoje“ (2002 04 27)

Staselė Abaravičienė ir 4 ansamblio moterys dainuoja koncerte „Su tradicine muzika per gyvenimą“, skirtame LMTA Etnomuzikologijos katedros 30-mečiui („Nordtrad–Dainava 2019“ – šiaurės šalių tradicinė muzika seniausiomis ir šiuolaikinėmis jos gyvavimo formomis; 2019 04 12)

Iš kairės į dešinę: Danguolė Butkuvienė, Dalia Leišytė, Staselė Abaravičienė, Janina Vileikienė, Rasa Kasperavičiūtė

Folkloro ansamblio „Versmė“ dalyviai (2012 ir 2016)

Priedas 4. Folkloro ansamblio „Versmė“ repertuaras

Dzūkietiškos dainos

1. Aik, mergela, darželin (Birutės)
2. Ankstų rytelį kėliau (Biekšių)
3. Ant aukštojo kalnelio (Birutės)
4. Ant Nemuno kranto (Birutės)
5. Aš užėjau an kalno (Birutės)
6. Ateis rudenėlis (Staselės)
7. Bėginėjo povelė po dvarų (Birutės)
8. Čiulba čiulbutis
9. Gėriau degtinį kad skani (Biekšių)
10. Gerkit, mieli sveteliai (Birutės)
11. Gertau gertau
12. Ir prapuolė ma dalaė (Staselės)
13. Išeikie, sesula, an didžio dvarelis (Birutės)
14. Kas po du, po tris (Biekšių)
15. Kas po mano sodelį vaikščiojo
16. Kur tėvulis gėrė (Staselės)
17. Matiau bernelį pirmų rozėlių (Birutės)
18. Mūs šalaėj naujiena (Skrebutėnienės)
19. Nekecinau gercia, nežadėjau (Biekšių)
20. Oi an kalno
21. Oi tai dzyvai (Birutės)
22. Per šilalį jojau (Staselės)
23. Per Širvintėlės miestelį (Birutės)
24. Saldzi gardzi arielkėlė (Staselės)
25. Saldzios uogelės an vyšnių (Birutės, himnas:)
26. Samagonas iš rugių (Biekšių)
27. Svyra gluosnis prie kelio (Biekšių)
28. Verkia žydas (Biekšių)
29. Vidurin marių (Birutės)
30. Vis geriu (Biekšių)
31. Žaliam vyšnių sodelį (Birutės)
32. Žalioji rūtėla (Birutės)
33. Du du du du du (Adutiškis)
34. Už girelės, už žalios (Birutės)
35. Dukrela, saulala (Birutės)
36. Kas manai motulai (Birutės)

Suvalkietiškos dainos

1. Ar aš nesakiau
2. Balnok, tėveli, juodbėrį žirgelį
3. Ei pūdimai pūdimai (Juška)
4. Ėjau per lauką (Juška)
5. Galiu gert, uliavot
6. O kano žali sodai
7. O pas mus miesti
8. Sėdžiu už stalo
9. Tai dailu gerti

Aukštaitiškos dainos

1. Alaus alaus dainuotojams
2. Jau sutemo temela
3. Ko broliukai markatnuoji
4. Kur buvai, Raulut
5. Nei vėjai pučia
6. O kur josi, broluži
7. Oi toli toli, toli tolumėla
8. Padora žvirblalis alaus
9. Svečiai begaliai namo nevažiuoja
10. Uliokim, braliukai

Žemaitiškos dainos

1. Aš pasėjau linelius
2. Ak šen, žalnieriuka
3. Lek, gervelie
4. Oi, bruoli bruoli
5. Oi motin motin
6. Pasiejau linelius lankuoj (Viduklė)
7. Jau saulelė leidos

Mažosios Lietuvos dainos

1. Čiužin povas po dvarą (Barčas Vilkyškiai)
2. Per naktatę šokau
3. O kur josi broluži

Sutartinės

1. Augo putins su šermukšniu
2. Bitele ryto to ryto tato
3. Eiliom susėdom
4. Nuslaide saulala vakari raudona
5. Skranc bitela sadule gadule
6. Skrida bite tatato
7. Svirtis sviro unt kalnelio
8. Tu gerval, laduto
9. Žvingia žirgas dolija

Romansai

1. Aš iš meilės gavau džiova
2. Kadais palei mėlyną jūrą
3. Kur baltos rožės žydi
4. Laukuose dobilas raudonas
5. Laiminga aš buvau tada
6. Nustoj garbavi gelsvos kasos
7. Pasauli, pasauli, pasauli platus
8. Svyra gluosnis prie kelio
9. Tenai kur žali medžiai
10. Tyliai leidžias pavargusi saulė
11. Tylūs armonikos tonai
12. Tu žvaigždute sidabrine
13. Žvangučius pabučiavo šešėliai
14. Kai tylus vakaras ateina
15. Prie ežerėlio.

Fokstrotai, valsai ir

polkos su pridainavimais

1. Sena patranka
2. Mūsų kompanija žmoniška
3. Kai aš numirsiu
4. Ateik, berneli, rytoj
5. Striuks buvo žemaituks
6. Kai tylus vakaras ateina
7. Tu nusikirpki gelsvas kasas
8. Prie ežerėlio
9. Vilniui buvo žali bruomā

Skudučiai

1. Bakšėnų „Untytė“
2. Bakšėnų „Untutis“
3. Be vardo
4. Kūmas eina
5. Paklauskite, draugelės
6. Penkiese
7. Šešiose
8. Škitc, kate!
9. Šumka

Lamzdeliai

1. Beržytės polka
2. Justino maršas

Mišrūs ansambliai

1. Trandipolka
2. Pupų dėdės polka

Rateliai

1. Aisim in darželį, sesula
2. Aš oželis Mikitu
3. Ausim, sesutės, abrusus
4. Bėgo ožka per mišką
5. Buvo dūda Vilniui
6. Čigonėlis dous dous
7. Duja
8. Gaspadinė ant Sekminių
9. Graži mūsų šeimynėlė
10. Grybų raut
11. Kielytė
12. Mano maišas pakulinis
13. Meškutė (šokis)
14. Mikita
15. Pasėjau dobilėlį
16. Siuntė mane motinėle
17. Šiaudų batai
18. Ta pelėda tupi tupi
19. Senis pjovė rugelius
20. Padelnyko dieną

Šokiai

1. Anės polka
2. Ažvinčių mėnesėlis
3. Abelytė
4. Barborytė
5. Biekšių kadrylius
6. Bingelis
7. Broliukai
8. Drailinas
9. Grangsveras
10. Grečėnikė
11. Gūda dūda
12. Jadvyga
13. Kačarga
14. Kiškėlis
15. Kleckai
16. Krakoviakas
17. Kryžiokas
18. Malūnėlis
19. Maršas
20. Mėnesėlis
21. Oira
22. Patrepsėlis
23. Pjaunikėlis
24. Pjoviau šieną
25. Puova
26. Suktinis
27. Šiaučiukas
28. Šyvis
29. Zuikėlis

Priedas 5. Biekšių kaimo dainos

Ankstų rytelį kėliau

1. *Anks-ty ry-te-lj kė-liau, van-de-ni-lis aš i-jau*
Aš par-si-ne-šiau sau van-de-ni-lis bal-tai bur-ne-lai praus-cia.

1. Ankstų rytelį kėliau,
Vandenėlio aš ėjau.
Aš parsinešiau sau vandenėlio
Baltai burnelį prausiau.
2. Baltai burnelį prausiau,
Už stalio sedėjau.
Pasirėmus aš an rankelių
Per langelį žiūrėjau.
3. Per langelį žiūrėjau,
Su rūtelį kalbėjau:
– Ačiū ačiū žaliai rūtelai,
Kų gražiai išnešiojau.
4. Jau žirgeliai sukinkyta,
Prie gonkelių sustacyta.
– Laikas laikas tau, seserėla,
In vežimėlį sėscia.
5. In vežimų sėsdama,
Labai gailiai verkdamą.
Iš šalalių po du brolių
Sesulį ramindami.
- 6.– Citneverk, seserėla,
Ir nebėdavokie,
Prisiverksi, prisbėdavosi
Pas anytūbūdama.
7. Nuims tau vainikėlį,
Uždės tau nuometėlį,
Žarscjs barscjs žalių rūtelį
Po bernelio dvarelį.

„Ka važiuoja šliūban, sėdas už stalo, tai tadu dainuoja šitų dainų: ...,Laikas tau, seserėla, vežimėlin sėscis...“ (G. Galinienė).

Verkia žydas

1. :Verkia žydas,
Verkia an gonkelių.:
: Klausia ponas pas žydulį,
Ko žydulis verkia?:
2. : – Verkiu, ponai,
Neturiu mergelės.:
: Ponas žydo pasgailėjo,
Davė jam mergelį.:
3. :Verkiažydas,
Verkia an gonkelių.:
: Klausia ponas pas žydulį,
Ko žydulis verkia?:
4. : – Verkiu, ponai,
Neturiu lašketės.:
: Ponas žydo pasgailėjo,
Davė jam lašketį.:
5. :Verkia žydas,
Verkia an gonkelių.:
: Klausia ponas pas žydulį,
Ko žydulis verkia?:
6. : – Verkiu, ponai,
Nerandu skylatės.:
: Ponas žydo pasgailėjo,
Parodė skylatį.:
7. :Džiaugias žydas,
Džiaugias ir megelė.:
: Džiaugias žydas ir kvatojos,
Net barzda jo kalatojos.:

„Įėjus pulkui, persirengėliai užgieda („nuotaka” ir „ženykas” ir visas „pulkas”)“

Kas manai motulai linelius pasės

1. Kas ma-nai mo-tu-lai li-ne-lius pa-sės? Pa-ci, du-kra, pa-ci,
 Jei ne pa-ci, tai mar-ci, le-li-jė-lė mar-ci.

1. Kas manai motulai linelius pasės?

Paci, dukra, paci,

Jei ne paci, tai marci,

Lelijėtė marci.

4. Kas manai motulai linelius išmins?

Paci, dukra, paci,

Jei ne paci, tai marci,

Lelijėtė marci.

2. Kas manai motulai linelius apravės?

Paci, dukra, paci,

Jei ne paci, tai marci,

Lelijėtė marci.

5. Kas manai motulai linelius sušukuos?

Paci, dukra, paci,

Jei ne paci, tai marci,

Lelijėtė marci.

3. Kas manai motulai linelius nuraus?

Paci, dukra, paci,

Jei ne paci, tai marci,

Lelijėtė marci.

6. Kas manai motulai linelius suverps?

Paci, dukra, paci,

Jei ne paci, tai marci,

Lelijėtė marci.

7. Kas manai motulai drobėlas išaus?

Paci, dukra, paci,

Jei ne paci, tai marci,

Lelijėtė marci.

„Pirmą posmą eilutę rauda „nuoteka“, o jai atsako visas „pulkas“.

Kas po du, po tris

1. Kas po du, po tris, Aš vie - ny vie - na
Kai a - teis čer - ke - lė Ger - siu lig dug - ni. Ger - siu lig dug - ni.

1. Kas po du, po tris,
Aš vienų viena.
: Kai ateis čerkelė –
Gersiu lig dugni.:
2. Vuoj kol man negerc,
Kol man neūlioc,
: Kad mano dvarelį
Yr kam procavoc.:
3. Penketu aria,
Šėšiais važiuoja.
: Už manį, mergeļį,
Vargų varguoja.:

Svyra gluosnis prie kelio

1. Svy- ra gluos- nis prie ke-lio, Lan-ki-ni ber-žai ža-li.

Pa-ly- dek, ber-mu- ži-li, Nor na-mai ne-to- li.

si-r ci-n

1. Svyra gluosnis prie kelio,

Lankėsi beržai žali,

Palydėk, bernužėli,

Nor namai toli.

3. Girgžda klevo varteliai,

Atkelci atkelci,

Negirdėjo močiutė,

Nor ir buvo arci.

2. Neskubėk, bernužėli,

Neskubėkia oi ne,

Ka nebart motinėle

Užvėlumą mane.

4. Du balandžiai burkavo

Apie ką, apie ką,

Mergužėlė mylavo

Bernužėlio ranka.

5. Tu, berneli galingas,

Tu žirgelį valdai,

:Kai sucinku kelyje,

Rausta mano veidai.:

Priedas 6. Birutės Matuizienės dainos

Ganiau ganiau jautelius

① ② ③④

Ganiau ganiau jautelius Po girelį, Parvaikščiojau kojalas Po raseļį.

① 2 ② 4,8 ③ 8 ④ 4 6-8

g-re a-n

1. Ganiau ganiau jautelius
Po girelį,
Parvaikščiojau kojalas
Po raseļį.	5. Ganiau ganiau jautelius
Po girelį,
Parvaikščiojau kojalas
Po raseļį.
2. Parvaikščiojau kojalas
Po raseļį,
Parymojau rankelas
An liepeļēs.	6. Parvaikščiojau kojalas
Po raseļį,
Parymojau rankelas
An berželio.
3. Parymojau rankelas
An liepeļēs,
Paržiūrējau akelas
An mergeļēs.	7. Parymojau rankelas
An berželio,
Paržiūrējau akelas
An bernelio.
4. Graži mano mergeļē,
Tai patogi,
Gražūs an jos rūbeliai –
Tai bagota.	8. Gražus jaunas bernelis,
Tai patogus,
:Gražūs an jo rūbeliai –
Jis bagotas.

Ptk. pst.: „Nu šitų giesmį giedodavo tai kai supdavom vieni kitus. Aš vyresnė buvau, o jaunesnių buvo. Jaunesnis brolis mano buvo, jaunesnė sesuo. Jau trys metai buvo, kab ją reikėjo dar supt ir dainuot. Nu ir lopšiai buvo pinti iš pušelių šakny, ir an virvių tokių kabojo. Tai kur reikia nusineši prie pečio, jaigu kureni pečių. Jeigu reikia rugiai ar grikliai rauc – nusineši laukan jir pasikabini. Tokios lazdos buvo trys, ir tarp tų lazdų pasikabini lopšį jir pasupi, jir užmiega. Nu ir paci jau aini dirbc.“

Plaukē antelē

Rubato

P-lau-ki an-te-lē, P-lau-ki ni-ro-ji
 Pa ni-du-ry a-že-ni-lio.
 ku-s

1. Plaukē antelē,
 Plaukē sieroji
 :Per vidury ažerēlio.:

3. Užmesiu cinklū,
 Raudono šilko,
 :Su žara nepažinsi.:

2. – Neplauk antela,
 Neplauk sieroji
 :Per vidury ažerēlio.:

4. – Cinklū pakirsiu,
 Vaikus palaisiu,
 :O paci paskriedēsiu.

5. Tinklū maurynan,
 Vaikus meldzynan,
 :O paci karklielēlin.:

Vai tu genel geneli

$\text{♩} = 90$

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧

[♩] Vai tu ge-nel ge-ne-li; Tu rai-ba-sai paukš-tē-li; Rai-bu-ma jo,

gra-žu-ma jo, Rai-bu-ma jo, gra-žu-ma jo.

① 2,3,5 4 ② 2,4,5 3 ③ 2,5 3,4 ④ 2,3,5 4

⑤ 2 3 4 5 ⑥ 5 ⑦ 2,5 ⑧ 5

1. – Vai tu genel geneli,
Tu raibasai paukšteli,
:Raibuma jo, gražuma jo.:

3. Jir papūtē vējelis,
Jir nupuolē genelis,
:Raibuma jo, liūdnuma jo.:

2. Vienu šaku šokinēj,
Antru šaku lipinēj,
:Gražuma jo, mandruma jo.:

4. Jir nupuolē genelis,
Jir nulūžo sparnelis,
Raibuma jo, gailuma jo.

5. Jir atlēkē gegulē,
Jir surišo kojaļi,
:Gailuma jo, raibuma jo.:

Ptk. pst.: „Ir Naujajlienēs Anukos. Kai kadu vakarais giedodavo, kap verpdavo, kai kada ir rytais, nes anksti ryti irgi keldavomēs mes verpc.“

Vidurin marių

$\text{♩} = 90$

Vi-du-ri-u ma-rių - Trys si-ri ak-me-ni-liai,
An-tų ak-me-nių - Trys rai-bi sa-ka-tėl.

1. Vidurin marių –
Trys sieri akmenėliai.
An tų akmenių –
Trys raibi sakatėl.

2. Oi ir atlėkė
Dar vienas sakatėlis,
Oi ir atnešė
Man margų gromatėl.

3. Dar nepajėmiau
Gromatos in rankelas,
Žinau ką rašo
Toj margoj gromatėl.

4. Verkė bernelis
Gromatų skaicydamas.
Žvengė žirgelis
Žodelių klausydam.

5. Oi maža maža
Mano jaunos dalažė,
Kad patrocinau
Rūtelių vainikėl.

6. Kad patrocinau
Rūtelių vainikėlį
Ir atrūpinau
Bernelį pijokėl.

6. Katras neturi
Žirgelio užaugyto
:Ir vežimėlio
Žirgeliais pakinky(to):.

Ptk. pst.: „Išmokau aš iš savo krikšto mamos. Čia yra Žiūrų kaimo daina. Nėra jos (mirus), bet jinai išmokusi iš savo mamos, iš močiutės mamos. Visą laiką dainuodavo, nes jinai labai vargingai gyveno. Jinai augino tris vaikus mažus. Liko nuo vyro – našlė – 32 metų. A vaikai labai liko mažiukai. Vot jinai ir dainuodavo šitą dainą. Ir mes kartu išmokom.“

**Priedas 10. Dzūkų dainavimo tradicijos tęstinumas ir inovacijos miesto folkloro ansambliuose
(anketa)**

Folkloro mylėtojams, miesto folkloro ansamblių dalyviams

I. Bendrieji duomenys

1. Vardas Pavardė (nebūtina)
2. Lytis
3. Gimimo metai
4. Gimimo vieta
5. Dabartinė gyvenamoji vieta
6. Išsilavinimas, specialybė, darbinė veikla (nebūtina)
7. Kuo save laikote (pabraukti, galima ir kelis, tokiu atveju pažymėkite, kuri tradicija jums svarbiausia):

Aukštaičiu,

Žemaičiu,

Dzūku,

Sūduviu,

Mažosios Lietuvos atstovu.

8. Kolektyvo(-ų) kuriame dalyvaujate pavadinimas(-ai)
9. Kiek metų dainuoja ansamblyje?
10. Kita muzikinė patirtis (pabraukti):
 - a) choras,
 - b) rokas,
 - c) džiazas,
 - d) dainuojamoji poezija,
 - e) kita (įrašyti)

II. Asmeninė dainavimo patirtis:

11. Kiek dainų (maždaug) mokate?
12. Ar dainavote anksčiau su tėvais, šeima (jei taip, apibūdinkite, kokias dainas ir kokiomis aplinkybėmis dainavote)?
13. Ar dainavote dainas, kurias dainuojate folkloro ansamblyje (panašias)?
14. Kiek mokate dzūkiškų dainų (maždaug)?

15. Iš kur išmokote daugiausia:

Ansambyje

Šeimoje

Iš knygų, leidinių

Iš garso įrašų

Iš televizijos ar radijo laidų (kokių?)

Kita...

16. Kur dažniausiai dainuojate dzūkiškas dainas(vienetu pažymėkite svarbiausią, kitas pagal svarbumą sunumeruokite iš eilės; jei svarbumo laipsnis sutampa, žymėkite tuo pačiu numeriu):

šeimos šventėse,

draugų rate,

ansamblių nformaliuose susibūrimuose

vienumoje (individualiose erdvėse),

vaikams (lopšines, žaidimus)

kita...

17. Mėgstamiausia dzūkiška daina (dainos)? Parašykite pavadinimus.

II. Veikla kolektyve:

18. Veikla ansamblyje (pabraukti, galima ir kelis):

Vadovas

Solistas(-ė)

Veda dainas

Pritaria dainoms

Pasakotojas

Šokėjas

Muzikantas

Tautosakos pateikėjas (jei pateikėjas, tai iš kur išmoko)

19. Kiek savo ansamblyje žinote dzūkų?

20. Ar dainuojate dzūkiškas dainas?

21. Kurią repertuaro dalį jos sudaro?

a) 1/4

b) 1/3

c) 1/2

d) daugiau negu 1/2

e) kita...

22. Kas ansamblyje moko dzūkiškų dainų:

- a) vadovas
- b) ansambliciai dzūkai
- c) kita (aprašykite)...

III. Požiūris į dzūkišką dainavimo tradiciją

23. Kas dainoje svarbiau (vienetu pažymėkite svarbiausią, kitas pagal svarbumą sunumeruokite iš eilės; jei svarbumo laipsnis sutampa, žymėkite tuo pačiu numeriu)?:

Tekstas

Melodija

Ritmas

24. Dzūkiškoms dainoms būdinga (vienetu pažymėkite svarbiausią, kitas pagal svarbumą sunumeruokite iš eilės; jei svarbumo laipsnis sutampa, žymėkite tuo pačiu numeriu):

- a) melodijos vingrumas
- b) improvizaciškumas, variantiškumas (kiekviename posme melodija įvairinama skirtingais vingiais)
- c) vienbalsis dainavimas
- d) daugiabalsiai sąskambiai
- e) tik retkarčiais suskambantys du balsai
- f) lyrizmas
- g) ryškus, garsus dainavimas („išrėkimas“)
- h) pritarimas melodijai „aukštai“ – virš vedančiojo balso
- i) priebalsių artikuliacija (išdainavimas)
- j) kita...

25. Dzūkišką dainą dainuoti geriausia kai veda:

- a) Dzūkas
- b) Kito regiono atstovas, išmokęs dzūkišką tradiciją
- c) Vedančiojo kilmė nedaro įtakos dainos vedimui (svarbu tik, kad vedantysis gerai mokėtų dainą)
- d) Kita...

26. Kokios svarbiausios gero dainininko savybės (vienetu pažymėkite svarbiausią, kitas pagal svarbumą sunumeruokite iš eilės):

- a) moka daug dainų
- b) gali būti vedantysis

- c) geba melodiją sudėtingai išvingiuoti
 - d) turi gražų balsą
 - e) sugeba pritarti ansamblyje
 - f) gražiai atrodo scenoje
 - g) gerai jaučia ritmą
 - h) kita.. (įvardinkite jums svarbią savybę nesančią sąrašė)
27. Jums patinka (vienetu pažymėkite svarbiausią, kitas pagal svarbumą sunumeruokite iš eilės; jei svarbumo laipsnis sutampa, žymėkite tuo pačiu numeriu):
- a) dainuoti dvibalses dzūkiškas dainas
 - b) dainuoti vienbalses dzūkiškas dainas
 - c) patinka ieškoti pritarimo vienbalsėms dzūkiškoms dainoms
 - d) patinka pritarti „viršuje“ – aukščiau vedančiojo balso

IV. Dzūkiškos dainavimo tradicijos testinumas folkloro ansambliuose

28. Manote, kad tradicija išliks, jei:
- 4. bus bent keli ansambliuose dainuojantys „cikriniai“ dzūkai;
 - 5. profesionalus ansamblio vadovas mokys teisingai dzūkiškai dainuoti;
 - 6. neturintis regioninio tapatumo žmonės mokysis iš garso įrašų ir dainuos dzūkiškas dainas;
 - 7. dzūkiškos dainos bus naudojamos moderniose muzikavimo formose (pop grupės, world music projektai ir t.t...) ir tai skatins šių dainų pasirinkimą folkloro ansambliuose.

Nuoširdžiai ačiū už atsakymus☺

Su geriausiais linkėjimais,
Dalia Mockevičienė

Priedas 8. Interviu su Stasele Abaravičiene

Staselė Abarovičienė-Lebednykaitė, 1935 m. gegužės 4 d. Žilinėlių k., Akmenio par., Varėnos r.

(Irašyta 2015 m. Interviu vyksta „Versmės“ ansamblio repeticijos metu, tad visą laiką girdime fone dainuojančius ansamblicius.)

Dalia Mockevičienė (toliau – D. M.): Kelintais metais Vilniun atvažiavot?

Staselė Abaravičienė-Lebednykaitė (toliau – S. A.-L.): Aš atvažiavau Vilniun kelintais metais? Aš kaip Vilniuj – tai jau 57 metai. A man dabar jau 80-dešim. 57-is atimk iš 80 – 23.

D. M. Tai atvažiavot gyvenc ar apsižaninot?

S. A.-L. Atvažiavau, kaip pasakyt, aš atvažiavau tiktais norėjau, tadu kolūkiai gi kai buvo, sunku buvo. Nei gaudavom, nei kur buvo užsidirbt, nei nieko. Tai galvojau atvažiuosiu Vilniun, užsidirbsiu, pasipuošiu ir vėl galvojau namo važiuot atgal į Žilinėlius.

D. M. Nu ir pavyko tep? (juokiasi abi:)

S. A.-L. Ne, nepavyko! Metus, kaip tik metus, biški daugiau kaip metus prabuvau, susipažinau ir apsiženinau. Per metus laiko sukūriau šeimų. Nu ir pasilikau tadu šia Vilniuj gyvenc.

D. M. O jūs vyras dzūkas ar ne?

S. A.-L. Ne. Mano vyras aukštaitis nuo Ignalinos.

D. M. O kokius mokslus baigėt? Kų baigėt?

S. A.-L. Oi, aš baigus tiktais kab anksčiau buvo septynios klasės. Tiktais tas septynias klases baigusi. O daugiau jokių mokslų, tiktais savo darbas.

D. M. O specialybė? Kuo dirbot čia?

S. A.-L. Oi, specialybių tai buvo labai daug (juokiasi:). Pirmiausia kai tik atvažiavau čia į Vilnių... Dzūkiškai gi reikia kalbėt, bet gi kad pas mani, žinai, gaunas visaip.

D. M. Nu tai tep kalbėkit, kap išeina.

S. A.-L. Kai atvažiavai cianais į Vilnių, tai pirmiausia visur dā apėjau, norėjau darbo, kaip sakyt, geresnio gaut, bet nebuvo. Nebuvau prisirašius, gyvent nebuvo kur čia. Dvi seserys mano gyveno Vilniuj, bet jos pacios neturėjo buto. Tai sesuo viena gyveno ant buto ir aš prie jos gyvenau. Tai metus laiko dirbau statybose.

D. M. Kų ty statybose darėt?

S. A.-L. Buvau, nu kaip sakyt, prie apdailos.

D. M. Tai sienas tinkavot?

S. A.-L. Kur aš tau cinkuosiu, aš gi nemokėjau. Skiedinį maišydavom, nešiodavom, va taip va su kitu...

D. M. Kų dar dirbot paskui?

S. A.-L. A paskui, kada apsiženinom, vyras nelaido tynai dirbt many statybosna. Tadu nuvėjau degtunės gamyklon dirbc.

D. M. Kų ten? Ragaudavot?

S. A.-L. Nu nelabai, kartais tekdavo paragaut. Bet mažai, užtat, kad aš jau buvau, kaip sakyt, ne viena, tai taip, kad neragavau (juokiasi). Bet dirbt, darbas buvo sunkus. Reikėdavo dirbc ir an kanvejerio. Tuščia jo, šita, pylnos bonkės aina an kanvejerio, tai pylstomam ceke, reikėdavo tos dėžės suspėt nukelt kiekviena dėžė, ba jagu paleisi, taigi jos suduš.

D. M. O kap sakot „Ne viena buvau“? O kap dar sako? Kaip vadina dar?

S. A.-L. Nėščia buvau.

D. M. O kap kaime dar sako?

S. A.-L. Nu, ne viena buvo. Nu ten jau kai sakyt, kad daugiau gal gi jau ir nėra. Kad ir yra, tai užmirštu jau.

Nu tai tynais dirbom. Paskiau norėjo manęs pervest į kitą, į lengvesnį darbų, bet aš tokia nedrąsi buvau, kaimo, žinai, mergina papratus dyrbt. Kad man tik dyrbt ir dyrbt. Tai ne, sakau, kitą kartą, kai pas gydytojus nuvėjau, sakau, kitą kartą kai ateisiu, tai man išduosit pažymą. Man , sakau, patinka ir šitas darbas. Nu ir ką, iki dekretinių dirbau čianais degtinės gamykloj.

Paskiau po gimdymo, tadu. Dabar tai duoda ilgas atostogas, o tadu davė tik 59 dienas po gimdymo. Ir ką nori, tą ir daryk. Nuvėjau, paprašiau pas direktorių, sako, kaip nori – arba dirbk, arba liuosuokis. Nu tai tadu dar motulė atėjo, man buvo gyva motulė, tai atėjo. Tai buvo pas vaikų, jinai jau augino, o aš dyrbau. Kiek aš, gal tris metus pradirbau tynais. Nu paskiau mamytė susirgo, aš pasiliosavau iš tenais. Tadu nedirbau gal metus laiko.

D. M. O dar ką veikėt?

S. A.-L. O paskui plastmasių gamykloj dirbau. Tenais, nu eidavo tynais elektrom, sistemom.

D. M. Jau čia, Aklųjų kombinate?

S. A.-L. Ne, ne, ne. Plastmasių gamykloj, šita, Savanorių tynais.

D. M. O čia paskui dirbot gamykloj?

S. A.-L. Dirbau čia paskiausia. Paskui iš plastmasių gamykloj. Dā va gi pirštų nusipjoviau plastmasių gamykloj, po staklēm pakišau. Na ir iš tenais pasiliosavau. Tadu perėjau dirbt „Dovanon“. „Dovanoj“ dirbau 14 metų.

D. M. Tai kų ty darėt?

S. A.-L. Tenais audėm šalikus. Ten buvau audėja. Nu aš aust, audžiau ir namuose jau mokėjau aust. Nu ir tenais tadu audėm. Ir šalikai aidavo, ir skarytės aidavo. Nu, artikulai keisdavosi.

D. M. O Žilinėliuos tai dar yra jūsų sodyba?

S. A.-L. Sodyba yra, bet ten tik brolienė gyvena dabarties. Brolis miręs. Brolienė gyvena dabar viena. Vaikai visi iškrikę, visi vedę, visi – kurie Matuizuose, trys Vilniuj, Alytuj. Šeši vaikai, bet nei vieno nėra tenai, tik viena ji viena.

D. M. O tai ty staklės dar tebėr?

S. A.-L. Staklės man buvo duota valdiškos. Kada aš dirbau valdišką darbą, tai man buvo staklytės duota valdiškos. O kaime kur audėm, tai nežinau ar dabar jau yra pas brolienę ar nėra. Negaliu pasakyti. Ausdavom ir divonus, ausdavom rankš... abrūsus (pasitaiso, juokiasi), drobes, drobį gi audėm.

D. M. Tai turit dar savo prisaudus?

S. A.-L. Turiu. I divonų turiu dar biškį. Drobės yra tokie gabaliukai. Rankšluosčiai dar yra.

D. M. Tai daba pakalbėkim apie tai, kadu jau čia pradėjot jūs dainuoc čia Vilniun?

S. A.-L. A tadu iš „Dovanos“ perėjau... Čianais mes kai gavom butą. Aš gi gyvenau vokiečių gatvėj. O paskiau. Vyras dirbo čia Aklųjų kombinate ir stovėjom ailėj ir gavom cianais Skroblų gatvėj butą. Tai kai gavau butą, tadu pasiliuosavau iš „Dovanos“ ir atėjau dirbt Aklųjų kombinatan. Dirbom surinkime, an lytavimo.

D. M. O tai kai čia atsikėlėt, tai ir pradėjot daugiau dainuot?

S. A.-L. Nu ir tadu pradėjom dainuot. Čia susidarė mūsų, nu jau ansamblis šitas jau. Tad pradėjo, čia Birutė dirbo, aš, paskiau, šita, Ada Ožkutienė, tadu, paskui Onutė dirbo Karpavičienė. Nu ir mes vat visos taip pradėjom. Mes iškarto tai šešios tiktais pradėjom dainuot. Dainuot pradėjom mes ceki.

D. M. Kaip pradėjot dainuot?

S. A.-L. Anksčiau būdavo baliai, valgykloj darydavo vakarus, balius. Nu ir tarp cekų būdavo varžybos. Nu ir mes vot, susideda jų, vienas cekas savo, kitas cekas savo. Nu ir tadu mes vat pradėjom dainuot. O paskui mūsų buvo pirmas koncertas. Koks ten mūsų koncertas, ir kaip ten buvo. Gi mes neturėjom nei drabužių, nei vadovų, nei nieko, mes pačios. Tai tokia šita kantraliore buvo, jinai totorė, bet lietuviškai labai gražiai kalbėjo. Tai mes per pietus ainam repetuot į sandėlį. Visi eina pietaut, o mes jau sandelin užsidarom. O jinai stovi kalidoriuj ir klauso kaip mes dainuojam ir kuri daina taip jau mumi geriau išeina. Nu ir vot prasdėjom tadu dainuot. O paskui čia mokykloj buvo mūsų pyrmas koncertas. Dar aš buvau atnešus nuotraukų kur mes šešios. Tai ty buvo pyrmas mūsų koncertas.

D. M. Čia kelintais metais buvo?

S. A.-L. Kelintais metais? Ten, man atrodo, ant nuotraukos yra užrašyta. Bet tai, vat žinot – nepasakysiu kelintais.

D. M. O prieš tai, anksčiau, dainuodavot čia Vilniuj?

S. A.-L. Kituose darbuose ne.

D. M. O kai grįždavot namo?

S. A.-L. Nu tai kab namo parvažiuodavom, kaip sakyt, giminė plati buvo, šeima didelė buvo. Tai suveidavom ir, nu kaip pasakyt, ir krikštynos, ir vestuvės, ir viskas. Dainuodavom pilnumoj visas dainas.

D. M. O čia kai pradėjot dainuot?

S. A.-L. Nu taip, kiekviena savo: ten viena, ten Birutė savo, aš savo nu. Čia mūsų buvo ir pradėtos šitos dainos. Daugiau tai mumi šitu, Ada tiesa šita vot kur dabar Marcinkonysna, jinai iš Marcinkonių Ožkutienė. Tai jinai irgi daug dainų tokių mokėdavo, dainuodavom ir jos dainas.

D. M. O tai jūs visos kartu dainuodavot? Ar būdavo ir po vieną, ir po dzvi?

S. A.-L. Ne, vot su Adu, su Biruti tai padainuodavom. O taip tai visos bendrai. Ir paskiau kada jau mes čia pradėjom dainuot jau. Jau pradėjo jau mūsų šitas ansamblis. Atėjo Vytas, jau už vadovą. Nu tadu kažkaip tai prasidėjo mūsų labai buvo didelis ansamblis. Jau buvo labai daug susirinkę.

D. M. Atėjo iš Akliukų žmonių?

S. A.-L. Aha.

D. M. Kas Jūs esat ansamblyje? Solistė? Ar prie Vytuko irgi dainuodavot viena?

S. A.-L. Dainuodavom.

D. M. Pasakotoja?

S. A.-L. Pasakot anksčiau tai kažkaip tai mes pasakodavom netgi apie nu ką jau koku tikslu, koku reikalu jau. Pasakodavom daug. Birutė pasakodavo ir aš pasakodavau. Tiktais mes, kitos ne.

D. M. Šokėja irgi buvot gera? Ir tebeesat. Iš kur šokius prisimenat? Iš Žilinėlių?

S. A.-L. (juokiasi) Daugiausia iš ty, iš Žilinėlių. Žinot. Kadrilius, tai jis išeina iš Biekšių. Eina iš Biekšių, bet mes su Biekšiais, ten su Pamerkais, su Barteliais, ten Moliai. O mano sesuo Barteliuose ištekėjusi. Tai mes ten eidavom šokt, nes mes labai.

D. M. O Žilinėliai neturėjo savo Kadryliaus?

S. A.-L. Ne, savo kadrylio neturėjo. Taip ten kokius ratelius, ten polkos, ten valsai, pokstretai, pokstrotas. Šitus vat šokdavom visokius ten ratelius kokius, bet Kadrylio savo Žilinėliai neturėjo. Mes išmokom iš Biekšių.

D. M. Dainas vedat ir dainų mūs išmokot. O iš kojūs dainų išmokot daugiausia?

S. A.-L. Nu daugiausia tai aš, nežinau, daugiausia tai aš išmokau iš mamytės.

D. M. Kaip mamos vardas?

S. A.-L. Kristina.

D. M. O pavardė?

S. A.-L. Tubinaitė. Lebednykienė (kai ištekėjo).

D. M. Kelintų gimimo mama buvo?

S. A.-L. Mamytė buvo Tūkstantis aštuoni šimtai devyniasdešim devintų (1899). (...) Oi, ji gi mokėjo gi daug dainų, ir aš nežinau, kaip sakyt, Labai jauna ir apsiženino, ir viska, ir iš kur ji tas dainas mokėjo, tai aš nežinau. Motulė buvo labai tokia švelni. Ir ji tokia, kaip sakyt, pritraukianti jaunimą. Mes likom, kaip pasakyt, be tėvuko. Vaikai visi maži. Aš buvau jau, sesuo vienuolikos (11) metų, man, vyriausia. Aš buvau trijų metų, a brolis buvo tik šešių mėnelių. Bet kažkap, o kaimas buvo didelis Žilielių. Anksčiau ir jaunimo labai daug buvo. Kol kolkozai nesusitvėrė, buvo jaunimo daug. Kur ten jau pas mus buvo namas didelis. Jir mamytė taip mokėdavo kažkaip, tokia švelni buvo ir labai ateidavo pas mus ir jaunas mer... nu draugės jau mūs skaityk. Ir mamytės jau buvo ten kaimynės visos ateikavo ir vakaroc. Visą laiką pas mus vakarodavo. Tai tad dainos aidavo.

D.M. Bet vakarodavo visadu? Ir per Adventą?

S. A.-L. Vakarodavo ir per Adventą, ir per Gavėnią.

D. M. Ar specialias dainas dainuodavot?

S. A.-L. Nu specialių tokių labi tai aš nežinau, neturėdavom tokių jau vat specialių jau tokių dainų. Adventi tai dainuodavo giedodavo kartais, žinai, ir šventas pagiedodavo, ir Gavėnioj kap tik. Bet va tokių, kap jau kad būtų, atskirų tyrėtum, nebuvo.

D. M. Iš ko dar be mamytės išmokot dainų?

S. A.-L. Nu tai paskui vot iš ten ir nuo Marcinkonių buvo mergaitė. Mano sesuo paskiau jau paaugo, išmoko gerai siūt, buvo labai gera siūvėja. Tai turėjo mokinių, vis jau siūt ateidavo mergaitės mokytos siūt. Tai ji iš Darželių buvo, ten už Marcinkonių Darželiai yra kaimas irgi. Aš tai ten nebuvus, nežinau. Tai ta iš Darželių, tokia Adelė buvo vardas jos, bet kaip pavardė, aš dabar ir užmiršau. Tai irgi taip jau labai dainuodavo. Nu tai vat ir susirenka. Paskui kada važinėdavau, neilgai aš čia važinėjau iš Vilniaus į namus, metus laiko. Irgi važiuodavom traukiniu. Atmintis buvo labai gera. Užgirsiu vieną dainą jau padainuodavau, aš jau ją mokėdavau. Nu tai važiuojam traukiniu, tai ten kompanijos buvo, kai važinėjo žmonių, jaunimo labai daug an gelžkelio dyrbt. Na tai susėdi viena kompanija vienam gale traukinio vagono dainuoja, kiti kitam. Nu tai va daug tokių va išmokau tada jau ir. Bet daugiausia tai senovinės, vat šitos kur senovinės dainos, tai daugiausia iš motulės išmokta.

D. M. Kokios jums pačiai dainos labiausiai patinka? Ką smagiausia dainuot?

S. A.-L. Kad aš ir nežinau? Kad visas, visos dainos. Katrą vat paimi dainuot, jos visos gražios. Ir kai sakyt, nu, širdis limpa daugiausiai geriausia, kur išmokta iš mamos. Tai kažkaip, tai va, kaip jau pradedi dainuot, ar ką ... tai jau kažkaip traukia daugiausiai tokios dainos.

D. M. Ar yra kokių nemėgstat dainų? Iš dainuojamų, ar klausomų?

S. A.-L. Na vat kur tokios būna daugiau, kaip sakyt, bzliūznytos, tai nemėgstu.

D. M. Ką reiškia "bliūznytos"?

S. A.-L. Nu kaip pasakyt, nu su tokiais nešvariais, negražiais žodžiais. Bliūznytos. (juokiasi).

D. M. Kas jums dainoj labiausiai patinka? Melodija, tekstas?

S. A.-L. Nu tekstą daugiausia. Man daugiausia tokie žodžiai, kur yra tokie švelnūs. Nu kaip sakyt, ar iš gyvenimo kurie tokie vat.

D. M. O prie tų žodžių melodija svarbi?

S. A.-L. Nu tai taip, aišku. Čia, kaip sakyt, žodžiai kokie švelnesni žodžiai, ten yra ir melodijos tokios švelnesnės.

D. M. O šiaip kokios muzikos klausot? Gal per televizorių, ar dar kažkur?

S. A.-L. Muziką klausau visokią, įvairią, nesvarbu. Katra patinka ir klausau. O jei nepatinka – išjungiu.

D. M. Ar rusiškos ir užsienietiškos klausot?

S. A.-L. Užsienietiškos neklausau. Nesuprantu. Rusiškai, tai anksčiau tai jo, klausydavom, dainuodavom. Dar rusiškai ir dainuodavom. O Estrada, jo, patinka. Kokia pakliūva, tai padainuodavom.

D. M. Koks čia laikomas geras dainininkas? Koks turi būc?

S. A.-L. Nu geras dainininkas nu. Kaip čia apibrėžt, nu? Kaip sakyt, nu turi turēt nuotaiką gerą. Kai sakyt, šypsena. Turi pasirodyt, kad jis gali kažką tai ir daugiau, ne tiktais, kad žodžius tuos, bet ir pasisukti, pašokti.

D. M. Tai Jūs tokia turbūt esat gera dainininkė?

S. A.-L. Aa, tai vadovė geriau žino, kokia aš dainininkė, kokia iš manį dainininkė.

D. M. Pas mus Versmèn, kiek čia gerų daininikų?

S. A.-L. Nu, kad čia dabar visos jau neblogos (juokiasi).

D. M. O vedantysis koks turi būti, kuris dainas užveda?

S. A.-L. Vedanšiųjų žinoma turi turėti, kaip sakyt, nuotaiką geresnę. Nu ir, kaip sakyt, apgalvot daugiau. Prie kiekvieno priėjimą turētų turēt, kaip sakyt, nu tokį nebūt šiurkščiam. Kad kas jau ir ne taip išėjo, kad ty ne taip pasakė žodį, ar ką, nebūtų. Kad jis būtų žmogiškas. Ne taip, kad vot. A ne taip aš kakaka nusijuokiau, o tadu jau kita. Yra gal kuris kad ir nekreipia dėmesio, bet yra.

Kaip pavyzdžiai aš tai, jei jau man šitaip nusijuoksit, manęs ar ką nebūtų. Pas mane jau ta daina neitų.

D. M. Čia apie charakterį, o kaip dainavimas?

S. A.-L. Nu tai ką, dainavime, nu tai aš nežinau. Kaip čia pasakyt nu, turėtų gal. kaip sakyti, jei kuris ty nesugeba, turėtų paaiškinti žodžius tuos. Gal žodis, kur jam sunkiau išstart, pavyzdžiui kaip ir pas mus dzūkų kalboj yra gi tų dzūkiškų gi yra. Ir tikrai sunku žodžiu išstart, nu tai galima paaiškinti, pasakyt, patart, kad vot vašitaip va. Nu a kaipgi kitaip?

D. M. Ansamblin ateinat giedoc, koncertuose giedam. O kur dar be ansamblio tenka pagiedot kartais?

S. A.-L. Be ansamblio? Nu, dabar jau retai. Neturiu dabar, žinot ką, neturiu jau su kuom. Jeigu tik kur baliun nuvažiuoji Dzūkijon arba pas brolienę. Tai abidvi, dar brolienė kartais sesuo. Tai pagiedam. Sesuo jos yra Valkininkų stoty jinai gyvena, bet jeigu jau balius, ar kas, tai ten ar gimtadienis, ar ką. Tai jau vistiek gi pakviečia. Nu tai padainuojam. O brolienė mano tokia irgi, nu tokia, ji nėra tokia jau dainininkė kadbūtų, bet jau padės vistiek. Kad taip, ne taip, ale vistiek padės.

D. M. Kaip galvojat, kiek Jūs čia tų dainų mokate? Maždaug.

S. A.-L. Oiiii, panela šventa. Kiek sąsiuvinų prirašyta. Kokius penkis šimtus (500) tai garantuotai.

D. M. Jos visos dzūkiškos?

S. A.-L. Nu tai gal. Yra ir kitokių. Nebūtinai tiktais, bet va taip va, bet daugiausia tai dzūkiškų. Ir ty sakau, sąsiuviniai tai tikrai prirašyti. Ir vienam sąsiuvinį, ir kitam. Kiek tų lapelių prirašytų yra. Kaip jau nelankysiu ansamblio, kaip suveis trisdešimt metų, aš su jum atsisveikysiu taip. Ir tada atnešiu aš jumi visas tas dainas ir padovanosiu.

D. M. Kap nor. Dar dainuosim, ir dainuosim. Dabar, Stasele, sakykit, pati esat dzūkė ir daugiausia tos dzūkiškos? Ar jum tos dzūkiškos dainos kažkuo ypatingos, svarbios?

S. A.-L. Nu žinai, kažkaip tai prisimeni daug ką. Tas dzūkiškas dainas kada dainuojai. Ir vat labai, vadove, prisimeni, kaip sakyti, vaikysti prisimeni. Nu kaip sakyti, kada buvai, mergavai, kaip sakyti, mergavimą tą prisimeni. Tą jaunimą prisimeni, tas drauges prisimeni su kuriom dainuodavom būdavo. Šokį, viską. A, čia muzika nustojo grajus ir visos susikabinę paėmė jau dainą kokią jau dainuojai, viską. Tai vot kaip šitaip, kokią dainą vot užaina kokia jau taip an minties. Vat ir kada va dainuojai, ir su kuriom dainuodavai, visos ateina mintin. Ir tos draugės, ir kur jos yra, ir kurių jau nėra. Ir kaip kaimynai buvo suveini. Giminės suvažiuoja. Ir tos dainos vis buvo dzūkiškos: dzūkai ir dzūkiškos dainos būdavo. Tai vot labai prisimena ir tokių, kaip sakyti, eina į širdį daugiau.

D. M. Tai skiriasi, kai užtraukiat dzūkišką, arba jeigu kito regiono, kokią ar žemaitišką, ar aukštaitišką. skirias Jums dainuojant ar ne? Kap?

S. A.-L. Nu kaip? Nu pakol žodžius biskį pergalvoji. Iš karto, žinai, vistiek dzūkiška kalba. Ir čia, kaip sakyti, nebendravus. Sunkiau dėl teksto, biškį jau sunkiau. Pakol jau perpranti vieną kart, kitą kart tuos žodžius pakol jau paklausai. Nu, o kartais ir nesigauna jau taip tas žodis jau teisingai pasakyc.

D. M. Tik žodžiai, ar ir melodija?

S. A.-L. Melodija man tai lengvai eina. Ciktai žodžiai jau man sunkiau būna. Vat jau kap jau vieną kart, kitą kart. Paskui jau aš jau juos prisimenu. O taip jau man iškarto tekstas tas jau sunkesnis jau yra nu prisimint. Liežuvis jau taip nesisuka.

D. M. Kai veda, pritarc? Jūs anksčiau daugiausia pritardavot. Ar patogų prisiderint prie vedančiojo, prie Birutės?

S. A.-L. Man patogų. Kai supratę, galim. Kai būna kuri sunkesnė daina, tai jau jai ir sunkiau. Pavyzdžiui kaip dabar ir man, sunkiau jau vest ta daina. Tai jai irgi būdavo jau sunkiau. Tai ir jimam kartu. Pajimdavom kartu jau dainuot. O kartais, vat jau jai ji užveda, aš jau padedu biškį vėliau pritariu.

D. M. O kaip tas antras balsas vadinasi, kaip jį vadina? Kaip dzūkiškai sako?

S. A.-L. Nu tai taip, tai taip ir sako, kad storas balsas. Jau storu balsu. Jau sako, storesniu balsu imk, arba storas balsas.

D. M. Ar nesako „tūravoc“?

S. A.-L. „Tūravoc“ pas mus nesako. Ne.

D. M. O kap būna, kap vyrai taip aukštai dainuoja, o moterys žemai, o vyrai tie aukštu balsu pritaria. Ar būdavo taip anksčiau.

S. A.-L. Tai gal ir būdavo, ale žinot, kaip sakyti, ne taip jimdavom, nebuvo šito ansamblio. Kaip išeidavo, taip ir dainuodavom. Nekreipdavom dėmesio.

D. M. O dabar tų pacių dzūkiškų dainų va kaip Dalytė veda "An Nemuno kranto". Ar lengva pritarc, ar geriau kaip Birutė veda? Kap yra?

S. A.-L. Nu taip. Man tai lengviau, kai Birutė vesdavo. Gal, kad mes supratę buvom. Man po jumi (D. M. – aut.) labai gerai jimt. Man po jumi labai gerai, po Raselai gerai, po Janei gerai. Nu po Dalytei. Ji labai gerai veda ir viską. Nu man ne visos dainos. Aš negaliu, po jai gerai paimt negaliu. Ne visos dainos. Bet yra tokių dainų, kad nesigauna man. Ne jinai kalta, bet aš kalta, kad negaliu, kai sakyti taip.

D. M. Nuo ko čia priklauso, ar pasiseks gerai padainuoti? Ar nuo vedančiojo priklauso?

S. A.-L. Daug ir nuo vedančiojo priklauso.

D. M. O kap vadindavo vedančiuosius?

S. A.-L. Nu, kaip sakyti, nu tu - pradėk. Kaime. Pradėk tu dainuoti va. Ir viskas. Nesakydavo, kad tu. Nu gal kada pasakydavo ten "užvest" ar ką. Bet daugiausia tai, nu va "pradėk".

D. M. Kaip perimam dzūkišką repertuarą, ar vadovų įtakos yra?

S. A.-L. A tai kaip gi. Tai čia jau nėra ką kalbėt. Žinoma, kad daug yra. O ką gi, kaip sakyti, be vadovų taigi mes nesutarsim, nesudainuosim vistiek. Reikia gi pasakyti kam aukščiau, kam žemiau, kam storiau, kam ploniau. Nu taigi kaipgi be vadovų. Čia žinoma kur jau su vadovais dainuoti, a kur kadaise be vadovų. Yra gi, vistiek yra gi. Vadovai yra didelis skirtumas jau, kaip sakyti. Mokina, pataria, pasako katrie ne, ty ar storiau, ar ploniau, ar tankiau, ar rečiau. Tu tai kaip gi čia? Čia gi turi būt. čia yra didelis.

D. M. Liūdnos dainos. Ar daug tokių dzūkai turi? Ir ar Jums jos pacinka?

S. A.-L. Nu žinot ir nieko. Vat kartais kaip, nu kiap pasakyti, retkarčiais. Jei nuotaikoj dar geresnei kokioj, tai vat tokia ir liūdnesnė daina, ar ką, tai dar vot. O jei kaip jeigu nuotaika kadu blogesnė, liūdnesnė daina jau žinot, labai jau kažkaip tai darosi sunku.

D. M. Anksčiau dainuodavo be pritarimo, kai visi vienu balsu tik. Ar dainuodavo taip anksčiau?

S. A.-L. Dainuodavo. Žinoma ten išvis, ten, kaip sakyti vistiek, jeigu kompanijoj dainuojai, tai vistiek atsiranda įvairių balsų. Atsiranda ir, kai sakyti, ir storas, ir plonas, ir aukščiau, ir žemiau, bet įvairiai. Dainuodavo.

D. M. Kai būna, kap Jūs pritariat. Mes sakom - ty vienbalsė daina. Pavyzdžiui ta Velykinė "Vynas mano žaliasai". Mum ty liepia apžiūron vienų balsu dainuoti. Ale Jūs su Biruti gi norit tūravoc. Kap ty gaunas?

S. A.-L. Nu vot aš nežinau. Nu gal vot papratį taip ir mumi vot gal daugiau traukia taip, kai sakyti, geriau patinka. Vienu žodžiu. Ir norim taip pritari.

D. M. Gal kitaip nelabai ir išeina?

S. A.-L. (labai juokiasi:) Nu gal. Aš nežinau. Gal kažkaip tai tie žodžiai gal skamba tadu mumi geriau.

D. M. Dabar apie tempų paklausiu. Kaip ten jum ar neatrodo, kad mes čia ansamblyje per greitai tas Jūs dainas norim dainuoc? Gal anksčiau lėčiau dainuodavo?

S. A.-L. Nu cianais, nu kaip yra. Anksčiau mes tai bendrai, kad šitų va dzūkiškų dainų, tai dabar mes daugiau tankinam. Mes taip tankint netankindavom. Ne taip jau retai. Jagu retai ištempsi, tai irgi negražu gausis. Bet mes biškį rečiau dainuodavom. Taip netankydavom, taip nekapodavom.

D. M. O kaip apie tempų sako? Rečiau. Tankiau.

S. A.-L. Ne, mes nesitardavom. Nesitardavom. Kaip katra užvedė, taip jau ir traukiam.

D. M. Dai dabar jau skaitos, kad mes dainuojam šiek tiek tankiau?

S. A.-L. Biškį tankiau.

D. M. O su Vytuku kaip buvot?

S. A.-L. Nu jirgi būdavo, kad kartais patankinam kiek, bet biškį rečiau dainuodavom.

D. M. Kaip gi tas dzūkiškas dainas reikia dainuot? Koku ty balsu? Koks tas dzūkiškas balsas?

S. A.-L. Jau nežinau kaip jis ir pavadyc?

D. M. Net gi sako, kad mes tikrai dzūkiškai traukiam? Toks galingas dzūkiškas rėkimas. Ar čia yra tiesos?

S. A.-L. Nu gal ir yra, nežinau. Tie dzūkai papratį. Užtraukiam. Taip, taip, vadove, būdavo. Aš pati prisimenu, kab aš, mes karves galydavom. Dar gi mažiukės buvom. Ale tas dainas, mes jas visas mokėdavom. Ir karves gananc, a ką – sulipam, šita, miški šita pušelių būna, tenais medzių būna. Sulipam medzin, viena vienan medzin inlipus, kita – kitan, trecia – trecian. Nu ir dainuojam. Tai kartais miški karves ganom, tai mes jau pradėdam dainuot, tai girdėdavosi kaimi, kap mes dainuojam.

D. M. Nu tai reiškias labai. Tai kap čia reikia taip padainuot, kad taip girdėtųs. Koks balsas turi būti?

S. A.-L. Nu, tas ir balsas. Taigi mes palaisdavom balsų iš visos jėgos, kiek jėgos turėdavom, tiek ir palaidam. O dar per miškų, taigi tas balsas, tai garsas tai eina.

D. M. O kap jau vyrai susrenka? Tai jie irgi tep labai?

S. A.-L. Tai jie irgi, va vyrai, žinai, kap ir anksčiau ir dabar vyrai mažiau dainuodavo, daugiau moterys vistik daugiausia dainuodavom jau. Vyrai dasidėdavo. Bet mažiau.

D. M. O dabar sakykit, kaip apie tų balsų, kaip apibūdint? Ar daugiau žemai dainuodavo, žemiau, ar ty aukštai labai, laibai?

S. A.-L. Nu daugiau aukštai dainuodavo.

D. M. Nes pavyzdžiui nu Birutės tai galima sakyt toks žemesnis, ar ne, balsas, balso tembras. Ir jinai dažniau žemiau užveda tokiu stipriu balsu. ar čia nuo amžiaus jau?

S. A.-L. Čia gal jau ir nuo amžiaus priklauso ir gal kartais, žinot, gal kartais nuo amžiaus priklauso.

D. M. Tai anksčiau, sakot, dainuodavo taip labiau auksčiau?

S. A.-L. Aukščiau. Taip vat daugiau traukdavom, daugiau auksčiau. Nu, o, bet, nu čia, sakau, anksčiau žinot, balsas buvo kitas. Dabar jau kitas.

D. M. Dabar čia Versmėj kartais būna per aukštai. Mes ty žemai, moteriškės pasimam, o vyrai, tep aukščiau traukia. Ar tep anksčiau irgi būdavo?

S. A.-L. Nu jūs įsivaizduojat, aš šito tikrai jumi ir nepasakysiu. Užtat, kad ten nei pasirodymas buvo, nei niekas, kaip sakyti, dėmesio niekas nekreipė. Kaip išėjo, taip ir padainavom. Tai šito negaliu atsakyti.

D. M. Bet nebūdavo, kad traukiat vakaruškon, ir oi tu čia per aukštai.

S. A.-L. Ne, nebūdavo. Kap užvedė, taip.

D. M. Bet dažniausiai tai užveda tos geresnės dainininkės.

S. A.-L. Kur daugiau dainų mokėdavo, katros, kaip sakyti, buvo drąsesnės. Katros dainų daugiau mokėjo.

D. M. tai Jums teko irgi užvesdinėt?

S. A.-L. Oi, teko. Ir dainuoc teko, ir šokc, ir visko teko (smagiai juokiasi).

D. M. Daba sakykit jau apie tų melodijų. Viskų išvingiuoc reikia. Daug visokių vingelių. Kap ty juos išdainuoc? Ar kaip nors vadina, melodiją gražią, kap nors?

S. A.-L. Vot, žinot, kad vot, kaip jas vadina, tikrai aš ir nepasakysiu. Kad vat tenais vingeliai vat, tokis vingelis, ar pavingiuota. Tai kažkaip savaime dainuodavom, ir savaime ty vingeliai. Klausydavom viena nuo kitos, vingeliai gaudavosi ir taip dainuodavom. Bet, kad va taip va kad, tai negaliu aš pasakyti. Ne snebuvo tokio.

D. M. Ar daug tokių pagražinimų būna tose dzūkiškose dainose?

S. A.-L. Nu būna būna. Būna tokių dainų gražių. Tikrai ir su vingeliais ir reikia vingiuot.

D. M. Nu va dabar, kap jau giedam Jūs giesmaites, tai yra dar tų vingelių išlikę irgi ciek panašiai?

S. A.-L. Yra, bet dabar jų mažiau. Kažkaip tai yra daug, vat yra dainų, kad yra tokių daugiau vingelių, bet jau jie išsilygina vistiek. Taip vat vieną kart, kitą kart ir jau tas vingelis jau taip jau, jau jisai nesigauna, jau taip neįeina į tą dainą.

D. M. Tai gal seniau ir tie vingeliai būdavo nevienodi? Ne visi juos kartu darydavo? Ar kap? Ar visi kartu ar tik tas, kuris veda?

S. A.-L. Ne, visi kartu. Ale vot, katras veda, tas kuris jau, kaip sakyti, dainininkas geresnis, tas, kuris veda. Nu tai taip vingiuodavo, o paskiau iš to jau kiti perpranta tas, tuos vingelius.

D. M. O dabar sakykit, kad ty dzūkiškai dar išvis atskirai išdainuoja tuos priebalsius. Ži-r-gelis, me-r-gelė. Ar yra ten?

S. A.-L. Ne, nėra.

D. M. O dabar apie emocijų. Kap dainuojanc jaučiatės?

S. A.-L. Nu gerai jaučiamės! Kaip dainuojai, tai smagu.

D. M. O dėl ko Jums smagu? Nu dėl ko?

S. A.-L. Nu dėl ko? Kad gražiai išeitų, kad scenoj geriau atrodytai. Kad dėmesys būtų geresnis.

D. M. Nu ir kab atrodo, ta dzūkiška daina, a ji neišnyks?

S. A.-L. Nu gal ir žinot, nežinau kaip čia pasakius jumi. Nu jeigu dabarties išnyks dzūkai iš ansamblio, tai išnyks ir dainos dzūkiškos. Jų nenorės dainuot. O kam ty mum ta dzūkiška daina, kad nėra to dzūko nei vieno.

D. M. Nu tai tep Jūs galvojat?

S. A.-L. Aš galvoju taip.

D. M. O ar ateina jau kažkokių naujovių, kurios trukdo mums irgi, kaip sakyt, išmukt tas senas dainas. Ar daug naujovių, šiuolaikinių dainų ar ne?

S. A.-L. Nu tai kad aš nežinau. Katros ateina, katros naujos ateina, tai kad jos, kaip sakyt, nepasirodo. Jos daugiau klausosi, mokosi iš tų, kurios moka. O kab išmoksta, tadų jau dainuojame vienodai.

D. M. O be „Versmės“ dar ką nors pamokot dainuoc?

S. A.-L. Tai, kad jau neturiu ko mokyc (juokiasi). O jau „Versmė“ dabar visas patys moka, tai kad jau. sakau, vadove, jau aš po biškio nereikalinga būsiu.

D. M. Visadu reikalinga būsit. Gerai, Stasyt, tai žinokit aš čia Jus tik labai trumpai paklausiau. Šiaip tai aš turiu daug daugiau kų inrašinėc iš Jūs. Tai dabar dėkavoju.